

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ
ЕКОНОМІКИ ІНДУСТРІЇ 4.0**

Електронне видання

Харків

2022

УДК [346.5:330.342.23-027.44](082)

А43

*Рекомендовано до публікації Вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
(протокол № 3 від 27 квітня 2022 р.)*

Редакційна колегія:

С. В. Глібо – канд. юрид. наук, директор НДІ ПЗІР НАПрН України;
К. В. Єфремова – канд. юрид. наук, заступник директора з наукової роботи НДІ ПЗІР НАПрН України;
А. М. Любчич – канд. юрид. наук, учений секретар НДІ ПЗІР НАПрН України;
К. О. Токарева – канд. юрид. наук, стар. наук. співробітник НДІ ПЗІР НАПрН України

Рецензенти:

Г. В. Россіхіна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
Ю. І. Фетько – доктор філософії у галузі права, доцент кафедри міжнародного права Ужгородського національного університету.

Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0 : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 29 квітня 2022 року) / за ред. О. О. Дмитрик, К. О. Токаревої. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2022. – 231с. Електронне наукове видання. – http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2022/11/conf_29.04.22.pdf

ISBN 978-617-7806-31-7

У збірнику наукових праць представлені доповіді, тези доповідей, наукові повідомлення студентів, викладачів, практичних працівників, науковців, що взяли участь у другому круглому столі «Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0». Захід проведено з метою обміну теоретико-практичними напрацюваннями із вищевказаної тематики, а також для обговорення найбільш нагальних питань здійснення господарської діяльності, впровадження технологій Індустрії 4.0, підтримки національної економіки тощо в умовах воєнного стану в Україні.

Збірник наукових праць є продовжуваним науковим виданням.

Видання буде цікавим науковцям, аспірантам, студентам та всім, хто цікавиться сучасними проблемами функціонування та розвитку бізнес-середовища в Україні.

Друкується в авторській редакції

ISBN 978-617-7806-31-7

© НДІ ПЗІР НАПрН України, 2022

ЗМІСТ

Білоусов Євген Миколайович

Щодо поняття «кібербезпека» в умовах правового режиму воєнного стану (постановка проблеми).....7

Богушева Таїсія Олексіївна

Фінансова підтримка держави господарської діяльності в умовах воєнного стану.....14

Борисов Ігор Вячеславович

Правове регулювання діяльності закладів вищої освіти в умовах Індустрії 4.0.....19

Галумова Марія Євгенівна

Проведення господарської діяльності та правове забезпечення її підтримки в умовах воєнного стану.....26

Георгієвський Юрій Валентинович

Правове регулювання цифровізації в сфері оборони: програмні документи в часовому вимірі.....32

Глібко Сергій Васильович

До питання удосконалення законодавства у сфері правового регулювання функціонування науково-технічного (технологічного) комплексу.....42

Глібко Сергій Васильович, Розгон Ольга Володимирівна, Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна, Завадська Ангеліна Тимурівна

Щодо обговорення проєкту Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту із створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартапшкола — інкубатор — акселератор».....50

Давидюк Олександр Миколайович

Щодо державної політики у сфері створення і

функціонування мереж стартап-школа—інкубатор—акселератор.....	75
Дамірчиєв Мушфік Іскендер огли До питання про конституційні принципи правового регулювання податкових відносин.....	81
Дмитрик Ольга Олександрівна, Токарєва Катерина Олегівна Індустрія 4.0, цифрові технології та адміністрування податків і зборів : деякі аспекти реалізації.....	88
Єфремова Катерина Вікторівна Новітні підходи до правового регулювання системи національної економічної безпеки України в умовах цифровізації економіки.....	96
Жернаков Володимир Володимирович Проблеми розвитку правового регулювання праці в умовах чергового етапу індустріального розвитку.....	102
Жорнокуй Юрій Михайлович Застосування процедури squeeze out: досвід України та країн Європи.....	107
Ковальчук Олена Костянтинівна Реалізація податкової амністії в Україні: проблеми та перспективи.....	113
Колісник Анна Сергіївна Державна підтримка у сфері оподаткування у період воєнного стану.....	119
Кохан Вероніка Павлівна Форми взаємодії дослідницьких інфраструктур та економіки Індустрії 4.0.....	125
Любчич Анна Миколаївна Деякі особливості регулювання права на освіту: вітчизняний та міжнародний досвід.....	130

Мамаєв Ілля Олександрович Адаптація людських ресурсів до умов Індустрії 4.0 та її вплив на оборонний сектор.....	138
Новіков Євген Андрійович УІСТТ найбільш вдалий приклад української мережі трансферу технологій.....	148
Овчаренко Анастасія Сергіївна До питання про проведення публічних закупівель в особливий правовий період в Україні.....	153
Пашков Віталій Михайлович Онлайн торгівля лікарськими засобами в особливий правовий період.....	160
Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна Новації на ринку віртуальних активів: актуальні питання.....	167
Похлєбаєв Євгеній Сергійович Державна підтримка бізнесу в умовах воєнного стану.....	174
Пукала Ришард, Внукова Наталія Миколаївна Застосування технологій Індустрії 4.0 у змінних міждержавних соціально-економічних умовах.....	180
Рядінська Валерія Олександрівна, Канцер Анна Олегівна Особливості континентально-європейської моделі впровадження електронного урядування.....	188
Хаустова Марина Геннадіївна Актуальні питання застосування технологій Індустрії 4.0 в особливий правовий період в Україні.....	195
Чубенко Віра Анатоліївна Деякі проблеми комерціалізації наукових досліджень як передумови виробництва високотехнологічної продукції.....	203

Чудак Олеся Миколаївна

Застосування цифрових сервісів при адмініструванні податків і зборів.....211

Шматков Даніїл Ігорович

Огляд програм uspto щодо боротьби з недобросовісною конкуренцією серед власників знаків для товарів і послуг.....218

Шовкопляс Ганна Миколаївна,

Дзюба Вікторія Олександрівна

Правове забезпечення підтримки господарської діяльності в умовах воєнного стану.....225

Білоусов Євген Миколайович

провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, професор кафедри права ЄС Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, доцент

ЩОДО ПОНЯТТЯ «КІБЕРБЕЗПЕКА» В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

У публікації зосереджено увагу на розгляді категорії «кібербезпека» в умовах воєнного стану. Підкреслено, що вищевказане поняття багатоаспектне, а тому досить проблематичною виявляється її формалізація, оскільки існує достатнє різноманіття наукових підходів щодо розуміння правової природи цієї категорії. Констатовано, що в сучасних умовах потребують уточнення та систематизації теоретико-методологічні засади забезпечення кібербезпеки (зокрема, понятійний апарат, рівні забезпечення кібербезпеки та її об'єктно-суб'єктний склад).

Ключові слова: кібербезпека, воєнний стан, правовий режим.

Eugene Bilousov

Leading Researcher of Scientific Research Institute of Legal Support of Innovative Development of the National Academy of Sciences of Ukraine, Professor of the Department of EU Law, Yaroslav Mudryi National University of Law, Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor

ON THE CONCEPT OF "CYBER SECURITY" IN THE CONDITIONS OF THE LEGAL REGIME OF MARITIME (STATEMENT OF THE PROBLEM)

The publication focuses on the category of "cybersecurity" in martial law. It is emphasized that the above concept is multifaceted, and therefore its formalization is quite problematic, as there is a sufficient variety of scientific approaches to understanding the legal nature of this category. It is stated that in modern conditions the theoretical and methodological principles of cybersecurity need to be clarified and systematized (in particular, the conceptual apparatus, levels of cybersecurity and its object-subject composition).

Key words: cybersecurity, martial law, legal regime.

Нові цивілізаційні виклики зумовлюють і пошук нових шляхів стримання військової агресії РФ проти України, причому провідне місце в цьому повинна займати державна політика, спрямована на запобігання можливим руйнівним негативним наслідкам та проявам соціально-економічних, геополітичних ризиків для нашої держави та їх ефективного подолання. Кібербезпека в цьому контексті відіграє провідну роль через важливість та, як з'ясувалося, чи не найбільшу значущість для всієї системи національної безпеки саме в аспекті забезпечення функціонування національної економічної системи в умовах правового режиму воєнного стану.

Вважаємо, що для опрацювання дієвих механізмів забезпечення кібербезпеки країни необхідно вирішити низку проблем теоретико-методологічного характеру, серед яких чи не найважливішою є детермінація самої категорії «кібербезпека» та вироблення єдиного концептуального бачення її структури та змісту в умовах повномасштабної військової агресії РФ проти України.

Слід зазначити, що будь-яке і соціально-економічне, і публічно-політичне явище потребує правового регулювання й така регламентація має постійно відбуватися, модернізуватися з метою охоплення засобами правового впливу тих чи інших процесів, які втілюють відповідні явища. Це твердження повною мірою стосується такої фундаментальної багатоаспектної категорії, як «кібербезпека», оскільки загрози та виклики національній безпеці України із площини теоретико-прогностичної набули цілком реальних якостей. В цих умовах питання функціонування системи забезпечення національної безпеки безпосередньо пов'язано із станом забезпечення кібербезпеки України, оскільки реалії сьогодення зумовлюють необхідність оперативного реагування з метою ефективного відбиття кіберзагроз, що проявляються через атаки окремих хакерів, хакерських угруповань, які фактично створюються та забезпечуються організаційно, фінансово й навіть методологічно державою-агресором. Саме тому, на нашу думку, існує нагальна потреба комплексного вирішення питань правового забезпечення кібербезпеки та модернізації наукових підходів до

понятійно-категоріального апарату забезпечення кібербезпеки, що постають перед Україною в контексті її можливостей ефективно протистояти цим загрозам і викликам та з метою забезпечення збалансованого функціонування цієї системи.

Загалом наявність різних наукових підходів в різний період часу (але з моменту набуття Україною незалежності) до вирішення проблеми забезпечення кібербезпеки держави дає розуміння важливості цього питання, його наріжності та визначальності для різних сфер наукового пізнання. Це, у свою чергу, розкриває необхідність подальших наукових досліджень категорії «кібербезпека» як окремого загальносуспільного феномену, що впливає на соціально-економічний та публічно-політичний розвиток держави.

Сучасний етап розвитку наукової думки (від 2014 р. і до сьогодні) пов'язаний головним чином із переглядом механізмів, пріоритетів та напрямів державної політики у сфері забезпечення кібербезпеки; диференціацією складових системи кібербезпеки держави та розробленням нового інструментарію з метою її належного функціонування. Геополітичне, соціально-економічне становище України об'єктивує необхідність більш активного втручання держави в процеси забезпечення кібербезпеки, а також консолідації внутрішніх ресурсів та елементів інституційного забезпечення державної політики в цій сфері. Важливим в контексті наукового опрацювання змісту цієї категорії та з'ясування її місця в структурі системи забезпечення національної безпеки було і залишається вирішення питання щодо сприйняття на рівні національної правової доктрини положень «реалістичної» та «ліберальної» концепцій кібербезпеки. «Реалістична» концепція містить положення щодо контролю над поширенням інформації та технологій, розробки засобів ведення кібервійни, моніторинг рівня кібербезпеки потенційних супротивників, збільшення рівня безпеки інформаційних систем усередині держави. Концепція «ліберального» підходу передбачає укладання міжнародних угод з питань кібербезпеки, побудову взаємовідносин держав у кіберпросторі на основі взаємної довіри. *Окремим напрямом наукових досліджень є звернення до*

категорії «кібербезпека» в контексті її взаємозв'язку із категорією «національна безпека». Як слушно зауважує Р. Лук'янчук, до 2014 року кібербезпека не визнавалася самостійною складовою національної безпеки, а вважалася винятково складовою інформаційної безпеки. Гібридна війна, розпочата проти України, зумовила перегляд системи державного управління кібербезпекою, у зв'язку з чим було внесено корективи до основних засад державної політики забезпечення національної безпеки [1]. Тобто, досліджуючи загальнотеоретичні засади національної безпеки держави, вчений доводить, що місце кібербезпеки в ній не може визначатися як певна сукупність координат, а є, імовірно, рамковим станом усієї системи національної безпеки, але в досліджуваній сфері. Слід зазначити, що дослідження різноманіття трактувань сутності категорії «кібербезпека держави» [2,3,4,5] свідчить про те, що в науковому середовищі наразі немає консенсусу щодо цієї дефініції, тому вважається цілком обґрунтованим зробити висновок, що підходи до визначення поняття «кібербезпека» мають спиратися на її основні сутнісні характеристики (інтереси суб'єктів, стійкість (стабільність) функціонування системи, багаторівнева структура об'єктів), які повинні мати єдиний системний сенс.

Можна також стверджувати, що відмінності в підходах до формулювання досліджуваного поняття пов'язані із тим, що різні за сферою наукових інтересів дослідники вкладають у сутність цієї категорії абсолютно різні фундаментальні положення. Так, якщо цю категорію розглядати з погляду суто економіки, то необхідно за вихідну якість кібербезпеки брати її вплив (як потенційний, так і реальний) на рівноважний стан функціонування національної економіки, але якщо це визначення трактувати в контексті політичних наук, то перманентним є відносність критеріїв стабільності економічного стану різних країн. Баланс при цьому може не зберігатися, але ступінь стабільності або запас міцності національної економіки як результат впливу на неї кібератак є визначальним.

В законодавстві України «кібербезпека» визначається як складова національної безпеки, оскільки являє собою стан «захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час

використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі» [6]. Аналіз змісту досліджуваної норми дозволяє нам стверджувати, що саме «реалістичний» підхід до визначення поняття «кібербезпека» було реалізовано законодавцем України, при цьому складові елементи концепції «ліберального» підходу також знайшли своє нормативне закріплення в тексті цього Закону, оскільки функціонування національної системи кібербезпеки забезпечується шляхом: 1) вироблення і оперативної адаптації державної політики у сфері кібербезпеки, спрямованої на розвиток кіберпростору, досягнення сумісності з відповідними стандартами Європейського Союзу та НАТО; 2) створення нормативно-правової та термінологічної бази у сфері кібербезпеки, гармонізації нормативних документів у сфері електронних комунікацій, захисту інформації, інформаційної безпеки та кібербезпеки відповідно до міжнародних стандартів, зокрема стандартів Європейського Союзу та НАТО [6]. Вважаємо, що запропоноване в законодавстві України поняття «кібербезпека» в цілому є термінологічно узгодженим із низкою інших понять даного нормативно-правового акту, є таким, що сприяє найбільш точному, стислому і інформативному викладу змісту цієї норми; дозволяє покращити ситуацію правової визначеності у правовідносинах із забезпечення функціонування системи кібербезпеки України; запропоноване визначення «кібербезпека» передбачає досягнення і збереження властивостей безпеки і інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, їх спрямованість проти потенційних кіберзагроз. Разом із тим, при розгляді варіанта військової агресії, в якій сторони змушені постійно відповідати на реальні загрози та виклики стосовно один одного, стає зрозумілим, що кібервійна є одним із чинників, який здатен безпосередньо впливати на результати такого протистояння (у ситуації повномасштабної військової агресії РФ проти України – це додаткові, а інколи – й вирішальні можливості отримати військову перевагу та перемогу для нашої держави).

Таким чином, з огляду на вищезазначене, можемо стверджувати що поняття «кібербезпека» багатоаспектне, а тому досить проблематичною виявляється її формалізація, оскільки існує достатнє різноманіття наукових підходів щодо розуміння правової природи цієї категорії. Окремого вирішення потребує низка проблем, виявлених у процесі аналізу наукового доробку як вітчизняних, так і зарубіжних учених із питань забезпечення кібербезпеки на рівні держави, а саме:

– По-перше, потребують уточнення та систематизації теоретико-методологічні засади забезпечення кібербезпеки, де, окрім понятійного апарату, слід чітко розмежовувати рівні забезпечення кібербезпеки та її об'єктно-суб'єктний склад.

– По-друге, потребує постійного моніторингу законодавство в сфері забезпечення кібербезпеки в умовах повномасштабної військової агресії рф проти України.

– По-третє, потребують актуалізації наукові пошуки з проблеми визначення місця України в глобальній та регіональних системах забезпечення кібербезпеки з урахуванням наслідків військової агресії та в контексті того цивілізаційного вибору, який було зроблено нашою державою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лук'янчук Р. В. Державне управління у сфері забезпечення кібербезпеки України: дис. ... канд. юрид. наук, 25.00.01. Київ. 2017. URL: <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31444.pdf>.
2. Баранов О. А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека». *Правова інформатика*. 2014. № 2. С. 54-62
3. Логінова Н. І. Правові основи кібербезпеки в Україні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та прав в умовах євроінтеграції*: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції. Одеса: 2016. Т. 1. С. 575-577

4. Ліпкан В., Діордіца І. Національна система кібербезпеки як складова системи забезпечення національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 174-180.
5. Тарасюк А. В. Кібербезпека України на сучасному етапі державотворення: теоретико-правові основи. Одеса : Фенікс, 2020. 404 с.
6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.

REFERENCES

1. Lukianchuk R. V. (2017). State Administration in the field of cybersecurity of Ukraine. *Candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31444.pdf> [in Ukrainian].
2. Baranov, O. A. (2014). About interpretation and definition of the concept of «cybersecurity». *Pravova informatyka*, 2, 54–62 [in Ukrainian].
3. Lohinova, N. I. (2016). Legal Fundamentals of Cybersecurity in Ukraine. *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy zabezpechennia rozvytku derzhavy ta prav v umovakh yevrointehratsii: materialy mizhnar. nauk.-prakt. Konferentsii*, Vol. 1 (pp. 575–577). Odessa [in Ukrainian].
4. Lipkan, V. & Diorditsa, I. (2017). National cybersecurity system as a component of the national security system of Ukraine. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i parvo*, 5, 174–180 [in Ukrainian].
5. Tarasiuk, A. V. (2020). Cybersecurity of Ukraine at the present stage of state formation: theoretical and legal basis. Odessa : Feniks [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine On the Basic Principles of Cyber Security of Ukraine № 2163-VIII (2017, October 5). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> [in Ukrainian].

Богушева Таїсія Олексіївна

*студентка I групи V курсу Факультету слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

***ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ДЕРЖАВИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ***

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають у господарські діяльності під час воєнного стану, а саме розгляд фінансової підтримки з боку держави. Автор проаналізував чинне законодавство, наукові статті та засоби масової інформації.

Ключові слова: малий бізнес, фінансова підтримка, програма, господарська діяльність, воєнний стан.

Bohusheva Taisiia Oleksiivna

*student of the I group of the V year of the Faculty of Investigative and Detective
Activities of Yaroslav Mudryi National Law University*

***FINANCIAL SUPPORT OF THE STATE OF ECONOMIC ACTIVITY IN
CONDITIONS OF MARITIME***

The scientific work is devoted to the study of problems that arise in economic activities during martial law, namely the consideration of financial support from the state. The author analyzed the current legislation, scientific articles and the media.

Key words: small business, financial support, program, economic activity, martial law.

Сучасна модель економіки будь-якої розвиненої держави має на увазі значну присутність у ній малого та середнього бізнесу. Суб'єкти малого і середнього підприємництва як найбільш мобільні та учасники економічних відносин, що швидко адаптуються, займають нішу, в якій великі підприємства не здатні пристосуватися, і гармонійно доповнюють їх, формуючи сферу діяльності або окремих її кластерів.

Діяльність суб'єктів малого бізнесу супроводжується багатьма фінансовими проблемами, серед яких можна назвати: низький рівень забезпеченості власними фінансовими коштами; проблеми отримання кредитних ресурсів; відмінність від великих підприємств; мінливість фінансування.

В умовах фінансової нестабільності в країні, зниження можливостей суб'єктів господарювання (юридичних осіб) формувати власні та залучати позикові фінансові ресурси є важливим завданням економічної та, зокрема, фінансової науки, що стає важливим розгляд сутності, змісту, взаємозв'язків, методів, способів та моделей фінансового забезпечення господарської діяльності організацій різних форм власності та організаційно-правового статусу. Так, одним із критеріїв нестабільності в країні на сьогодні можна визначити впровадження воєнного стану на території України. При цьому, питання фінансової підтримки стосується не лише малих підприємств, а будь-якого бізнесу в Україні.

З моменту впровадження воєнного стану Уряд затвердив ряд програм для підтримки населення, у тому числі, бізнесу. Так, пропонується розглянути деякі із них, що стосуються фінансового характеру.

Однією із фінансових програм, які держава запровадила під час воєнного стану є «кредит до 60 млн грн будь-якому українському підприємству під 0% на час воєнного стану за програмою «5-7-9%»» [1]. Так, згідно з умов даної програми сутність якої полягає у тому, що підприємства (як від мікробізнесу так і до великого бізнесу) можуть звертатися за отриманням кредиту у ставці 0% під час воєнного часу, при цьому ставка згодом буде становити 5%. Ще однією перевагою цієї програми є надання кредиту до 60 млн грн.

На сьогодні є вагомою підтримка бізнесу України для підвищення економіки. Розвиток економіки будь-якої країни передбачає оптимальне співвідношення великих, середніх та малих підприємств. Будучи одним із ключових елементів ринкового механізму, мале підприємництво відіграє значну

роль у забезпеченні сталого розвитку економіки. Так, згідно досліджень, через вторгнення Росії більша частина бізнесу не має змоги працювати у звичайному режимі. Підприємства, які знаходяться у зоні активних бойових дій не можуть працювати у повній мірі, а особливо малі підприємства, які не дивлячись на війну мають незначну кількість резервних коштів (як, наприклад, новостворені) для подальшого функціонування. Тому, держава затвердила програму кредитування (хоча вона призначена для будь-яких підприємств) за якою підприємства можуть звернутися за вигідних умов та отримати кошти для подальшої життєдіяльності бізнесу.

Наступною фінансовою програмою на яку треба звернути увагу є «державні гарантії на портфельній основі» [1]. Сутність полягає у тому, що державні гарантії надаються для забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за портфелем кредитів банків-кредиторів, що надаються суб'єктам господарювання мікро-, малого та середнього бізнесу.

Гарантійні схеми варіюються від найпростіших до складних комбінацій структурованих фінансових інструментів, таких як субординація та ліміти концентрації портфеля. Взагалі у практиці набули поширення два основних підходи - індивідуальна або портфельна гарантія. Проте, відповідно до фінансової підтримки держави треба зупинитися на портфельній гарантії.

Портфельні гарантії – це зобов'язання держави погасити перед банком до 80% кількох кредитів (кредитного пулу) підприємця, якщо він збанкрутує [2]. Підхід портфельної гарантії передбачає меншу участь гарантійної організації в оцінці ризиків, оскільки банку-партнеру надається загальна сума (ліміт) гарантії без необхідності отримання індивідуального погодження за схемою гарантування, але в угоді між гарантом та банком зазвичай фіксується норма збитковості, а також вимоги до звітності та права на перевірку Проста індивідуальна гарантія є архетиповою формою гарантійного забезпечення, але поступово посилюється роль портфельних та спеціалізованих видів гарантій.

Таким чином, необхідно зробити висновок, що для того, щоб здійснювалася господарська діяльність будь-якої організації, необхідно мати певні фінансові ресурси. Ці фінансові ресурси суб'єкти господарювання чи комерційні організації можуть формувати з допомогою чи своєї діяльності, тобто використовувати власне формування фінансових ресурсів у вигляді прибутку, амортизаційних відрахувань, інших внутрішніх джерел, або вступати у стосунки з іншими економічними суб'єктами на фінансовому ринку з метою мобілізації необхідних фінансових ресурсів.

Забезпечити себе необхідними фінансовими ресурсами для господарської діяльності — це залучити із боку чи використовувати власні фінансові можливості (власні кошти) на вирішення тих чи інших завдань господарської діяльності.

Враховуючи, що господарська діяльність суб'єктів підприємництва складається з: операційної; інвестиційної; фінансової діяльності, а також можливо надзвичайної діяльності фінансові ресурси для кожного виду господарської діяльності можуть бути залучені з різних джерел, з використанням різних методів, форм та способів. Вибір джерел формування фінансових ресурсів залежить від організаційно-правової форми господарювання, форми власності, галузевої власності. Для промислових підприємств, які найчастіше створюються як тих чи інших господарських товариств, вибір джерел фінансових ресурсів визначається масштабами господарювання, зв'язком з фінансовим ринком, участю держави.

Ефективність фінансового забезпечення залежить від багатьох складових, насамперед, від наявності джерел фінансових ресурсів та можливості вибору кращого джерела, а також від методів, моделей та способів фінансування господарської діяльності. За своєю сутністю фінансове забезпечення господарської діяльності має бути спрямовано на створення можливості кращого функціонування організації. При цьому мета завжди ставиться залучити оптимальний обсяг фінансових ресурсів за відносно невисокої їх вартості. Якщо

комерційна організація має можливості для використання різних джерел фінансових ресурсів, різних методів, моделей і способів фінансового забезпечення, то вона повинна економічно обґрунтувати вибір методу, моделі, способу і джерела фінансових ресурсів.

Тому, впровадження на території України програм фінансового характеру період воєнного стану є вагомим поштовхом для ефективного функціонування бізнесу у надскладний для господарської діяльності час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Підтримка бізнесу в умовах війни. 2022. URL: <https://business.diia.gov.ua/wartime>
2. Зеленський підписав закон про державні портфельні гарантії. *Українська правда*. 22.09.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/09/22/665369/>

REFERENCES

1. Supporting business in times of war (2022). Retrieved from: <https://business.diia.gov.ua/wartime> [in Ukrainian].
2. Zelensky signed the law on state portfolio guarantees (2020, September 22). *Ukrayinska Pravda*. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/09/22/665369/> [in Ukrainian].

Борисов Ігор Вячеславович

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-3055-013X

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНДУСТРІЇ 4.0

Тези присвячені аналізу реалізації державної політики щодо діяльності закладів вищої освіти в умовах високотехнологічного та інноваційного розвитку країни. Розглядається питання інтеграції освіти у Європейський освітній та науковий простір.

Ключові слова: вища освіта, заклади вищої освіти, інноваційний розвиток, інноваційна структура, Європейський освітній простір.

Borysov Igor Viacheslavovych

*PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of
Ukraine*

LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE INDUSTRY 4.0

The theses are devoted to the analysis of the implementation of state policy on the activities of higher education institutions in the context of high-tech and innovative development of the country. The issue of integration of education into the European educational and scientific space is considered.

Keywords: higher education, institutions of higher education, innovative development, innovation structure, European educational space.

В умовах Індустрії 4.0 рівень розвитку науки і техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Саме цим зумовлена необхідність державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання. Разом із тим, інноваційний розвиток суспільства забезпечує й освіта, оскільки вона є основою

інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави (преамбула Закону України «Про освіту») (далі – ЗУ «Про освіту») [1]. Тому в умовах високотехнологічного та інноваційного розвитку країни освіта призначена забезпечувати інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства, тобто – стати державним пріоритетом. Фінансування науки, як за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення, так і за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, є інвестицією в людський потенціал, який безпосередньо впливає на сталий розвиток суспільства і держави.

Невід'ємним складником системи освіти є вища освіта як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти (ст. 1 Закону України «Про вищу освіту») (далі – ЗУ «Про вищу освіту») [2]. Метою вищої освіти є здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань.

В сучасних умовах державна політика у сфері вищої освіти визначається Верховною Радою України, реалізується Кабінетом Міністрів України та Міністерством освіти і науки України (далі – МОН України). При цьому МОН України забезпечує формування та реалізацію державної політики не тільки у сфері освіти і науки, а й у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, інформатизації, формування і використання національних електронних інформаційних ресурсів, створення умов для розвитку інформаційного суспільства тощо.

Державна політика у зазначеній сфері формується і реалізується з метою задоволення потреб людини та суспільства на основі наукових досліджень,

міжнародних зобов'язань, вітчизняного та іноземного досвіду з урахуванням прогнозів, статистичних даних та індикаторів розвитку.

Засадами державної політики та принципами освітньої діяльності, включаючи і вищу освіту, є, зокрема, забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; науковий характер освіти; інтеграція освіти з ринком праці, міжнародна інтеграція та інтеграція у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи тощо.

Вища освіта здобувається у закладах вищої освіти (далі – ЗВО). ЗВО самостійно розробляють і затверджують освітні програми з урахуванням вимог до відповідного рівня вищої освіти, встановлених законодавством та стандартами вищої освіти. Документ про вищу освіту видається особі, яка успішно виконала відповідну освітню програму за відповідним ступенем та пройшла атестацію. Такими документами є: диплом молодшого бакалавра, диплом бакалавра; диплом магістра; диплом доктора філософії/доктора мистецтва.

ЗВО – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей (п. 7 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про вищу освіту»).

Слід зазначити, що наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність ЗВО є обов'язковою та невід'ємною складовою частиною їхньої освітньої діяльності (ч. 3 ст. 17 ЗУ «Про освіту»). Процес інтеграції України до світової спільноти змушує здійснити загальнодержавні заходи для забезпечення належного рівня наукових досліджень у ЗВО, приведення їх у відповідність до європейських стандартів наукового та науково-методичного забезпечення всіх ланок освіти. Так, відповідно до чинного законодавства структурними підрозділами ЗВО можуть бути: навчально-науковий інститут; наукові,

навчально-наукові, науково-дослідні, науково-виробничі та проектні інститути, навчально-науково-виробничі центри, дослідні станції, конструкторські бюро, навчально-виробничі комбінати, експериментальні підприємства, наукові парки, технопарки, інші підрозділи, що забезпечують практичну підготовку фахівців певних спеціальностей та/або проводять наукові дослідження (п. 1 та 2 ч. 7 ст. 33 ЗУ «Про вищу освіту»). Основною метою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу.

Але чи можна, керуючись принципом сприяння здійсненню державно-приватного партнерства, яке у сфері освіти і науки передбачає утворення та/або спільне фінансування і експлуатацію інноваційних підприємств (інноваційних центрів, технопарків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів тощо) на базі існуючих закладів освіти (абз. 3 ч. 3 ст. 81 ЗУ «Про освіту»), відносити ЗВО до суб'єктів інноваційної діяльності? Вважаємо, що ні, оскільки освітянський процес в цілому має за мету передачу/отримання нових знань і реалізацію головних функцій – соціокультурну і економічну, формує суспільство, яке володіє певним набором знань і рівнем культури. Тому головним завданням ЗВО була і залишається підготовка висококваліфікованих спеціалістів в тій чи іншій галузі знань, включаючи науку, промисловість, підприємництво тощо.

Однак, незаперечними критеріями успішного функціонування ЗВО в умовах Індустрії 4.0 є нерозривна єдність освіти і науки як двох складових підготовки фахівців, які здатні забезпечити поступальний розвиток країни. Ключова ідея: без запровадження в навчальний процес вищої школи новітніх наукових досягнень забезпечити якісну підготовку сучасних фахівців неможливо. З погляду на те, що якість підготовки спеціалістів залежить від рівня наукових досліджень, які проводяться в ЗВО, головним фактором підвищення рівня і ефективності освіти є науково-дослідна робота останніх. Тому

структурним підрозділом ЗВО може бути науковий парк, хоча відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року [3] зазначені заклади можуть створювати на договірних засадах й інші дослідницькі структури.

Відповідно до Закону України «Про наукові парки» [4] науковий парк – це юридична особа, що створюється у формі господарського товариства, яке повинно мати у складі учасників не менше одного ЗВО та/або наукової установи. Науковий парк створюється і діє на основі установчого документа (засновницького договору або статуту), вимоги до якого визначаються законодавством. Засновниками наукового парку (учасниками, акціонерами) є ЗВО (навчальний заклад IV рівня акредитації) та/або наукова установа та інші юридичні особи, що уклали засновницький договір про створення наукового парку або затвердили його установчий документ. Певний ЗВО та/або наукова установа можуть бути засновниками одного наукового парку. Партнерами цієї структури можуть бути суб'єкти господарювання, що уклали з ним договір про партнерство. Як правило, пріоритетні напрями діяльності наукового парку – економічно і соціально зумовлені наукові, науково-технічні та інноваційні напрями діяльності, що відповідають меті створення наукового парку, галузевому профілю та/або спеціалізації закладу вищої освіти – засновника (учасників, акціонерів) та можуть враховувати потреби регіону (території), в якому створено науковий парк, і пріоритетні напрями діяльності, визначені законами України в науковій, науково-технічній та інноваційній сферах.

Вища освіта в сучасних умовах знаходиться у стані адаптації до Європейського простору вищої освіти. Багато в чому цей процес залежить від інтеграції науково-інноваційної системи України до Європейського дослідного простору, а також від успішності реалізації державних проектів, зокрема, положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яка була схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року № 286-р [5]. Цим документом визначено основні пріоритети системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни, а також

головні характеристики, що будуть сформовані до 2032 року. І хоча з урахуванням теперішньої ситуації, завдання та заходи з реалізації потребуватимуть коригування, тим не менш вони спрямовані на забезпечення ефективності, якості та доступності освіти, оскільки вона стане такою тільки тоді, коли адекватно реагуватиме на виклики часу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
3. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 322-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 33. Ст. 1963.
4. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 51. Ст. 757.
5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 33. Ст. 1803.

REFERENCES

1. Law of Ukraine On education No. 2145-VIII (2017, September 5). (2017) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, No. 38-39, Art. 380 [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine On higher education No. 1556-VII (2014, 1 July). (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, No. 37-38, Art. 2004 [in Ukrainian].
3. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Concept of the State Targeted Program of Development of Research Infrastructures in Ukraine for the period up to 2026 № 322-p (2021, April 14). (2021). *Official Bulletin of Ukraine*, No. 33, Art. 1963 [in Ukrainian].

4. Law of Ukraine On scientific parks № 1563-VI (2009, June 25). (2009). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, No. 51, Art. 757 [in Ukrainian].
5. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Strategy of Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032 № 286-p. (2022, February 23) (2022). *Official Bulletin of Ukraine*, No. 33, Art. 1803 [in Ukrainian].

Галумова Марія Євгенівна

*студентка 1 групи 4 курсу факультету Слідчої та детективної діяльності
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

***ПРОВАДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ПІДТРИМКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ***

Наукова робота присвячена дослідженню проблематики щодо ведення та підтримки господарської діяльності під час воєнного стану, переформатуванню бізнесу та надання пільг підприємцям. Автор проаналізував чинне законодавство, наукові статті, міжнародні договори.

Ключові слова: господарська діяльність, воєнний стан, підтримка, спеціальний режим.

Halumova Mariia Evhenivna

*student of the 1 group of the 4 year of the Faculty of Investigation and Detective
Activities of Yaroslav Mydryi National Law University*

***CONDUCTING ECONOMIC ACTIVITY AND LEGAL PROVISION OF ITS
SUPPORT IN THE CONDITIONS OF MARTIME***

The scientific work is devoted to the study of issues related to the conduct and maintenance of economic activity during martial law, business reformatting and providing benefits to entrepreneurs. The author analyzed the current legislation, scientific articles, international agreements.

Key words: economic activity, martial law, support, special regime.

В сьогоденних умовах воєнного стану надважливим для економіки нашої країни є забезпечення належного та достатнього функціонування діяльності суб'єктів господарювання. Забезпечення належного регулювання такої діяльності в даних умовах стає основою формування національних оборонних спроможностей. Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в

Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Господарську діяльність в особливий період необхідно віднести до окремих спеціальних режимів господарської діяльності. Звернувшись до Господарського кодексу України (далі- ГКУ) [2]. можемо визначити, що він регулює господарську діяльність лише за однією із складових особливого періоду, яку віднесено до спеціальних режимів, а саме здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану. Згідно 417 статті ГКУ у період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається на основі Закону «Про оборону України», інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Зазначений режим має обмежувальний характер для суб'єктів господарювання.

Згідно положень Конституції України, а також Закону України "Про правовий режим воєнного стану" військовому командуванню надається право в Україні або в окремих її місцевостях при воєнному стані самостійно запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану, що стосуються суб'єктів господарювання [1][3]. Тож можливі випадки використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони; заборона торгівлі зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі; обмеження діяльності інших видів господарської діяльності в цілях безпеки.

Існує закон, що встановлює певні обов'язки для підприємств сфери оборони під час воєнного стану: виконання державних оборонних замовлень; здійснення на договірних засадах виробництва і поставки Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, та правоохоронним органам продукції [4].

Кабінет Міністрів установив, що у період воєнного стану право на провадження господарської діяльності може набуватися суб'єктами господарювання на підставі подання до Міністерства економіки України, а суб'єктами господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, – до Міністерства внутрішніх справ України, декларації про провадження господарської діяльності. Постановою визначено, що суб'єкти господарювання, які набули право на провадження господарської діяльності на підставі декларації, у разі відсутності відповідних дозвільних документів (документи дозвільного характеру, ліцензії та/або інші результати надання публічних послуг), невідкладно, але не пізніше одного місяця після припинення чи скасування воєнного стану звертаються до відповідних органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг і отримують відповідні дозвільні документи в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності. Крім цього, на період воєнного стану зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством. З дня припинення чи скасування воєнного стану перебіг зазначених строків продовжується з урахуванням часу, що минув до їх зупинення. Строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану [5].

З моменту запровадження воєнного стану, в Україні почали розробляти системи допомоги господарюючим суб'єктам. Оскільки через воєнний стан багато підприємств не в змозі продовжувати повноцінне функціонування, а деякі і зовсім стають банкрутами, держава доповнила та удосконалила Постанову Кабінету Міністрів України «Порядку надання державних гарантій на

портфельній основі». Дана фінансова підтримка зобов'язує державу сплатити частину кредитів підприємства, що через непередбачувані обставини (воєнний стан) не має змоги виплачувати їх самостійно [6].

Цікавою пропозицією з економічною допомогою виявилася заява Європейського Союзу щодо можливість скасування всіх мит і квот на український експорт для підтримки економіки країни під час війни. Цією позицією ЄС запровадить тимчасове скасування теперішніх тарифів та квот на сталь, промислові товари та сільськогосподарську продукцію, які на цей час не підпадають під дію торгової угоди ЄС з Україною [7][8].

Таким чином, здійснивши дослідження стану нормативно-правового регулювання господарської діяльності та змісту господарських відносин в особливий період, зазначимо, що господарська діяльність в особливий період є окремим спеціальним режимом господарювання, який здійснюється органами державної влади, військовим командуванням, військовим адміністраціям іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями під час мобілізації, у період дії воєнного стану, та частково у відбудовний період після закінчення воєнних дій. Допомога господарським підприємствам дозволить покращити внутрішню економіку країни, розвинути малий та середній бізнес, а також допоможе підтримати зовнішні відносини з іншими країнами, що дає змогу вийти на стійку міжнародну економічну арену.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. №389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14#o67>.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n2574>.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. №1932-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#n339>.
5. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. №314 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>.
6. Про внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва і Порядку надання державних гарантій на портфельній основі: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. №451 URL: <https://document.vobu.ua/doc/11337>.
7. Положення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом щодо зони вільної торгівлі. URL: https://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=202324&cat_id=202323
8. EU takes steps to suspend all duties on imports from Ukraine. Press release. 27 April 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2671.

REFERENCES

1. Law of Ukraine On the legal regime of martial law №389-VIII (2015, May 12). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647-14#o67> [in Ukrainian].
2. Economic Code of Ukraine №436-IV (2003, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n2574> [in Ukrainian].
3. Constitution of Ukraine №254k/96-VR (1996, June 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine On the Defense of Ukraine 321932-XII (1991, December 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#n339> [in Ukrainian].
5. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Some issues of ensuring the conduct of economic activity in martial law: №314 (2022, March 18). Retrieved

from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

6. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On Amendments to the Procedure for Providing Financial State Support to Entrepreneurs and the Procedure for Providing State Guarantees on a Portfolio Basis №451 (2022, April 15). Retrieved from <https://document.vobu.ua/doc/11337> [in Ukrainian].
7. Provisions of the Association Agreement between Ukraine and the European Union on the Free Trade Area Retrieved from https://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=202324&cat_id=202323 [in Ukrainian].
8. EU takes steps to suspend all duties on imports from Ukraine. Press release (2022, April 27). Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2671 [in English].

Георгієвський Юрій Валентинович,

завідувач наукового відділу

правового забезпечення галузевого інноваційного розвитку

Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку

Національної академії правових наук України,

доцент кафедри адміністративного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

<https://orcid.org/0000-0001-8014-7827>

***ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СФЕРІ ОБОРОНИ:
ПРОГРАМНІ ДОКУМЕНТИ В ЧАСОВОМУ ВИМІРІ***

У тезах представлено аналіз програмних документів з воєнної безпеки та розвитку оборонно-промислового комплексу в контексті цифровізації сфери оборони. Виявлено, що нездатність вітчизняного ОПК власними силами задовольнити поточні оборонні потреби певною мірою обумовлена затягуванням цифровізації в сферах воєнної безпеки та розвитку ОПК. Запропоновано скоротити строки імплементації зазначених програмних документів, а у майбутньому затверджувати «дороговкази» («дорожні карти») в сфері оборони з одночасним схваленням планів заходів їх реалізації, зокрема спрямованим на забезпечення сил оборони високотехнологічним озброєнням українського виробництва.

Ключові слова: цифровізація, індустрія 4.0., «дороговкази» («дорожні карти»), оборона, воєнна безпека, оборонно-промисловий комплекс, збройна агресія проти України.

Georgievskiy Iurii

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor,

*Head of the Scientific Department of Sectoral Innovative Development Legal Support
of the Research Institute of Innovative Development Legal Support National Academy*

of Legal Sciences of Ukraine, Associate Professor at the Department of

Administrative Law Yaroslav Mudryi National Law University

LEGAL REGULATION OF DIGITALIZATION IN THE FIELD OF DEFENSE: PROGRAM DOCUMENTS IN TIME DIMENSION

The thesis presents an analysis of program documents on military security and development of the defense-industrial complex in the context of digitalization of the defense sphere. It was revealed that the inability of the domestic defense industry to meet current defense needs on its own is to some extent due to delays in digitalization in the areas of military security and development of the defense industry. It is proposed to shorten the implementation of these program documents, and in the future to approve «signposts» («road maps») in the field of defense with simultaneous approval of action plans for their implementation, including aimed at providing defense forces with high-tech weapons of Ukrainian production.

Keywords. digitalization, industry 4.0., «signposts» («road maps»), defense, military security, defense-industrial complex, armed aggression against Ukraine.

Цифрова трансформація, яка залишається ключовим трендом порядку денного в глобалізованому світі, стрімко проникаючи у всі сфери суспільного та людського життя, не може оминати й сферу оборони. Поточний та перспективний стан цифровізації цієї сфери в Україні, яка перебуває в умовах повномасштабної збройної агресії з боку РФ, привертає особливу увагу як з точки зору впровадження новітніх військових озброєнь та спеціальної техніки, так і з точки зору удосконалення різних систем військового управління.

Беручи до уваги сучасний засадничий характер цифрових технологій для управлінських та виробничих стратегій в різних сферах, правовий аналіз чинних стратегічних документів з цифрової трансформації загального характеру, так і безпосередньо цифровізації в сфері воєнної безпеки та оборонно-промислового комплексу та стану їхньої реалізації набуває особливої актуальності. Метою такого аналізу може бути виявлення відповідності таких програмних документів сучасним військово-управлінським тенденціям та технологіям на ринку озброєнь в контексті забезпечення своєчасної здатності Збройних Сил України, сил оборони та інших воєнізованих формувань адекватно протистояти поточним воєнним загрозам.

В цьому контексті, насамперед, потрібно згадати, що технологічну та цифрову модернізацію промисловості та створення високотехнологічних виробництв було визначено одними з цілей цифрового розвитку ще в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (далі за текстом – Концепція ЦЕС), яку Кабінет Міністрів України схвалив розпорядженням від 17.01.2018 р. № 67-р. [1].

В Концепції ЦЕС задля визначення орієнтирів цифровізації реального сектору економіки чи не вперше в програмних документах України було застосовано концептуальні підходи Індустрії 4.0. Так, наголошувалося на впровадженні для використання в Україні потенціалу Індустрії 4.0 кращих практик з ІТ-сектору та цифрових індустрій в промислові сектори, а також на створенні галузевих “дороговказів” («дорожніх карт») цифрових трансформацій тощо. При цьому, цифровізації сфери воєнної безпеки та оборонно-промислового комплексу в Концепції ЦЕС уваги не приділялося, а вона згадується лише в контексті припустимого виняткового застосування при побудові програм у сфері оборони та безпеки лише українських стандартів цифрових систем (принцип б).

В подальшому цифровізації сфери оборони на якісно іншому рівні було приділено увагу в Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні (далі – Концепція ШІ), яку Кабінет Міністрів України затвердив своїм розпорядженням від 2.12.2020 р. № 1556-р. Відповідно до Концепції ШІ було передбачено використання технологій штучного інтелекту в системах командування та управління, озброєння та військової техніки, збору та аналізу інформації під час ведення бойових дій, аналізу/розвідки, підтримки проведення розвідувальних заходів, обробки картографічної інформації, протидії кіберзагрозам у сфері оборони, імітаційного та когнітивного моделювання бойової обстановки, когнітивного аналізу спроможностей військових підрозділів [2].

На жаль, в Плані заходів з реалізації Концепції ШІ, який Уряд України затвердив розпорядженням від 12.05.2021 р. № 438-р, було лише передбачено потребу визначення до I кварталу 2024 року пріоритетних напрямів і основних

завдань розвитку технологій штучного інтелекту в документах оборонного планування. Більш конкретних заходів як завдань для спільного виконання Міноборони, Мінстратегпрома, Мінцифри, Адміністрації Держспецзв'язку та Апарату Ради національної безпеки і оборони зазначений План не містить [3].

Результатом подальшої роботи зі створення «дороговказів» («дорожніх карт») у сфері оборони стало затвердження Президентом України низки стратегічних документів, які створюють правову основу, в тому числі, для її подальшого цифрового розвитку.

Ефективний менеджмент у сфері оборони, заснований, зокрема, на інноваційних рішеннях та сучасних бізнес-практиках, програмно-проектному управлінні оборонними ресурсами, удосконалені процесах визначення та задоволення потреб оборони України було визначено в якості однієї з цілей реалізації державної політики у військовій сфері, сфері оборони і військового будівництва в Стратегії воєнної безпеки України (далі – Стратегія ВБ), яку Президент України затвердив 25.03.2021 року указом № 121/2021. При цьому, упровадження сучасних інформаційних та космічних технологій, автоматизацію управлінських процесів і цифровізацію діяльності в силах оборони України з відповідним рівнем захищеності інформації, що обробляється, було встановлено одним із пріоритетів у запровадженні об'єднаного керівництва з підготовки та ведення всеохоплюючої оборони України. На жаль, впровадження автоматизованих систем управління військами і зброєю, сучасних технологій зв'язку, телекомунікацій, захисту інформації, розвідки та логістики, цифрова трансформація діяльності в цих сферах було передбачено як завдання, що виконуватиметься у середньостроковій перспективі, тобто умовно до кінця 2024 року [4].

Задля досягнення саме цієї стратегічної цілі в Стратегічному оборонному бюлетені України, який Президент України затвердив своїм указом від 17.09.2021 року №473/2021, було передбачено не лише завдання з цифровізації та впровадження сучасних інформаційних технологій у сфері оборони, а й конкретні комплексні заходи, які в разі їх реалізації дозволили б здійснити у

силах оборони комплексну цифрову трансформацію, впровадити сучасні технології автоматизації воєнного управління, створити в майбутньому єдине інформаційне середовище сил оборони та надавати необхідні сервіси та повноцінне використання інформаційних ресурсів, спрямованих на ефективне застосування сил оборони під час проведення операцій сил оборони (операцій об'єднаних сил) (завдання 1.5.). В свою чергу виконання зазначених завдань для досягнення цієї стратегічної цілі розвитку сил оборони в межах очікуваних результатів було продовжено до 2025 року [5].

Як бачимо, цифрову трансформацію сфери воєнної безпеки в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, як визнаної з 2014 року, так і прогнозованої, було недоречно відтерміновано, чим звужено оборонну реформу та цілеспрямований розвиток цієї сфери.

У цьому контексті також варто зазначити, що в суміжній Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України (далі – Стратегія розвитку ОПК), яку Президент України затвердив 20.08.2021 року своїм Указом № 372/2021, при визначенні цілі державної військово-промислової політики поряд з іншими вимогами було акцентовано на обов'язковій цифровізації оновленого вітчизняного оборонно-промислового комплексу як його невід'ємної складової.

Так, Глава Держави в контексті актуальних воєнно-політичних загроз і викликів визнав в Стратегії розвитку ОПК недовіру та малоефективність організаційної структури та системи управління українською оборонною промисловістю, стали тенденцією до зменшення результативності, ефективності та інноваційності, а існуючі засади організації оборонно-промислової діяльності у державі, такими, що не відповідають пануючим тенденціям світового індустріального розвитку.

З метою задоволення потреб держави в сучасних високоефективних системах озброєнь, військової та спеціальної техніки (різноманітні системи розвідки, цілевказання та високоточних засобах вогневого ураження сухопутного, повітряного та морського базування, техніці радіоелектронної боротьби і навігаційного забезпечення, робототехніку та безпілотні платформи

різного призначення, оснащення "солдата майбутнього" тощо), відповідно до встановлених нормативів, національних та міжнародних стандартів в Стратегії розвитку ОПК задля цифровізації ОПК було запропоновано: 1) удосконалити систему планування шляхом створення та впровадження єдиної інформаційно-аналітичної системи центрального органу виконавчої влади, що відповідає б за формування та реалізацію державної військово-промислової політики, як сучасного засобу підтримки прийняття рішень; 2) розроблення автоматизованих систем управління, розвитку та захисту базових та критичних технологій (реєстр критичних технологій та компетенцій); 3) створення і впровадження захищених автоматизованих інформаційно-аналітичних систем: а) обліку та аналізу діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу, б) єдиної інформаційної бази науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, результатів інтелектуальної діяльності, технологій та конструкторської документації на продукцію військового, спеціального і подвійного призначення, в) експертного супроводження діяльності суб'єктів та об'єктів оборонного сектору економіки України.

При цьому, одним із показників ефективності реалізації Стратегії розвитку ОПК було встановлено не лише кількість/частка новітніх зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, які мають постачатися для потреб сил сектору безпеки і оборони, розроблення яких, як ми розуміємо, неможливо без застосування сучасних цифрових технологій, а й кількість/частка запроваджених сучасних цифрових технологій у науково-виробничу діяльність підприємств оборонно-промислового комплексу [6].

Як вбачається з аналізу визначених в Стратегії розвитку ОПК завдань, орієнтовно запропонованих заходів та встановлених етапів реалізації, цифровізацію ОПК було передбачено провести протягом 2023-2024 років, що на нашу думку, також підтверджує необґрунтоване затягування всієї сфери оборони в цілому. До цього ж потрібно додати, що Кабінетом Міністрів України до початку повномасштабної збройної агресії РФ проти України не було затверджено План заходів з реалізації зазначеної Стратегії.

Варто зазначити, що важливим кроком в напрямку реальної, а не задекларованої цифровізації воєнної сфери довоєнного періоду могло б стати створення цільового Державного фонду розвитку оборонно-промислового комплексу України до кінця 2020 року, а також утворення та забезпечення повноцінного функціонування Агенції оборонних технологій, створення якої анонсувалося КМУ до кінця червня 2021 року [7].

На жаль, ці плани не було реалізовано, а 30.09.2021 року було лише схвалено проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України «Про утворення державної установи «Агенція оборонних технологій», а робота над створенням Державного цільового фонду підтримки оборонної промисловості триває досі.

Також варто зазначити, що так і не було затверджено оприлюднену 04.02.2021 року Стратегію розвитку цифрової інфраструктури стратегічних галузей промисловості, оборонно-промислового комплексу України на період до 2025 року, метою якої було визначено наскрізну цифрову трансформацію діяльності на трьох рівнях управління: підприємство, галузь (виробничий сектор), органи влади. А реалізація, за задумом авторів, дозволила б забезпечити актуальну управлінську інформацію про стан підприємств, галузей (секторів) та єдиного інформаційного простору в цілому [8].

Як бачимо, цифровізацію як один із пріоритетів у запровадженні об'єднаного керівництва з підготовки та ведення всеохоплюючої оборони для досягнення цілі забезпечення ефективного менеджменту у сфері оборони, так і одного з універсальних заходів технічного переозброєння, структурної перебудови, технологічного оновлення та розвитку науково-виробничої бази підприємств оборонних галузей промисловості, а також наукового та інформаційно-аналітичного забезпечення модернізації оборонних підприємств та вдосконалення управління вітчизняного оборонно-промислового комплексу в цілому, мала б реалізовуватися у конкретних заходах не в середньостроковій, а в короткостроковій перспективі. А отже, на нашу думку, при розробленні та затвердженні стратегічних документів цифрову трансформацію зазначених сфер було невиправдано відкладено в часі.

Така запланована в програмних документах недоречна відтермінованість цифровізації в сферах воєнної безпеки та розвитку оборонно-промислового комплексу призвела, на нашу думку, до відсутності конкретних та дієвих планів заходів з реалізації відповідних положень досліджених документів, що в свою чергу, певною мірою має наслідком неузгодженість між спроможностями Збройних Сил України, воєнізованих формувань та інших складових сил оборони та здатністю вітчизняного ОПК задовольнити власними силами існуючі та перспективні потреби сил оборони в озброєнні, військовій та спеціальній техніці, а отже і технологічно забезпечити здатність Збройних Сил України, сил оборони та інших воєнізованих формувань, що значно ускладнює адекватну відсіч збройній агресії РФ проти України.

Нам уявляється доречним оперативно здійснити суттєве скорочення всіх строків імплементації чинних програмних документів у сфері воєнної безпеки та розвитку оборонно-промислового комплексу, а у майбутньому для уникнення завчасного повідомлення потенційному ворогові своїх оборонних намірів проводити затвердження «дорожніх карт» в сфері оборони з одночасним, а не відкладеним в часі схваленням планів конкретних та дієвих заходів з їх реалізації, зокрема спрямованим на забезпечення всіх сил оборони високотехнологічним озброєнням українського виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.
3. План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від

12.05.2021 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text>.

4. Стратегія воєнної безпеки України: Указ Президент України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>.
5. Стратегічний оборонний бюлетень України: Указ Президент України від 17.09.2021 р. № 473/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>.
6. Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України: Указ Президент України від 20.08.2021 р. № 372/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3722021-39733>.
7. Загальний огляд цілей та завдань розвитку оборонно-промислового комплексу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/rozvitok-oboronno-promislovogo-kompleksu>.
8. Стратегія розвитку цифрової інфраструктури стратегічних галузей промисловості, оборонно-промислового комплексу України на період до 2025 року: Проект Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України від 04.02.2021 р. URL: <https://mbsp.gov.ua/news/minstrategprom-rozrobiv-proyekt-strategiyi-rozvitku-cifrovoyi-infrastrukturi-strategichnih-galuzej-promislovosti>.

REFERENCES

1. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the Concept of development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 and approval of the action plan for its implementation № 67-r (2018, January 17). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the concept of development of artificial intelligence in Ukraine № 1556-r (2020, December 2). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

3. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the action plan for the implementation of the Concept of Artificial Intelligence Development in Ukraine for 2021-2024 № 1556-r (2021, May 12). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
4. Decree of the President of Ukraine On the Military Security Strategy of Ukraine № 121/2021 (2021, March 25). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> [in Ukrainian].
5. Decree of the President of Ukraine On the Strategic Defense Bulletin of Ukraine: № 473/2021 (2021, September 17). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121> [in Ukrainian].
6. Decree of the President of Ukraine On the Strategy of development of the defense-industrial complex of Ukraine № 372/2021 (2021, August 20). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/3722021-39733> [in Ukrainian].
7. Development of the defense-industrial complex. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/rozvitok-oboronno-promislovogo-kompleksu> [in Ukrainian].
8. Draft Ministry on Strategic Industry of Ukraine Strategy for the development of digital infrastructure of strategic industries, defense-industrial complex of Ukraine for the period up to 2025 (2021, February 4). Retrieved from <https://mspu.gov.ua/news/minstrategprom-rozrobiv-proyekt-strategiyi-rozvitku-cifrovoyi-infrastrukturi-strategichnih-galuzej-promislovosti> [in Ukrainian].

Глібко Сергій Васильович

*кандидат юридичних наук, директор НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України.*

ORCID: 0000-0003-3398-9276

***ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАУКОВО-
ТЕХНІЧНОГО (ТЕХНОЛОГІЧНОГО) КОМПЛЕКСУ***

Анотація. У наукових тезах розглядається питання щодо перспектив правового регулювання науково-технологічного (технологічного) комплексу в аспекті Проекту Закону України «Про внесення змін до Законів України щодо науково-технічного (технологічного) комплексу» та надаються пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: науково-технологічний (технологічний) комплекс, технології, наукова установа, суб'єкт господарювання.

Hlibko Serhii

*PhD, Director of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework
for the Innovative*

Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0003-3398-9276

***ON THE ISSUE OF IMPROVEMENT OF LEGISLATION IN THE FIELD OF
LEGAL REGULATION OF THE FUNCTIONING OF SCIENTIFIC AND
TECHNICAL (TECHNOLOGICAL) COMPLEX***

Abstract. The scientific theses consider the prospects of legal regulation of scientific and technological (technological) complex in terms of the Draft Law of Ukraine "On Amendments to the Laws of Ukraine on Scientific and Technical (Technological) Complex" and provide suggestions for improving existing legislation.

Keywords: scientific-technological (technological) complex, technologies, scientific institution, business entity.

У 2021 році НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку було одержано лист від Голови ради директорів Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України Семиноженка Володимира Петровича щодо надання науково-правового висновку щодо Проєкту Закону України «Про внесення змін до Законів України щодо науково-технічного (технологічного) комплексу» (далі – Проєкт).

Враховуючи важливість та значення цього Проєкту для розвитку економіки України та підвищення ефективності інноваційної діяльності, вважаємо за необхідне викласти низку пропозицій, запропонованих до вказаного Проєкту.

Питання взаємодії науки та суб'єктів господарювання у сфері технологій досліджували, зокрема, І. В. Макалюк, М. М. Ремінський,[1] О. М. Давидюк,[2] С. В. Глібко, О. В. Розгон[3] та інші.

В першу чергу необхідно зазначити, що на думку В. П. Семиноженка характерними рисами науково-технологічного комплексу є:

- 1) науково-технічна політика суб'єктів, які до нього входять;
- 2) автономія цих суб'єктів в організації своєї роботи;
- 3) колективне користування матеріально-технічною базою суб'єктів;
- 4) тісна кооперація в проведенні міждисциплінарних досліджень.[4]

Удосконалення механізмів взаємодії бізнесу і науки, впровадження податкових та інших стимулів щодо заохочення інвестицій у високотехнологічні сектори економіки та у наукову сферу залишається однією з актуальних задач сьогодення.

Представлений Проєкт Закону України передбачає подальшу модернізацію законодавчого забезпечення цієї сфери, зокрема, врегулювання правового статусу та діяльності науково-технічного (технологічного) комплексу. Такий комплекс може створюватися шляхом об'єднання наукових установ,

підприємств, організацій державної форми власності, що знаходяться у віданні Національної академії наук України або національних галузевих академій наук України.

Метою створення науково-технічного (технологічного) комплексу є оптимальне використання ресурсів наукових установ, підприємств та організацій, координація ефективного використання таких ресурсів для проведення наукових, науково-технічних досліджень і науково-технічних розробок на найвищому рівні, а також забезпечення спільного проведення заходів щодо якісної підготовки фахівців у відповідних галузях знань.

Аналіз положень Проекту Закону України, у порівнянні з чинним на сьогодні законодавством України, дозволяє дійти наступних висновків:

1. Проект є своєчасним, оскільки спрямований на підвищення ефективності наукових досліджень і ролі науки у соціально-економічному житті держави, приведення законодавчої бази наукової і науково-технічної діяльності у відповідність до світових стандартів та побудову зв'язку «освіта-наука-виробництво».

2. У пояснювальній записці до Проекту зазначено, що він передбачає створення об'єднань наукових установ та (або) підприємств та (або) організацій державної форми власності, що знаходяться у віданні Національної академії наук України або національних галузевих академій наук України. Отже, обґрунтованим є внесення змін до Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу». Такі зміни спрямовані на встановлення порядку створення науково-технічного (технологічного) комплексу, затвердження статуту та формування його керівних органів.

3. Автори Проекту пропонують нормативно-правове закріплення можливості створення об'єднань суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності у формі науково-технічних (технологічних) комплексів або інших типів об'єднань із визначенням правового статусу таких об'єднань, мети їх діяльності та порядку створення. Створення таких суб'єктів у формі юридичних

осіб не суперечить положенням Господарського кодексу України, Бюджетного кодексу України, Законам України «Про науку та науково-технічну діяльність», Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу» та іншим нормативно-правовим актам.

4. З метою усунення ризику виникнення правових колізій авторами Проекту обґрунтовано запропоновано внесення відповідних змін до Господарського кодексу України, Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу», «Про наукову та науково-технічну діяльність».

5. Порядок створення об'єднань суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності відповідає положенням чинного законодавства та статуту Національної академії наук України. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу»[5] Національна академія наук України створює, реорганізовує, ліквідовує організації, що перебувають у віданні Національної академії наук України, виступає засновником підприємств із змішаною формою власності, дає дозвіл організаціям, що віднесені до відання Національної академії наук України, на створення підприємств, до статутних фондів яких передаються належні їм майнові права.

Відповідно до ст. 4 цього Закону Національні галузеві академії наук України за погодженням з Кабінетом Міністрів України створюють, реорганізовують, ліквідовують організації, що перебувають у їх віданні, виступають засновниками підприємств із змішаною формою власності, надають дозвіл організаціям, що віднесені до їх відання, на створення підприємств, до статутних фондів яких передаються належні їм майнові права. Таким чином, Проект передбачає належний порядок створення об'єднань суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності: у випадку створення об'єднання з суб'єктів, що

віднесені до відання Національної академії наук України, таке об'єднання має утворюватися НАН України, при цьому погодження з Кабінетом Міністрів України не потрібне. Натомість, якщо до складу об'єднання входять суб'єкти, віднесені до відання Національних галузевих академій наук України, то створення відбувається відповідною Національною галузевою академією наук України за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

6. Проект передбачає визначення у п. 34 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» терміну «науково-технічного (технологічного) комплексу» як окремої юридичної особи та бюджетної установи. Закріплено, що науково-технічний (технологічний) комплекс створюється без мети отримання прибутку та на підставі статуту. Запровадження такого терміну є необхідною умовою визначення правового статусу науково-технічного (технологічного) комплексу. Стає зрозумілим, що єдиним установчим документом комплексу може бути тільки його статут. Комплекс не може бути господарською організацією, так як він створюється без мети отримання прибутку.

7. Проект у п. 34 ч. 1 ст. 1 і ч. 1 ст. 8-1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» закріплює перелік юридичних осіб, які можуть входити до складу науково-технічного (технологічного) комплексу: наукових установ та державних підприємств, та/або організацій державної форми власності, що знаходяться у віданні Національної академії наук України або національних галузевих академій наук України. Чітке визначення переліку таких організацій є необхідним для встановлення порядку створення науково-технічного (технологічного) комплексу.

8. Проект регулює порядок управління науково-технічним (технологічним) комплексом, який пропонується закріпити у ст. 8-1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Встановлює порядок затвердження його статуту, перелік керівних органів комплексу, порядок призначення генерального (виконавчого) директора та голови ради директорів. Передбачено повноваження ради директорів та генерального (виконавчого)

директора науково-технічного (технологічного) комплексу. Саме дані норми визначають правовий статус науково-технічного (технологічного) комплексу.

9. Порядок формування керівних органів та призначення посадових осіб об'єднань суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності відповідає положенням чинного законодавства.

10. Проект доповнює перелік посад наукових працівників, закріплений у ст. 31 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», посадами голови ради директорів та виконавчого директора. Така норма є обґрунтованою, оскільки керівниками науково-технічного (технологічного) комплексу є голова ради директорів та генеральний (виконавчий) директор.

11. Норма ч. 3 ст. 8-1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», яка встановлює статус науково-технічного (технологічного) комплексу як розпорядника бюджетних коштів нижчого рівня, цілком відповідає ч. 3 ст. 10 Бюджетного кодексу України, яка встановлює право головного розпорядника бюджетних коштів визначати розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

12. Статтею 4 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» пропонується визначити, що суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є наукові працівники, науково-педагогічні працівники, аспіранти, ад'юнкти і докторанти, інші вчені, наукові установи, університети, академії, інститути, музеї, інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи, та громадські наукові організації. До таких суб'єктів додаються ще їх об'єднання, що є цілком закономірним у зв'язку із визначенням терміну науково-технічного (технологічного) комплексу.

Таким чином, можна зробити висновок, що проект Закону України «Про внесення змін до Законів України щодо науково-технічного (технологічного) комплексу» є актуальним та не суперечить положенням чинного законодавства, а його прийняття сприятиме підвищенню ефективності функціонування суб'єктів наукової діяльності в Україні.

Література:

1. Макалюк І. В., Ремінський М. М. Інноваційно-технологічне становище підприємств в контексті перспектив розвитку економіки України. Підприємництво та інновації. 2018. С. 14-20.

2. Давидюк О. М. Проблеми ідентифікації поняття трансферу технологій: господарсько-правовий аспект. Право та інноваційне суспільство. 2021. С. 31-36

3. Глібко С. В., Розгон О. В. Щодо проблем правового забезпечення трансферу технологій під впливом дифузій інновацій. Сучасні проблеми права та інноваційної економіки : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 3 за матеріалами інтернет-конференції (м. Харків, 26 березня 2021 року) / за ред. А. В. Стріжкової. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 257 – 264.

4. Семиноженко В. Науково-технологічний комплекс як ефективна форма організації наукових досліджень (досвід НТК «Інститут монокристалів», 2003–2014 рр.) / «Наука України у світовому інформаційному просторі». Вип. 9 // ВД «Академперіодика» (http://akademperiodyka.org.ua/docs/science_ukr9/Blok_Nauka_Ukr_V9_Semynogenko.pdf). 2014.

5. Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук України, національних галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу: Закон України від 07.02.2002 № 3065-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 30, ст.205.

REFERENCES

1. Makaliuk, I. V. & Reminskyi, M. M. (2018). Innovative and technological formation of enterprises in the context of prospects for development of economy of Ukraine. *Pidpriumnytstvo ta innovatsii*, 14–20 [in Ukrainian].
2. Davydiuk, O. M. (2021). Problems of identification of the concept of technology transfer: economic and legal aspect. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo*, 31–36 [in Ukrainian].

3. Hlibko, S. V. & Rozghon, O. V. (2021). On the problems of legal support of technology transfer under the influence of diffusion of innovation. *Suchasni problemy prava ta innovatsiinoi ekonomiky : zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrainy № 3 za materialamy internet-konferentsii* (pp. 257–264). A. V. Strizhkova (Ed.). Kharkiv : NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].
4. Semynozhenko, V. (2014). Scientific and technological complex as an effective form of organization of scientific research. *Nauka Ukrainy u svitovomu informatsiinomu prostori*, Issue 9. «Akademperiodyka» Retrieved from http://akademperiodyka.org.ua/docs/science_ukr9/Blok_Nauka_Ukr_V9_Semynozhenko.pdf [in Ukrainian].
5. Law of Ukraine on the peculiarities of the legal regime of activity of the National Academy of Sciences of Ukraine, National Sectoral Academies of Sciences and the status of their property complexes № 3065-III (2002, February 7). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3065-14#Text>.

Глібко Сергій Васильович

*кандидат юридичних наук, доцент, директор НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0003-3398-9276

Розгон Ольга Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0001-6739-3927

Кохан Вероніка Павлівна

*кандидат юридичних наук,
старший дослідник,
виконуюча обов'язки завідувача відділу правового забезпечення
національної інноваційної системи НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID 0000-0002-3129-9266

Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

*кандидат юридичних наук,
науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-8802-1441

Завадська Ангеліна Тимурівна

*молодший науковий співробітник
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0001-6114-0419

***ЩОДО ОБГОВОРЕННЯ ПРОЄКТУ ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ
УКРАЇНИ «ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ПРОЄКТУ ІЗ
СТВОРЕННЯ НА БАЗІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА НАУКОВИХ
УСТАНОВ МЕРЕЖІ СТАРТАП-ШКОЛА—ІНКУБАТОР—АКСЕЛЕРАТОР»***

На офіційному сайті Міністерства освіти і науки України 04 квітня 2022 року був розміщений для громадського обговорення проєкт Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту із створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор». Наукові співробітники Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України вважають за доцільне зробити наступні пропозиції та зауваження до вказаного проєкту.

До того ж, важливо визначити, що питання функціонування суб'єктів та об'єктів інноваційної інфраструктури, зокрема, стартап-шкіл, стартапів, бізнес-інкубаторів та бізнес-акселераторів розглядалися у працях таких науковців, як: С. В. Глібко [1; 2], О. В. Розгон [3; 4; 5], В. П. Кохан [6], І. В. Подрез-Ряполова [7]; А. Т. Завадська [8; 9; 10].

<p align="center">Проєкт Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту із створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор»</p>		
<p align="center">Проєкт Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту із створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор» (в редакції МОН)</p>	<p align="center">Проєкт Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту із створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор» (пропозиції НДІ ПЗІР)</p>	<p align="center">Обґрунтування (зауваження)</p>
<p>Кабінет Міністрів України постановляє:</p> <p>1. Погодитися з пропозицією Міністерства освіти і науки України щодо реалізації протягом двох років з дня набрання чинності цією постановою експериментального проєкту щодо створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор.</p>	<p>1. Погодитися з пропозицією Міністерства освіти і науки України щодо реалізації протягом двох років з дня набрання чинності цією постановою проєкту щодо створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор.</p>	<p><i>Реалізація експериментального проєкту щодо створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі планується з дня набрання чинності цією постановою (Постанови Кабінету Міністрів України, крім постанов, що містять інформацію з обмеженим доступом, набирають чинності з дня їх офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими постановами, але не раніше дня їх опублікування). А у п. 4 проєкту Постанови зазначено наступне:</i></p>

		<p>Запровадити з 1 лютого 2023 року <i>функціонування</i> на базі закладів вищої освіти та наукових установ <i>мережі стартап-школа-інкубатор-акселератор</i>». Тобто, функціонування самої мережі буде з 1 лютого 2023 року. Можливо мається на увазі, що <i>реалізація експериментального проекту включає</i> в себе якісь попередні дії до самого функціонування мережі. Отже, ці пункти викликають зауваження та уточнення щодо строків: реалізації експериментального проекту та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа-інкубатор-акселератор.</p> <p>Робимо припущення, що набрання чинності цією Постановою очікується у 2022 році тому, що проект подається у 2022 році. Вважаємо, що доцільно не вказувати конкретний строк — 1 лютого 2023 року коли планується функціонування самої мережі, враховуючи наразі стан, якій є в Україні. Можливо вказати, що функціонування самої мережі буде через рік-два після того, як Постанова набере чинності.</p> <p>Вважаємо, що положення пунктів 1 та 4 є суперечливими за своїм змістом, оскільки в першому пункті зазначено, що запровадження лише «експериментального» проекту протягом двох років з дня набрання чинності цією Постановою (що логічно має бути першим етапом реалізації цієї Постанови), натомість у п. 4 зазначено про</p>
--	--	---

		<p>запровадження з 01 лютого 2023 року вже функціонування таких мереж стартап-школа—інкубатор—акселератор (далі – Мережа). Таким чином, з положень цих двох пунктів випливає, що повноцінне функціонування мереж має розпочатися раніше, ніж буде завершено експериментальний проєкт щодо створення Мереж.</p> <p>Крім того, враховуючи військовий стан в Україні, вважаємо за доцільне відразу здійснювати впровадження Мереж до закладів вищої освіти та наукових установ, з метою прискорення їх позитивного впливу на розвиток національної інноваційної системи.</p>
2. Затвердити Порядок створення та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор, що додається.	зауваження відсутні	
3. Установити, що забезпечення функціонування та розвитку мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор на базі закладів вищої освіти та наукових установ здійснюється Міністерством освіти і науки України за рахунок і в межах видатків, передбачених у Державному бюджеті України на відповідний рік, а також інших джерел, не заборонених законодавством.	зауваження відсутні	
4. Запровадити з 1 лютого 2023 року функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ	4.Запровадити функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі	

мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор.	стартап-школа—інкубатор—акселератор протягом 3 місяців з дня набрання чинності цією Постановою.	
5. Міністерству освіти і науки України: затвердити перелік закладів вищої освіти та наукових установ, на базі яких буде створено стартап-школи—інкубатори—акселератори; подати до 31 грудня 2024 року Кабінету Міністрів України звіт про реалізацію експериментального проєкту щодо функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор, а також пропозиції щодо внесення змін до актів законодавства за результатами його реалізації.	5. Міністерству освіти і науки України: подати до 31 грудня 2022 року Кабінету Міністрів України звіт про реалізацію проєкту щодо функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор, а також пропозиції щодо внесення змін до актів законодавства за результатами його реалізації.	<i>Зміни пов'язані із необхідністю надання права на створення стартап-школи—інкубатори—акселератори на базі всіх без включення закладів вищої освіти та наукових установ, які мають бажання та намір і відповідають певним умовам.</i>

Проєкт

Порядку створення та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор

Проєкт Порядку створення та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор (в редакції МОН)	Проєкт Порядку створення та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор (пропозиції НДІ ПЗІР)	Обґрунтування
1. Цей Порядок визначає механізм створення та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор. Мережею стартап-школа—інкубатор—акселератор є організована сукупність взаємодіючих елементів	зауваження відсутні	

<p>інноваційної інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ, яка забезпечує надання фінансових, консультаційних, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх та інші послуг з метою розвитку стартапів, стимулювання створення, впровадження інноваційної продукції, реалізацію інновацій.</p>		
<p>2. У цьому Порядку терміни вживаються у такому значенні:</p> <p>акселератор – структурний підрозділ закладу вищої освіти, наукової установи, що надає підтримку для стартапів на початковій стадії їх розвитку (на етапах зародження ідеї створення інноваційної продукції, запуску та тестування інноваційної продукції та масштабування стартапу) та інших суб'єктів інноваційної діяльності, шляхом навчання, залучення менторів, надання фінансової та експертної підтримки з метою прискорення їх розвитку та масштабування;</p> <p>інкубатор – структурний підрозділ закладу вищої освіти, наукової установи, який забезпечує підтримку стартапів на початковій стадії їх розвитку (на етапах зародження ідеї створення інноваційної продукції, запуску та</p>	<p>бізнес-акселератор – юридична особа (її структурний підрозділ) та/або організовані нею програми інтенсивного розвитку стартапів, шляхом навчання, залучення менторів, надання експертної, інформаційної, освітньої, організаційної та іншої підтримки в обмін на частку в капіталі стартапу з метою інтенсивного розвитку інноваційного проекту прискорення їх розвитку та масштабування в найкоротші терміни.</p> <p>бізнес-інкубатор — це юридична особа або структурний підрозділ наукової установи, який є суб'єктом інноваційної діяльності та здійснює підтримку стартапів, інноваційно-активних, малих та середніх підприємств (або їх засновників на етапі</p>	<p>В національному законодавстві України та актах ЄС разом з термінами «акселератор» та «інкубатор» застосовується вставленням «бізнес». Тому вважаємо, що з метою уніфікації Порядку із законодавством та правовою доктриною ЄС, доцільно застосовувати терміни «бізнес-акселератор» та «бізнес-інкубатор».</p> <p>Запропоноване визначення сформовано із врахуванням національного законодавства України та нормативно-правових актів та правозастосовної практики держав ЄС [11; 12; 13].</p>

<p>тестування інноваційної продукції та масштабування стартапу), а також інших суб'єктів інноваційної діяльності, надає на певних умовах та на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно, консультативні, бухгалтерські, юридичні та інші послуги з метою створення сприятливих умов для їх подальшої ефективної діяльності;</p> <p>інновація – інноваційна продукція, результат інтелектуальної та/або творчої діяльності, втілений у новоствореному або вдосконаленому продукті, послугі, технології, процесі, моделі, методі, а також їх поєднанні, що відрізняється від існуючих на ринку товарів, послуг, технологій, процесів науково-технологічною новизною, створює соціальний та/або економічний ефект та сприяє задоволенню існуючих або потенційних потреб на ринку, використовується в практичній діяльності або впроваджений у виробничий процес;</p> <p>стартап-школа – структурний підрозділ закладу вищої освіти, наукової установи, що надає інформаційно-консультаційну підтримку студентам та науковим, науково-</p>	<p>формування бізнес-ідеї), шляхом надання у користування майна, а також надання освітньо-консультаційних та посередницьких послуг.</p> <p>інновація – результат інтелектуальної діяльності, відповідно до інноваційного проекту втілений у новоствореному або вдосконаленому товарі, послугі, технології, процесі, а також їхньому поєднанні, що відрізняється на ринку новизною, використовується в практичній діяльності або впроваджений у виробничий процес та створює технічний, соціальний та економічний ефект.</p>	<p>Зауваження щодо цього терміну викликано тим, що не зазначено яким саме студентам це пропонується. Тільки того закладу вищої освіти, де вони навчаються і де створено стартап-школу? Зокрема, таке обмеження існує у Sikorsky Challenge — відкрита</p>
--	---	--

<p>педагогічним працівникам, які бажають перетворити інноваційну ідею на стартап.</p>		<p>інноваційна екосистема, що об'єднує інституції країни, зацікавлені у розвитку української інноваційної економіки: університети, наукові установи, органи державної влади та місцевого самоврядування, бізнес-компанії, фонди і громадські організації. Організатором взаємодії цих інституцій-учасників виступає Інноваційна екосистема Sikorsky Challenge КПІ ім. Ігоря Сікорського, що формально закріплюється підписанням Меморандумів/Договорів між інституціями-учасниками SCU та юридичними особами Sikorsky Challenge КПІ</p>
<p>стартап – суб'єкт малого, середнього підприємництва або суб'єкт, який не має статусу юридичної особи, на ранній стадії свого розвитку, який є тимчасовою структурою, діяльність якого спрямована на розроблення, створення, впровадження та реалізацію інноваційної продукції і пошук бізнес-моделі для подальшого її масштабування та розвитку, та який: заснований не більше 5 років тому (дата запису в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань про проведення державної реєстрації не перевищує 5 років); зареєстрований в Україні; має річний дохід від будь-</p>	<p>стартап – це інноваційна ідея на стадії її формування, або зареєстрований в Україні суб'єкт господарювання (в тому числі фізична особа-підприємець, яка веде стартап-діяльність), з дня державної реєстрації якого пройшло менше 5 років, який відповідає таким умовам:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Річний дохід якого не перевищує 50 млн. євро; 2. Більше ніж 50 % доходів якого формується з виробництва та реалізації інноваційної продукції, виконання інноваційних робіт або надання інноваційних послуг; 3. Виконання інноваційного проекту; 4. Має на меті збільшення масштабу (намір збільшити обсяг товарообігу/ринків, на яких він здійснює свою підприємницьку діяльність). 	<p>Вважаємо, що термін стартап потребує деталізації та тлумачення, зокрема, щодо термінології «суб'єкт, який не має статусу юридичної особи», «на ранній стадії свого розвитку», «тимчасова структура» тощо. Крім того, необхідно враховувати закріплення поняття «стартап» у інших нормативно-правових актах України, а також практиці ЄС [14].</p> <p>Термін «стартап» зустрічається у більш ніж у 40 нормативно-правових актах України. На відміну від пересічного новоствореного малого та середнього підприємства стартап характеризується науково-технічною (інноваційною) новизною та не має чіткого зв'язку з фактом державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. Інноваційність та новоствореність є одними з ключових та обов'язкових ознак стартапу [15; 16].</p>

<p>якої діяльності, що не перевищує суму, еквівалентну 3 мільйонів євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;</p> <p>не створений в результаті злиття, приєднання, виділу або поділу та/або відчуження існуючого підприємства або його частини.</p>		<p>Вважаючи вищевикладені положення національного законодавства вважаємо, що визначення терміну стартап за Порядком має узгоджуватися з вищенаведеними положеннями інших нормативно-правових актів України.</p> <p>Таким чином, враховуючи специфіку національної правової системи України, зокрема положення Податкового кодексу в частині оподаткування доходу (прибутку) фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, вважаємо за доцільне запропонувати наступні ознаки стартапу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) державна реєстрація стартапу в Україні; 2) форма діяльності: фізична особа-підприємець або юридична особа; 3) «вік» стартапу не може перевищувати 5 років з дня державної реєстрації юридичної особи або реєстрації засновника стартапу як фізичної особи-підприємця; 4) річний дохід не може перевищувати 50 млн. євро (положення відповідає верхній межі доходу для середнього підприємства в розумінні Господарського кодексу України); 5) більше ніж 50 % такого доходу має формуватися з виробництва та реалізації інноваційної продукції, виконання інноваційних робіт або надання інноваційних послуг (положення є подібним до змісту терміну «інноваційне підприємство», наведене у Законі України «Про інноваційну діяльність»); 6) діяльність стартапу має бути спрямована на реалізацію певного інноваційного проєкту;
--	--	---

<p>Етапи розвитку стартапа: зародження ідеї створення інноваційної продукції (pre-seed) – характеризується наявністю сформульованої ідеї командою стартапа, потребує фінансової підтримки для розробки бізнес-моделі та мінімально життєздатного продукту (MVP); запуск та тестування інноваційної продукції (seed) – характеризується наявністю мінімально життєздатного продукту (MVP), потребує фінансової підтримки для проведення тестування, аналізу його ринкових показників, визначенні кінцевої інноваційної продукції; зростання (А-версія) – характеризується наявністю інновації, потребує фінансової підтримки для оптимізації бази користувачів, виправлення дефектів та збільшення пропозиції щодо створеної інноваційної продукції на ринку; масштабування (закрита В-версія) – характеризується наявністю значної бази користувачів та значним попитом на інноваційну продукцію, потребує</p>	<p>Пропонуємо виключити це положення.</p>	<p>7) стартап має на меті збільшення масштабу (намір збільшити обсяг товарообігу/ринків, на яких він здійснює свою підприємницьку діяльність) (вказана ознака відповідає змісту Startup Monitor 2019/2020).</p> <p>Запропонована класифікація етапів розвитку стартапів не є поширеною і загальновизнаною. Крім того, необхідно поставити питання про доцільність деталізації етапів розвитку стартапів з урахуванням закріплення у Порядку ознак стартапів, за наявності яких на суб'єкта розповсюджується його дія, а в інших положеннях цього Порядку етапи розвитку стартапів не згадуються.</p>
--	---	--

<p>фінансової підтримки для укладення довгострокових договорів з партнерами, розширення мережі, збільшення обсягу інноваційної продукції, кількості користувачів та залучення компаній венчурного капіталу, які спеціалізуються інвестуванні на пізніх стадіях розвитку стартапа; зрілість (відкрита В-версія) – характеризується високою рентабельністю стартапа, фінансова підтримка залучається для розроблення нової інноваційної продукції, виходу на нові ринки, придбання інших компаній.</p>		
<p>3. Стартап-школа–бізнес-інкубатор–акселератор є структурним підрозділом закладу вищої освіти, наукової установи, який утворюється на базі інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ з метою надання послуг, що надаються стартап-школою, бізнес-інкубатором та бізнес-акселератором, зокрема фінансових, консультаційних, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх та інших послуг, спрямованих на розвиток стартапів, стимулювання створення, впровадження інноваційної продукції, реалізацію інновацій. Завданням мережі стартап-школа–бізнес-</p>	<p>Стартап-школа–бізнес-інкубатор–акселератор є структурним підрозділом закладу вищої освіти, наукової установи, який утворюється на базі інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ на рівні наукової лабораторії з метою надання послуг, що надаються стартап-школою, бізнес-інкубатором та бізнес-акселератором, зокрема фінансових, консультаційних, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх та інших послуг, спрямованих на розвиток стартапів, стимулювання створення, впровадження інноваційної продукції, реалізацію інновацій. До роботи залучаються наукові та науково-</p>	<p><i>Зміни пов'язані із необхідністю надання права на створення стартап-школи—інкубатори—акселератори на базі будь-яких закладів вищої освіти та наукових установ, які мають бажання та намір і відповідають певним умовам.</i></p>

<p>інкубатор–акселератор є створення умов для здійснення інноваційної діяльності в закладах вищої освіти, наукових установах, створення та розвиток стартапів, ефективне управління результатами інтелектуальної діяльності та забезпечення трансферу (комерціалізації) науково-технічних розробок і технологій.</p>	<p>педагогічні працівники, функції яких визначаються відповідним положенням про лабораторію згідно штатного розкладу. Будь які заклади вищої освіти та наукові установи (в тому числі приватні) можуть самостійно створювати стартап-школу–бізнес-інкубатор–акселератор за рахунок коштів спеціальних фондів та інших джерел, не заборонених законодавством, незалежно від конкурсу в рамках фундаментальних досліджень та ініціювати спільні проєкти із закладами вищої освіти іноземних установ з моменту введення в дію даної Постанови.</p>	
<p>4. Основними функціями стартап-школи–бізнес-інкубатора– акселератора є:</p> <p>1) просвітницька діяльність, надання освітніх і консультаційних послуг шляхом: надання освітньої та консультаційної підтримки студентам, науковим та науково-педагогічним працівникам, які здійснюють наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність; надання технічних, консультаційних, бухгалтерських, юридичних та інших послуг щодо створення інноваційної продукції, реалізації інноваційних проєктів, використання інформаційної підтримки щодо розвитку бізнесу, супроводу та відстеження прогресу стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності;</p>	<p>просвітницька діяльність, надання освітніх і консультаційних послуг шляхом: надання освітньої та консультаційної підтримки студентам, науковим та науково-педагогічним працівникам, які здійснюють наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність; надання технічних, консультаційних, бухгалтерських, юридичних та інших послуг щодо створення інноваційної продукції, реалізації інноваційних проєктів, використання інформаційної підтримки щодо розвитку бізнесу, супроводу та відстеження прогресу стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності;</p>	<p>У пункті 3 вказаного проєкту регламентовані послуги які надає мережа та мета її утворення, а саме: стартап-школа–бізнес-інкубатор–акселератор є структурним підрозділом закладу вищої освіти, наукової установи, який утворюється на базі інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ з метою надання послуг, що надаються стартап-школою, бізнес-інкубатором та бізнес-акселератором, зокрема фінансових, консультаційних, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх та інших послуг, спрямованих на розвиток стартапів, стимулювання створення, впровадження інноваційної продукції, реалізацію інновацій. Тому</p>

<p>інновацій; надання інформаційної підтримки щодо розвитку бізнесу, супроводу та відстеження прогресу стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності;</p> <p>2) підтримка та розвиток стартапів шляхом: пошуку стартапів та механізмів підтримки їх розвитку; надання комплексу рішень для стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності, спрямованих на дослідження і тестування інноваційної продукції, ринку чи цільової аудиторії; розроблення бізнес-моделей стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності, надання консультацій щодо їх покращення; розроблення інвестиційної стратегії для стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності, пошуку інвесторів; сприяння в розробці життєздатної бізнес-моделі і здійснення перших продажів інноваційної продукції; розроблення маркетингової стратегії та підготовки документації для інвесторів і партнерів; надання необхідної інфраструктури (офісна техніка, офісні приміщення, виробничі площі); іншої діяльності,</p>	<p>надання фінансових, консультаційних, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх та інших послуг, спрямованих на розвиток стартапів, стимулювання створення, впровадження інноваційної продукції, реалізацію інновацій.</p> <p>зауваження відсутні</p> <p>зауваження відсутні</p>	<p>вважаємо необхідним узгодження положень пункту 4 із головною метою щодо надання відповідних послуг.</p>
--	---	--

<p>не забороненої законодавством;</p> <p>3) координація спільних дій інноваторів, об'єднання та співпраця суб'єктів інноваційної діяльності шляхом: сприяння налагодженню бізнес-зв'язків між суб'єктами інноваційної діяльності; забезпечення взаємодії з іншими закладами вищої освіти, науковими установами на базі яких створено мережу стартап-школа–бізнес-інкубатор–акселератор.</p>		
<p>5. Міністерство освіти і науки України надає фінансову підтримку для створення на базі закладу вищої освіти, наукової установи та забезпечення функціонування стартап-шкіл–бізнес-інкубаторів–акселераторів за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету, що отримані за рахунок зовнішнього інструменту допомоги Європейського Союзу, відповідно до абзацу 10 пункту 33 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання зобов'язань України у сфері міжнародного науково-технічного та освітнього співробітництва, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1197.</p>	<p>зауваження відсутні</p>	
<p>6. Заклади вищої освіти, наукові установи, яким надаватиметься</p>	<p>виключити</p>	

<p>фінансова підтримка на створення та забезпечення функціонування стартап-школи-бізнес-інкубатора-акселератора визначаються Міністерством освіти і науки України за результатами конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт та проєктів, які фінансуються за рахунок зовнішнього інструменту допомоги Європейського Союзу для виконання зобов'язань України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій "Горизонт 2020" та в порядку, визначеному МОН.</p>		
<p>7. Основними щорічними показниками ефективності діяльності мережі стартап-школа-бізнес-інкубатор-акселератор є: обсяг залученої фінансової підтримки стартапами, яким надавалась підтримка; кількість реалізованих науково-технічних та інноваційних проєктів суб'єктами інноваційної діяльності, яким надавалась підтримка; кількість проведених заходів, спрямованих на стимулювання інноваційної діяльності закладами вищої освіти, науковими установами; кількість спільних науково-технічних та інноваційних проєктів; кількість переданих</p>	<p>7. Основними щорічними показниками ефективності діяльності мережі стартап-школа-бізнес-інкубатор-акселератор є: обсяг залученої фінансової підтримки стартапами, яким надавалась підтримка; кількість реалізованих наукових, науково-технічних та інноваційних проєктів суб'єктами інноваційної діяльності, яким надавалась підтримка; кількість проведених заходів, спрямованих на стимулювання інноваційної діяльності закладами вищої освіти, науковими установами; кількість спільних наукових, науково-технічних та інноваційних проєктів; кількість переданих наукових, науково-технічних (прикладних) результатів.</p>	<p>Відповідно до пунктів 21, 22, 27 статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII (в редакції від 06.04.2022): 21) науковий (науково-технічний) проєкт - комплекс заходів, пов'язаних із забезпеченням виконання та безпосереднім проведенням наукових досліджень та (або) науково-технічних розробок з метою досягнення конкретного наукового або науково-технічного (прикладного) результату; 22) науковий результат - нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про</p>

<p>наукових, науково-технічних результатів.</p>		<p>науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо;</p> <p>27) науково-технічний (прикладний) результат - одержані під час проведення прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, нові або істотно вдосконалені послуги, введені в дію нові конструктивні чи технологічні рішення, завершені випробування, розробки, що впроваджені або можуть бути впроваджені в суспільну практику. Науково-технічний (прикладний) результат може бути у формі ескізного проекту, експериментального (дослідного) зразка або його діючої моделі, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, дослідного зразка, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів тощо.</p> <p>Водночас, відповідно до частини 3 статті 8 вказаного Закону: Державні наукові установи, які повністю або частково фінансуються за рахунок державного бюджету, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, можуть зараховувати власні надходження, отримані від плати за послуги, що надаються ними згідно з основною</p>
---	--	--

		діяльністю, благодійну допомогу, гранти (включаючи кошти, що надходять від вітчизняних та іноземних замовників для реалізації наукових, науково-технічних та інноваційних проєктів) за рішенням вченої ради на спеціальні реєстраційні рахунки, відкриті в територіальних органах центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, або на поточні та/або вкладні (депозитні) рахунки, відкриті в установах банків державного сектору. Тобто норми зазначеного закону регламентують наступні види проєктів: науковий, науково-технічний та інноваційний проєкт, тому повинні бути передбачені саме такі форми.
8. Видатки на проведення заходів у межах функціонування стартап-шкіл–бізнес-інкубаторів–акселераторів на базі закладів вищої освіти, наукових установ можуть здійснюватися за рахунок коштів спеціального фонду закладів вищої освіти, наукових установ, а також інших джерел, не заборонених законодавством.	зауваження відсутні	

Додаткові зауваження:

1. Оскільки у п. 4 проєкту Постанови (Порядок) вживається поняття «інноватор», а це саме той, хто буде отримувачем послуг, які надаються мережею, то пропонуємо додати у цей проєкт та використовувати термін, який є у Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2030 року від 10.07.2019 № 526-р. зазначається, що інноватори — це особи, які створюють нові або удосконалюють існуючі конкурентоздатні технології, продукти (продукцію) та/або послуги).

2. У п. 3 проєкту Постанови (Порядок) зазначено, що «Стартап-школа–бізнес-інкубатор–акселератор є структурним підрозділом закладу вищої освіти, наукової установи, який утворюється на базі інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ з метою надання послуг, що надаються стартап-школою, бізнес-інкубатором та бізнес-акселератором, зокрема фінансових, консультаційних, маркетингових, інформаційно-комунікативних, юридичних, освітніх та інших послуг, спрямованих на розвиток стартапів, стимулювання створення, впровадження інноваційної продукції, реалізацію інновацій».

Завданням мережі стартап-школа–бізнес-інкубатор–акселератор є створення умов для здійснення інноваційної діяльності в закладах вищої освіти, наукових установах, створення та розвиток стартапів, ефективне управління результатами інтелектуальної діяльності та забезпечення трансферу (комерціалізації) науково-технічних розробок і технологій». Зауваження у тому, що не зазначено у п.3 проєкту Постанови (Порядок) як саме буде відбуватися забезпечення трансферу (комерціалізації) науково-технічних розробок і технологій.

3. У п. 4 проєкту Постанови (Порядок) вказується, що «Основними функціями стартап-школи–бізнес-інкубатора–акселератора є:

1) просвітницька діяльність, надання освітніх і консультаційних послуг шляхом:

надання освітньої та консультаційної підтримки студентам, науковим та науково-педагогічним працівникам, які здійснюють наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність; надання технічних, консультаційних, бухгалтерських, юридичних та інших послуг щодо створення інноваційної продукції, реалізації інноваційних проєктів, використання інновацій; надання інформаційної підтримки щодо розвитку бізнесу, супроводу та відстеження прогресу стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності. Зауваження у тому, що не зазначено на комерційній чи некомерційній основі відбувається надання послуг.

4. Якщо на базі бізнес-акселератора надаватиметься підтримка шляхом навчання, залучення менторів, надання фінансової та експертної підтримки з метою прискорення їх розвитку та масштабування, то відповідно мережа стартап-школа–бізнес-інкубатор–акселератор може пропонувати курси, де запроваджено інноваційну концепцію розвитку навчання підприємництву, інноваційні методи та способи навчання (зокрема, програми навчання, коучинг), які розроблені на основі дослідницьких проєктів, у яких бере участь мережа разом із бізнес-асоціаціями у стартап-екосистемах. має бути зазначено, що ця частина загальної програми включає Программу Startup Pre-Incubator: курси, базові семінари, що надихають виступи спікерів і майстер-класи менторів, які мають досвід не тільки на території України тощо.

2) підтримка та розвиток стартапів шляхом:

пошуку стартапів та механізмів підтримки їх розвитку; надання комплексу рішень для стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності, спрямованих на

дослідження і тестування інноваційної продукції, ринку чи цільової аудиторії; розроблення бізнес-моделей стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності, надання консультацій щодо їх покращення; розроблення інвестиційної стратегії для стартапів та інших суб'єктів інноваційної діяльності, пошуку інвесторів; сприяння в розробці життєздатної бізнес-моделі і здійснення перших продажів інноваційної продукції; розроблення маркетингової стратегії та підготовки документації для інвесторів і партнерів; надання необхідної інфраструктури (офісна техніка, офісні приміщення, виробничі площі); іншої діяльності, не забороненої законодавством;

Тобто має бути зазначено, що ця частина загальної програми включає Програму Startup Incubator – це інтенсивна програма, яка призначена для того, щоб провести вас від перевірки до запуску та допомогти вам побудувати життєздатний та стійкий бізнес інноватору.

5. Не зазначено спрямування інкубаторів/спартапів та особливості інноваційних проєктів, якими опікується мережа, відповідно не зрозуміло які бізнес-інкубатори/бізнес-акселератори будуть підтримувати.

Так, бізнес-інкубатори еб, які фінансуються USAID, — це програма в Україні на посівному етапі за участю наставників для вирощування конкурентоспроможних глобальних стартап-компаній. У зв'язку із технічним бумом багато з цих бізнес-інкубаторів призначені спеціально для технологічних стартапів. Вони пропонуються фірмами венчурного капіталу, великими підприємствами, академічними установами, комерційними та некомерційними організаціями щодо розвитку власності, а також окремими інвесторами. Інноваційна екосистема Sikorsky Challenge КПП ім. Ігоря Сікорського сприяє створенню і підтримці якомога більше мікро- і малих технологічних підприємств у всіх містах України.

При цьому, допускаємо, що у можуть бути також універсальні інкубатори-акселератори, які розглядають усі види стартапів незалежно від галузі.

3) координація спільних дій інноваторів, об'єднання та співпраця суб'єктів інноваційної діяльності шляхом:

сприяння налагодженню бізнес-зв'язків між суб'єктами інноваційної діяльності; забезпечення взаємодії з іншими закладами вищої освіти, науковими установами на базі яких створено мережу стартап-школа–бізнес-інкубатор–акселератор». Тобто має бути зазначено, що ця частина загальної програми включає Програма налагодження бізнес-зв'язків Startup Incubator – це програма, яка призначена для того, щоб провести налагодження бізнес-зв'язків у національному та міжнародному бізнесі.

6. Не зазначено на якій строк розрахована програма підтримки для інноваторів (місяців/років), яку умовно можна поділити на 3 частини: Програма Startup Pre-Incubator; Програму Startup Incubator; Програма налагодження бізнес-зв'язків Startup Incubator ?

Крім того, у п. 6 проєкту Постанови (Порядок) вказано, що «Заклади вищої освіти, наукові установи, яким надаватиметься фінансова підтримка на створення та забезпечення функціонування стартап-школи-бізнес-інкубатора-акселератора визначаються Міністерством освіти і науки України за результатами конкурсного відбору наукових, науково-технічних робіт та проєктів, які фінансуються за рахунок зовнішнього інструменту допомоги Європейського Союзу для виконання зобов'язань України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020» та в порядку, визначеному МОН».

Наразі Конкурс призупинено на етапі проведення наукової та науково-технічної експертизи з метою забезпечення безпеки залучених експертів. Після припинення або скасування воєнного стану всі заявки буде передано експертам для проведення експертизи та продовження конкурсного відбору згідно визначених його етапів.

7. Відзначаємо дієвість рамкової програми з наукових досліджень і інновацій «Горизонт-2020». Але в уряді розпочали процедурні кроки для приєднання України до програми ЄС з досліджень та інновацій Horizon Europe, яка буде діяти протягом 2021–2027 років як науково-дослідна програма ЄС, яка прийшла на заміну програмі «Горизонт 2020». Програма з 2021 року замінила собою «Горизонт 2020», що діяла попередні 7 років.

Для забезпечення проведення інформаційних кампаній щодо можливості участі у вітчизняних конкурсах та міжнародних інноваційних програмах, щодо історій успіху провадження інноваційної діяльності необхідно підвищувати рівень обізнаності інноваторів стосовно можливостей участі у вітчизняних конкурсах та міжнародних програмах, щодо історій успіху провадження інноваційної діяльності, зокрема, проводити інформаційні дні для інноваторів з метою інформування про можливість участі у програмі «Horizon Europe» в частині підтримки інновацій та про можливість участі у програмі «EUREKA».

Висновки. Відповідно до Пояснювальної записки до проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту зі створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор» метою прийняття проєкту акта є запровадження експериментального проєкту зі створення та підтримки функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор задля відновлення та розвитку інноваційної екосистеми.

Аналіз норм зазначеного проєкту постанови свідчить про намір держави налагодити «механізм розвитку національної інноваційної екосистеми шляхом розширення мережі елементів інноваційної інфраструктури, активного залучення науковців до інноваційної діяльності, поєднання наукового та промислового потенціалу, забезпечення трансферу технологій та комерціалізації наукових результатів, збільшення обсягу інноваційної продукції в загальному

обсязі промислової продукції, реалізації продукції із високою прибутковістю, що призведе до відновлення інноваційним шляхом економіки України, яка зазнає суттєвого впливу внаслідок війни та воєнного стану».

Таким чином, для ефективного функціонування запропонованих змін в цьому проєкті необхідно:

1. Скоригувати строки реалізації експериментального проєкту Постанови та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа-інкубатор-акселератор.

2. Чітко визначити на рівні закону у запропонованому проєкті Постанови (Порядок) термінологію, зокрема, бізнес-акселератор, бізнес-інкубатор, інноваційний бізнес-інкубатор, стартап, інновація, стартап-школа, інноватори.

3. Зазначити у запропонованому пункті проєкту Постанови (Порядок) яким саме студентам надається інформаційно-консультаційна підтримка у стартап-школі. Крім того відмітити на комерційній чи некомерційній основі надаються ці послуги.

4. Викласти у встановлених пунктах проєкту Постанови (Порядок) особливості забезпечення трансферу (комерціалізації) науково-технічних розробок і технологій тому, що це є одним із завдань мережі стартап-школа-бізнес-інкубатор-акселератор. Зазначити які саме частини загальної програми проходять інноватори, що вказані у переліку як функції стартап-школи-бізнес-інкубатора-акселератора. Встановити спрямування інкубаторів/спартапів та особливості інноваційних проєктів, якими опікується мережа, відповідно не зрозуміло які бізнес-інкубатори/бізнес-акселератори будуть підтримувати. Відмітити на якій строк розрахована програма підтримки для інноваторів (місяців/років), яку умовно можна поділити на 3 частини: Програма Startup Pre-Incubator; Програму Startup Incubator; Програма налагодження бізнес-зв'язків Startup Incubator ?

5. Скоригувати та можливо доповнити рамкові Програми за якими буде надаватися фінансова підтримка на створення та забезпечення функціонування стартап-школи-бізнес-інкубатора-акселератора. Оскільки наразі Конкурс у Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій «Horizon 2020» призупинено на етапі проведення наукової та науково-технічної експертизи з метою забезпечення безпеки залучених експертів. Але в уряді розпочали процедурні кроки для приєднання України до програми ЄС з досліджень та інновацій Horizon Europe, яка буде діяти протягом 2021–2027 років та «EUREKA».

6. Узгодити положення проєкту Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту із створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа-інкубатор-акселератор та проєкту Порядку створення та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа-інкубатор-акселератор між собою та

окремо положення кожного нормативного акту (шляхом усунення внутрішніх неузгодженостей тощо).

7. Узгодити положення проєкту Порядку створення та функціонування на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор із нормами чинного законодавства та практикою ЄС, зокрема із нормами Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

8. Врахувати теперішній військовий стан в Україні, що може значним чином ускладнити ефективну реалізацію цього акту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глібка С. В. Системність інноваційних структур та їх взаємодія в Донецькому регіоні. *Стратегії підприємницької діяльності в інтересах сталого розвитку малого і середнього інноваційного підприємництва* : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 2 за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 16 листопада 2020 року) / за ред. А. В. Стріжкової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. 229 с. С. 17–24.
2. Глібка С. В. Проблеми формування регіональної інноваційної системи Донецького регіону. *Право та інновації*. 2020. №4 (32). С. 46–54.
3. Розгон О., Байдельдінова М. Порівняльний аналіз механізму підтримки розвитку стартапів бізнес-інкубаторами за законодавством Казахстану та України. *Економіка та право*. 2021. № 2 (61). С. 53–65. URL: <http://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/1035>.
4. Розгон О. В. Підтримка стартап-проєктів, які користуються інноваційною інфраструктурою закладу вищої освіти. *Університетська освіта і наука: традиції та інновації, UESTI-2021*: матеріали Міжнародної науково-методичної конференції (м. Харків, 13-14 травня 2021 року). Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. С.132–134.
5. Розгон О. В. Суб'єкти приватно-правових відносин трансферу технологій: статус та діяльність. [Правове забезпечення Національної інноваційної системи у сучасних умовах](#): монографія / [С. В. Глібка, О. В. Розгон, Ю. В. Георгієвський та ін.]; за ред. С. В. Глібка, О. В. Розгон. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2020. 360 с. С. 225–251.
6. Кохан В. П. Наукові установи як суб'єкти національної інноваційної системи. Учасники національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. 270 с. С. 86–102.
7. Подрез-Ряполова І. В. Регіональний інноваційний потенціал: шляхи стимулювання та перспективи розвитку. *Регіональні інноваційні ініціативи : завдання та шляхи вирішення*: зб. наук. пр. за матеріалами круглого столу

- (м. Харків, 5 квітня 2019 року). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 92–96.
8. Завадська А. Т. До питання підтримки стартапів на ранній стадії їх розвитку у Польщі та можливості залучення позитивного досвіду в Україні: *Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0* : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 4 за матеріалами круглого столу (м. Харків, 21 травня 2021 року). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 62–67.
 9. Завадська А. Т. Правові аспекти підтримки стартапів у балтійських державах. *Конституційні засади розвитку інноваційного суспільства*: зб. наук. пр. за матеріалами інтернет-конференції (м. Харків, 25 червня 2021 року). Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 142–150.
 10. Завадська А. Т. Щодо сутності та нормативно-правового закріплення терміну «стартап». *Правові засади організації та здійснення публічної влади*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 02 – 06 березня 2021 року). м. Хмельницький. С. 138–140.
 11. Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. 1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.640D50DB8877/asr>.
 12. National Business Incubation Association, Business Incubation. URL: http://www.nbia.org/resource_library/faq/#.
 13. Business Incubation Definitions and Principles: Trainee Manual. InfoDev. URL: http://www.agrirowad.com/UploadFiles/ProfileCv/m1_traineeManual_20101029960e20.pdf.
 14. European Startup Monitor 2019/2020. European Commission. URL: http://www.europeanstartupmonitor2019.eu/EuropeanStartupMonitor2019_2020_21_02_2020-1.pdf.
 15. Blank. S. What's A Startup? First Principles. URL: <https://steveblank.com/2010/01/25/whats-a-startup-first-principles/>. Guzman. J., Stern. S. Nowcasting and Placecasting Entrepreneurial Quality and Performance. National Bureau of Economic Research, 2016. P.63-109.
 16. Passaro R., Quinto I., Rippa P., Thomas A. Evolution of Collaborative Networks Supporting Startup Sustainability: Evidences from Digital Firms. *Sustainability*, 2020, 12(22), art. 9437. DOI:10.3390/su12229437.

REFERENCES

1. Hlibko S. V. (2020). Systemnist innovatsiinykh struktur ta yikh vzaiemodiia v Donetskomu rehioni. *Stratehii pidprijemnytskoi diialnosti v interesakh staloho rozvytku maloho i serednoho innovatsiinoho pidprijemnytstva* : zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrainy № 2 za materialamy II kruhloho stolu (m. Kharkiv, 16

- lystopada 2020 roku) – Strategies of entrepreneurial activity in the interests of sustainable development of small and medium innovative entrepreneurship: Proceeding of the Round Table. A. V. Strizhkova (Ed.). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 17–24 [in Ukrainian].*
2. Hlibko S. V. (2020). Problemy formuvannia rehionalnoi innovatsiinoi systemy Donetskoho rehionu. *Pravo ta innovatsii – Law and Innovation*, 4 (32), 46–54 [in Ukrainian].
 3. Rozghon O., Baideldynova M. (2021). Porivnialnyi analiz mekhanizmu pidtrymky rozvytku startapiv biznes-inkubatoramy za zakonodavstvom Kazakhstanu ta Ukrainy. *Ekonomika ta parvo – Economy and Law*, 2 (61), 53–65. URL: <http://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/1035> [in Ukrainian].
 4. Rozghon O. V. (2021). Pidtrymka startap-proiektiv, yaki korystuiutsia innovatsiinoiu infrastrukturoiu zakladu vyshchoi osvity. *Universytetska osvita i nauka: tradytsii ta innovatsii, UESTI-2021: materialy Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii (m. Kharkiv, 13-14 travnia 2021 roku) – University education and science: traditions and innovations, UESTI-2021: Proceedings of the International scientific-methodical conference. Kharkivskiy natsionalnyi tekhnichnyi universytet silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*, 132–134 [in Ukrainian].
 5. Rozghon O. V. (2020). Subiekty pryvatno-pravovykh vidnosyn transferu tekhnolohii: status ta diialnist. Pravove zabezpechennia Natsionalnoi innovatsiinoi systemy u suchasnykh umovakh / [S. V. Hlibko, O. V. Rozghon, Yu. V. Heorhiievskiyi et al.]; S. V. Hlibko, O. V. Rozghon (Ed.). Kharkiv: NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy, 225–251 [in Ukrainian].
 6. Kokhan V. P. (2018). Naukovi ustanovy yak subiekty natsionalnoi innovatsiinoi systemy. Uchasnyky natsionalnoi innovatsiinoi systemy: instytutsiino-funktsionalnyi analiz v pravi. S. V. Hlibko, Yu. V. Heorhiievskiyi (Ed.). Kharkiv: Pravo, 86–102 [in Ukrainian].
 7. Podrez-Riapolova I. V. (2019). Rehionalnyi innovatsiinyi potentsial: shliakhy stymuliuvannia ta perspektyvy rozvytku. *Rehionalni innovatsiini initsiatyvy : zavdannya ta shliakhy vyrishennia: zb. nauk. pr. za materialamy kruhloho stolu (m. Kharkiv, 5 kvitnia 2019 roku) – Regional innovation initiatives: tasks and solutions: Proceedings of the Conference. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy*, 92–96 [in Ukrainian].
 8. Zavadzka A. T. (2021). Do pytannia pidtrymky startapiv na rannii stadii yikh rozvytku u Polshchi ta mozhlyvosti zaluchennia pozytyvnoho dosvidu v Ukraini: *Aktualni problemy hospodarskoi diialnosti v umovakh rozbudovy ekonomiky Industrii 4.0 : zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrainy №4 za materialamy kruhloho stolu (m. Kharkiv, 21 travnia 2021 roku) – Actual problems of economic activity in the conditions of economic development of Industry 4.0: Proceedings of the Round table. Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy*, 62–67 [in Ukrainian].

9. Zavadzka A. T. (2021). Pravovi aspekty pidtrymky startapiv u baltiiskyykh derzhavakh. *Konstytutsiini zasady rozvytku innovatsiinoho suspilstva: zb. nauk. pr. za materialamy internet-konferentsii (m. Kharkiv, 25 chervnia 2021 roku) – Constitutional principles of development of innovative society: Proceedings of the Internet conference*. Kharkiv : NDI PZIR NAPrN Ukrainy, 142–150 [in Ukrainian].
10. Zavadzka A. T. (2021). Shchodo sutnosti ta normatyvno-pravovoho zakriplennia terminu «startup». *Pravovi zasady orhanizatsii ta zdiisnennia publichnoi vlady: materialy IV Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii, prysviachenii svitlii pamiaty doktora yurydychnykh nauk, profesora, akademika-zasnovnyka NAPrNU, pershoho Holovy Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Leonida Petrovycha Yuzkova (m. Khmelnytskyi, 02–06 bereznia 2021 roku) – Legal principles of organization and exercise of public power: Proceedings of the IV International scientific-practical conference*. Khmelnytskyi, 138–140 [in Ukrainian].
11. Smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatymas. 1998 m. lapkričio 24 d. Nr. VIII-935. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.640D50DB8877/asr> [in Lithuanian].
12. National Business Incubation Association, Business Incubation. URL: http://www.nbia.org/resource_library/faq/# [in English].
13. Business Incubation Definitions and Principles: Trainee Manual. InfoDev. URL: http://www.agrirowad.com/UploadFiles/ProfileCv/m1_traineemanual_20101029960e20.pdf [in English].
14. European Startup Monitor 2019/2020. European Commission. URL: http://www.europeanstartupmonitor2019.eu/EuropeanStartupMonitor2019_2020_21_02_2020-1.pdf [in English].
15. Blank. S. (2016). Whats A Startup? First Principles. URL: <https://steveblank.com/2010/01/25/whats-a-startup-first-principles/>. Guzman. J., Stern. S. Nowcasting and Placecasting Entrepreneurial Quality and Performance. National Bureau of Economic Research, R.63-109 [in English].
16. Passaro R., Quinto I., Rippa P., Thomas A. (2020). Evolution of Collaborative Networks Supporting Startup Sustainability: Evidences from Digital Firms. *Sustainability*, 12(22), art 9437. DOI:10.3390/su12229437 [in English].

Давидюк Олександр Миколайович

к.ю.н., доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, с.н.с Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ, адвокат

код ORCID: 0000-0002-6699-0903

***ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СТВОРЕННЯ І
ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖ СТАРТАП – ШКОЛА – ІНКУБАТОР -
АКСЕЛЕРАТОР***

Роботу присвячено дослідженню стану перспективного господарсько-правового регулювання спеціального правового режиму мережі стартап-школа – інкубатор – акселератор, що була запропонована на обговорення Кабінетом Міністрів України. Досліджується дієвість та сформованість запропонованих правових механізмів підтримки та стимулювання інноваційної діяльності. Сформовано пропозиції щодо покращення стану правового забезпечення проблематики дослідження.

Ключові слова: державна політика, технологічна політика, технологія, правове регулювання обігу технологій, трансфер технологій, інновації, інноваційна діяльність.

DAVYDIUK OLEKSANDR MYKOLAYOVYCH

PhD, Assistant Professor of the Economic Law Department of Yaroslav Mudryi National Law University, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Law Sciences of Ukraine, advocate

ORCID: 0000-0002-6699-0903

***ON GOVERNMENT POLICY IN THE FIELD OF CREATION AND
FUNCTIONING OF STARTUP-SCHOOL-INCUBATOR-ACCELERATOR
NETWORKS***

The work is devoted to the study of the state of perspective economic and legal regulation of the special legal regime of the startup-school-incubator-accelerator network, which was proposed for discussion by the Cabinet of Ministers of Ukraine. The effectiveness and formation of the proposed legal mechanisms to support and stimulate innovation is studied. Proposals have been made to improve the legal support of research issues.

Keywords: public policy, technological policy, technology, legal regulation of technology circulation, technology transfer, innovation, innovation activity.

На жаль, на сьогоднішній день наша держава стикнулася із великою кількістю зовнішніх викликів, які у своїй сукупності створюють загрозу існування її економіки. Однією із заповорок стабільного її функціонування за будь-яких загроз і умов, є створення передумов для швидкого оновлення виробничого сектору національної економіки за рахунок залучення передових наукових доробок у сферу інноваційної діяльності приватноправової сфери.

Задля реалізації цієї мети, Міністерством освіти і науки, було підготовлено спеціальний проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту із створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор», щодо запровадження спеціальної системи взаємодії між науковими та науково-освітніми закладами і бізнесом, з метою реалізації спільних проектів підтримки та інноваційного розвитку сфери господарювання [1].

Проте, вбачається за доцільним сформуваати цілий ряд зауважень, щодо змісту тих правових механізмів, які були запропоновані з боку Міністерства освіти і науки України.

В першу чергу потрібно відмітити, що питання яким підняті положеннями проекту Постанови Кабінету Міністрів України є надзвичайно актуальними, особливо у світлі наявного технологічного відставання виробничого сектору національної економіки від більш розвинених країн. Одним із напрямків подолання цього явища є залучення передових наукових знань до промисловості і формування на основі такого поєднання розвинених інноваційних продуктів.

Проте, досліджуваний проект має в своєму змісті цілий ряд істотних недоліків, які гарантовано не дозволять в подальшому сформувати дієве правове регулювання відносин щодо поєднання наукових доробок із сферою здійснення господарської діяльності і від усунення яких буде залежати результативність сформованої Кабінетом Міністрів України системи стартап-школа—інкубатор—акселератор.

По-перше: При формуванні системи стартап-школа—інкубатор—акселератор потрібно пам'ятати, що ця система за своєю правовою природою є новим видом діяльності як для системи господарювання так і для закладів освіти і науки. Це потребує інтеграції та узгодження положень досліджуваного проекту із положеннями інших нормативно-правових актів системи чинного законодавства України.

Так, заклад освіти чи заклад науки на сьогоднішній день може вступати у взаємодію із іншими суб'єктами господарювання у спосіб та в порядку, встановленому чинним законодавством України. Такого роду способи взаємодії встановлені положеннями Закону України «Про наукові парки» від 25 червня 2009 року № 1563-VI [2]; Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII [3]; Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р., № 1556-VII [4]. Звертаємо увагу на те, що запропонований на дослідження проект Постанови, не містить в собі жодної прив'язки до будь-якого із вказаних нормативно-правових актів. Це означатиме, що для таких учасників системи як вищі навчальні заклади, заклади освіти і науки, такого роду взаємодія буде абсолютно новою, тобто такою яка не визначена положеннями будь-якого Закону України. В умовах бюджетного фінансування діяльності більшості освітніх і наукових установ, залучення працівників такої установи до нового виду діяльності, який не поіменованій чинним профільним законодавством, буде означати нецільове витрачання бюджетних коштів, оскільки за рахунок отриманої заробітної плати, працівники будуть виконувати функції, які для них не передбачені.

На наш погляд пропонується визначити функціональне місце проекту Постанови як такої яка прийнята на виконання управлінських функцій Кабінету Міністрів України в межах встановлених положеннями або Закону України «Про наукові парки» від 25 червня 2009 року № 1563-VI; Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII; Закону України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р., № 1556-VII.

По-друге в межах проекту Постанови, не визначено правової природи підстави для функціонування мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор. Як вбачається із проекту наданого на вивчення, зазначена мережа передбачає складну декількорівневу постійну взаємодію між певною фізичною особою чи суб'єктом господарювання і тим або іншим структурним підрозділом освітньої чи наукової установи в межах якої будуть надаватись послуги та/або виконуватись роботи які у цілому носять ознаки господарської діяльності та господарських операцій. Чинне законодавство України регулює господарські відносини виключно на загальному рівні, зобов'язуючи суб'єктів господарювання самостійно встановити конкретні, персональні правила господарських взаємодій на рівні або господарського договору, або механізмів корпоративного управління в межах спільно створеного суб'єкта господарювання чи на основі окремих елементів кооперативної форми взаємодії. Іншими словами, цілісний механізм правового регулювання у сфері господарювання може мати місце тоді коли між суб'єктами які здійснюють спільні господарські операції буде наявний або попередньо укладений договір чи затверджено певний локальний акт, який надаватиме довершений характер правилам такої взаємодії. За відсутністю вказаного персонального регулятора, взаємодія не відбудеться.

Проект Постанови наданий на дослідження не містить в собі жодного посилання на те, на основі якого саме персонального регулятора (договору, статуту, засновницького договору, положення і т. ін.) буде відбуватись врегулювання всіх відносин в межах мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор. На нашу думку, таким регулятором має виступати господарський

договір, а саме такий його різновид як договір про співпрацю, в межах якого всі учасники мережі матимуть змогу вжити заходів щодо недопущення порушення їх прав і законних інтересів та зафіксувати захисні застереження на випадок настання певних подій чи дій (в тому числі неправомірних) іншої сторони (сторін) такого договору.

По-третє, це посилання на фінансування видатків освітнього чи наукового закладу, який виконуватиме функцію підтримки в межах мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор. Так, проект Постанови не містить в собі жодних посилань на те, хто має взяти на себе фінансування функціонування вказаних мереж. Серед можливих варіантів це фінансування за рахунок держави, як спосіб опосередкованої підтримки суб'єктів які виявили намір розробити і впровадити у виробничий сектор національної економіки певних інновацій. Інший – це фінансування за рахунок особи якій такого роду підтримка потрібна чи третьої особи – інвестора, який в межах вкладення коштів буде фінансувати підтримку суб'єкта реципієнта інвестицій, а той в свою чергу вже споживатиме послуги надані з боку освітньої та (або) наукової установи. Без визначення джерела фінансування, діяльність в межах мережі стартап-школа—інкубатор—акселератор, може бути перекладена безпосередньо на освітні чи наукові установи, що гарантовано призведе до відсутності ініціативи з боку останніх, залучатись до цього процесу і точно не сприятиме масовому поширенню такого роду мереж в межах наукової та освітньої сфер нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проєкту із створення на базі закладів вищої освіти та наукових установ мережі стартап-школа-інкубатор-акселератор» від 04.04.2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-proyekt-zivstvorennya-merezhi-startap-shkola-inkubator-akselerator-zadlya-vidnovlennya-ta-rozvitku-innovacijnoyi-ekosistemi>.

2. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р., № 1563-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.
3. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р., № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
4. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р., № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

REFERENCES

1. Draft Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On the implementation of the experimental project on the creation of higher education institutions and scientific institutions of the Startup-School-Incubator-Aaclector on the basis of higher education institutions and scientific institutions (2022, April 4). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-proyekt-zi-stvorennya-merezhi-startap-shkola-inkubator-akselerator-zadlya-vidnovlennya-ta-rozvitku-innovacijnoyi-ekosistemi> [in Ukrainian].
2. On scientific parks: Law of Ukraine № 1563-VI (2009, June 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#text> [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine On scientific and scientific and technical activity № 848-VIII (2015, November 26). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#text> [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine On Higher Education № 1556-VII (2014, July 1). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#text> [in Ukrainian].

Дамірчиєв Мушфік Іскендер огли
доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри
фінансового права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО КОНСТИТУЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН

У публікації розглянуто деякі конституційні принципи правового регулювання податкових відносин. Підкреслено, що в основі засади рівності оподаткування перебувають не лише правові, але й економічні чинники. Причому саме останні мають вирішальне значення, розкриваючи економічну і майнову природу податкових відносин, посилюючи ефективність податкової системи та, здійснюючи фактичний захист основних прав і інтересів платників податків шляхом гарантування непорушності права власності, що набуто законним шляхом.

Ключові слова: конституційно-правове регулювання, податкові відносини, принципи оподаткування, рівність оподаткування, загальність оподаткування.

Damirchiev Mushfik

*2nd Ph.D, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Financial Law of the National Yaroslav Mudryi Law University*

ON THE QUESTION OF CONSTITUTIONAL PRINCIPLES OF LEGAL REGULATION OF TAX RELATIONS

The publication considers some constitutional principles of legal regulation of tax relations. It is emphasized that the basis of equality of taxation is based not only on legal but also economic factors. Moreover, the latter are crucial, revealing the economic and property nature of tax relations, enhancing the efficiency of the tax system and providing effective protection of fundamental rights and interests of taxpayers by guaranteeing the inviolability of property rights acquired legally.

Key words: constitutional and legal regulation, tax relations, principles of taxation, equality of taxation, generality of taxation.

Податково-правові принципи одночасно закріплюються на рівні галузевого законодавства, а саме Податкового кодексу України, та на конституційно-правовому – у Конституції України. Це й зазначає С. В. Овсянніков, відмічаючи, що конституційно-правові норми безпосередньо регулюють податкові відносини, а конкретизування конституційно-правових норм відбувається в інших актах чинного законодавства. В даному контексті конституційно-правове і суто галузеве податкове регулювання відбувається на різних рівнях національної правової системи. Правові норми, що містяться на кожному з цих рівнях, залишають свій відбиток на регульованих податкових відносинах. Якщо конституційно-правові норми задають лише загальний напрямок податкових правовідносин, як і саму можливість їх виникнення, то норми інших нормативно-правових актів покликані надати специфіку і конкретику змісту в межах таких правовідносин, визначити права та обов'язки їх безпосередніх учасників [1, с. 337–338]. Тож, доречно вести мову про загальний та спеціальний характер податково-правового регулювання на конституційному і галузевому рівнях. При цьому, правове регулювання відносин оподаткування, що за сутністю виступає формою законного обмеження права власності з метою реалізації публічного інтересу, розвивається у логічній послідовності від загального до специфічного, одночасно закріплюючи податковий обов'язок в системі конституційних обов'язків особи і визначаючи правові засоби, що можуть визнаватись правомірними при здійсненні податково-правового регулювання. Оформлюються такі фундаментальні процеси оподаткування, в першу чергу, саме у конституційних принципах оподаткування. На деяких з них в цій публікації ми й зосередимо свою увагу.

В Україні законність оподаткування реалізується через низку конституційно-правових та податково-правових норм. Перш за все, мова йде про вже згадане положення частини першої статті 67 Конституції України, яким здійснено посилання на те, що податки і збори, порядок їх справляння встановлюються саме законом – нормативно-правовим актом вищої юридичної сили, а також про пункт перший частини другої статті 92 Конституції України,

згідно з яким як окремі податки і збори, так і вся система оподаткування встановлюється виключно законами України [2]. На рівні галузевого закону ці положення деталізовані підпунктом 4.1.11 пункту 4.1 статті 4 Податкового кодексу України, а також у її пункті 4.4: відповідно до першого з них на рівні закону мають бути визначені всі обов'язкові елементи правового механізму податку, що визнається єдиним підходом до встановлення податків і зборів; відповідно ж до другого, установа і скасування податків і зборів, а так само податкових пільг, що є факультативними елементами правового механізму податку, здійснюється відповідно до положень Податкового кодексу України у межах повноважень Верховної Ради України та місцевих рад [3]. Звідси законність оподаткування можемо розглядати одночасно і як продовження конституційно-правового принципу загальності оподаткування, і як прояв необхідності забезпечення балансу публічного і приватного інтересів у оподаткуванні шляхом максимально прозорого і чіткого порядку встановлення податків і зборів виключно законами України.

Якщо загальність оподаткування за своєю сутністю розкриває основи взаємовідносин між державою в особі її уповноважених органів, з одного боку, і платників податків – з іншого, фактично визначаючи загальний правовий режим оподаткування, то також потрібно врегулювати і взаємодію правових статусів платників податків відносно один одного. При цьому потрібно виходити з того, що необхідно забезпечити однакове ставлення до платників податків, що мають схоже економічне становище, та диференційоване ставлення до платників податків з різним економічним становищем. Реалізації цієї мети служить принцип рівності в оподаткуванні.

В чинному податковому законодавстві України принцип рівності в оподаткуванні найбільш повною мірою закріплено підпунктом 4.1.2 пункту 4.1 статті 4 Податкового кодексу України. Вітчизняним законодавцем така рівність розуміється як рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, що деталізується як «забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової,

національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу» [3].

Важко переоцінити значення засади рівності усіх платників перед законом на можливість гармонічного функціонування всієї податкової системи та збільшення економічної ефективності оподаткування при неухильному забезпеченні прав і інтересів платників податків. За своєю сутністю цей принцип означає, що не є припустимим встановлення нових податків, підвищення податкових ставок, або звільнення від таких податків і надання податкових пільг, спираючись на критерій форми власності, організаційно-правової форми діяльності, а також виходячи з інших індивідуалізованих особливостей платників податків і оподатковуваного майна або діяльності, що в іншому разі б набували дискримінаційного характеру.

Як конкретизує М. П. Кучерявенко, принцип рівності в оподаткуванні має декілька складових: по-перше, безпосередня рівність платників, що дозволяє покласти рівний податковий тягар на кожного платника незалежно від його соціального, економічного становища, правового статусу тощо; по-друге, рівноважний вплив правових механізмів окремих податків, податкового адміністрування і податкової системи держави в цілому на економіку держави, без створення диспропорцій в окремих галузях економіки; по-третє, рівнонапруженість дії податкового тягара на весь об'єкт оподаткування у цілому, що виключає можливість для недобросовісних платників у здійсненні податкової оптимізації шляхом формального переміщення певних складових об'єкта оподаткування у неоподатковувані категорії та різні складові вартості (наприклад, з доходу до матеріальних витрат). При цьому не слід змішувати рівнонапруженість і рівний податковий тиск. Останній в даному разі неможливо використовувати, оскільки різні елементи вартості різним чином беруть участь у формуванні новоствореної вартості, що підлягає оподаткуванню, а коли законодавець нехтує цими економічними законами, то відбувається підрич стимулів платників до нарощування виробництва і, як наслідок, зупиняється зростання податкової бази [4, с. 52–53].

Окрім вказаного, не слід змішувати розглядуваний принцип рівності в оподаткуванні й рівність податкового тягаря. Від цього застерігає, зокрема, й І. І. Кучеров, вказуючи, принцип рівності в оподаткуванні є набагато ширшим відносно рівності податкового тягаря (податкового тиску). Рівність в оподаткуванні стосується рівності у використанні податкових пільг, застосуванні спеціальних податкових режимів, забезпечення однакових підходів, правил і процедур ведення податкового обліку, надання податкової звітності і здійснення податкового адміністрування [5, с. 175; 11]. Важливо, що у такому контексті простежується й зв'язок рівності оподаткування з іншими галузевими податковими принципами, що визначені у ст. 4 Податкового кодексу України.

Тож, як бачимо, в основі засади рівності оподаткування перебувають не лише правові, але й економічні чинники. Причому саме останні мають вирішальне значення, розкриваючи економічну і майнову природу податкових відносин, посилюючи ефективність податкової системи та, здійснюючи фактичний захист основних прав і інтересів платників податків шляхом гарантування непорушності права власності, що набуто законним шляхом.

Враховуючи вказані особливості й прямий взаємозв'язок податкової рівності, економічних законів та гарантій права власності, на рівні Конституції України, принцип рівності в оподаткуванні цілком логічно і послідовно впливає з частини четвертої статті 13, в якій гарантовано саме рівний захист державою всіх форм власності. Так, за даною конституційно-правовою нормою «державою забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом» [2]. Виходячи з майнової природи податкових відносин, саме такий підхід держави до забезпечення захисту різних форм власності, незалежно від будь-яких окремих особливостей цієї власності або самих власників і їх діяльності, забезпечує пряму пов'язаність аналізованої норми Конституції України та принципу рівності оподаткування, що через цю норму набуває свого опосередкованого закріплення в тексті Основного Закону України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Овсянников С. В. Конституционно-правовые основы налоговых отношений : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Санкт-Петербург, 2001 / Грачева Е. Ю., Щекин Д. М. Комментарий к диссертационным исследованиям по финансовому праву. Москва : Статут, 2009. С. 337–339.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. : № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р., № 2755-VI. *Голос України*. 2010. 4 груд. (№ 229–230).
4. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Т. 3 : Учение о налоге. Харьков : Легас ; Право, 2005. 600 с.
5. Кучеров И. И. Теория налогов и сборов (Правовые аспекты) : монография. Москва : ЮрИнфоР, 2009. 473 с.
6. Tetyana Subina, Janusz Orłowski (2021) Принципы налогообложения в украинском законодательстве. *Studia Prawnoustrojowe*, 51, 161-177.
7. Вінцова Д. С. Співвідношення принципів фіскальної достатності та економічності оподаткування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 205 с.

REFERENCES

1. Ovsjannikov, S. V. (2001). Constitutional and legal foundations of tax relations. *Candidate's thesis*: 12.00.14. Gracheva, E. Ju. & Shhekin, D. M. (2009). *Commentary on dissertation research on financial law*. Moskva : Statut,. S. 337–339 [in Russian].
2. Constitution of Ukraine, № 254k/96-VR (1996, June 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
3. Tax Code, № 2755-VI (2010, December 2). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> [in Ukrainian].

4. Kucherjavenko, N. P. (2005). Tax law (Vols 1–6). Vol. 3: The doctrine of the tax. Harkov : Legas ; Pravo [in Russian].
5. Kucherov, I. I. (2009). Tax and fees theory (legal aspects). Moskva : JurInfoR [in Russian].
6. Subina T. & Orłowski J. (2021) Taxation principles in Ukrainian legislation. *Studia Prawnoustrojowe*, 51, 161–177 [in Russian].
7. Vintsova, D. S. (2015). The correlation of the principles of fiscal sufficiency and the cost of taxation. *Candidate's thesis*: 12.00.07. Kharkiv [in Ukrainian].

Дмитрик Ольга Олександрівна

завідувачка наукового відділу загальних проблем формування та реалізації інноваційної політики НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, завідувачка кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор
e-mail: o.o.dmytryk@nlu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-5469-3867,

Токарєва Катерина Олегівна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, доцент кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-7891-226X

***ІНДУСТРІЯ 4.0, ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ : ДЕЯКІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ***

У публікації зосереджено увагу на розгляді деяких аспектів реалізації Індустрії 4.0, сучасних цифрових технологій та адміністрування податків і зборів. Підкреслено, що наразі особливого значення набуває таке явище як віртуальні активи, яке піддається сьогодні ґрунтовному аналізу, що передбачає встановлення, ідентифікацію і позначення правових наслідків їх застосування і використання в контексті оподаткування і адміністрування податків та зборів. Аргументовано, що технологія блокчейн матиме великий вплив на світовий податковий режим.

Ключові слова: адміністрування податків і зборів, блокчейн, віртуальні активи, Індустрія 4.0, цифрові технології.

Dmytryk Olga

2nd PhD, Professor, Head of department of enforceability of national innovative system functioning of Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine, Professor at the Department of Financial Law of the Yaroslav Mudryi National Law University

e-mail: o.o.dmytryk@nlu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-5469-3867,

Tokarieva Kateryna

PhD, Senior Researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine, Associate Professor of Law Enforcement and Police of Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: 0000-0001-7891-226X

***INDUSTRY 4.0, DIGITAL TECHNOLOGIES AND TAX AND FEES
ADMINISTRATION: SOME ASPECTS OF IMPLEMENTATION***

The publication focuses on considering some aspects of the implementation of Industry 4.0, modern digital technologies and the administration of taxes and fees. It is emphasized that such a phenomenon as virtual assets is currently gaining special importance, which is subject to a thorough analysis today, which involves establishing, identifying and marking the legal consequences of their application and use in the context of taxation and the administration of taxes and fees. It has been argued that blockchain technology will have a major impact on the global tax regime.

Keywords: administration of taxes and fees, blockchain, virtual assets, Industry 4.0, digital technologies.

Загальновідомо, що Індустрія 4.0 вже не є новим явищем для різних країн світу, у тому числі й для України. Проте в умовах сьогодення в Україні відсутні чинні стратегічні документи, які б комплексно регламентували основи впровадження Індустрії 4.0 з урахуванням передового світового досвіду і глобальних цифрових тенденцій. Водночас, наявне фрагментарне регулювання,

зокрема, 21 липня 2021 року прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу «Індустрія 4.0». У цьому нормативно-правовому акті констатовано необхідність впровадження такого технологічного підходу й визначено основні засади такого процесу [4, с. 4]. Відповідно до п. 2 вищезгаданої Постанови Індустрія 4.0 передбачає комплексну цифровізацію та автоматизацію виробничих процесів і управління у реальному секторі економіки [7]. Як вбачається, досягнення цього можливе через застосування сучасних технологій у всі сфери суспільного життя.

Передусім йдеться про використання таких технологій, як фінтех та блокчейн. Показово, що ці технології набули активного використання у фінансовій сфері. Приміром, технологія блокчейн (або технологія розподіленого реєстру) виступає базовою технологією для створення віртуальних активів. Враховуючи зростаючий інтерес до віртуальних активів та вказаної технології, Європейська обсерваторія та форум блокчейну провели дослідження щодо визначення поточного стану технологічних, ринкових і регуляторних змін у кожній із 27 країн ЄС. Як вбачається, таке дослідження є актуальним, оскільки у кожній країні спостерігається різний підхід до функціонування як в цілому віртуальних активів, так в криптоактивів. Йдеться про відмінності у таких аспектах: (а) регулювання та політика: кілька країн нещодавно прийняли законодавчі акти або випустили рекомендації, що призвело до фрагментації ринку; (б) ділова активність: внаслідок різного регуляторного режиму підприємницька та інвестиційна діяльність нерівномірно зосереджена між країнами, що призводить до формування кластерів [2].

Очевидно, що глобальна цифровізація, трансграничне переміщення капіталу, численні платформні рішення зумовлюють необхідність кардинального перегляду усталених підходів до правового регулювання багатьох суспільних відносин, в тому числі відносин щодо обігу та використання віртуальних активів як на національному, так і міжнародному рівнях. Такі терміни, як розподілений реєстр, блокчейн, цифрова платформа, токен, віртуальний актив, цифровий актив, криптоактив, віртуальна валюта,

криптовалюта, біткоїн, смартконтракти та інші стрімко вбудовуються в наше сучасне життя і стають маркерами новітньої епохи. Про них багато говорять різні фахівці та науковці, намагаються дати їм правове визначення. Особливого значення набуває таке явище як віртуальні активи, яке піддається сьогодні ґрунтовному аналізу, що передбачає встановлення, ідентифікацію і позначення правових наслідків їх застосування і використання в контексті оподаткування і адміністрування податків та зборів.

Як ми вказали вище, сьогодні вже доволі багато зроблено у напрямку розкриття та правового закріплення природи віртуальних активів і їх оподаткування. Значну роль у цьому процесі займають численні міжнародні організації, флагманами яких є FATF, ОЕСР, European Commission (Blockchain Observatory and Forum) та інші. Окрім того, багато держав формують власні національні рішення, приймаючи відповідні законодавчі акти (приміром, Франція, Німеччина, Мальта, Естонія, Литва, Швейцарія та ін.) [5, с. 257 - 283]. Показово, що незважаючи на впровадження воєнного стану в Україні зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, наша держава не стоїть осторонь цих процесів. Так, 17 лютого 2022 року Верховною Радою України було прийнято закон України «Про віртуальні активи» [6]. Такі обставини засвідчують прагнення нашої держави, незважаючи на складні воєнні умови, бути серед когорти тих країн, які є флагманами у розбудові цифрової економіки, і зокрема, впровадженні застосовування віртуальних активів у повсякденне життя. Водночас ми спостерігаємо різновекторність визначення правової природи віртуальних активів, що свідчить про невирішеність багатьох проблем. Звичайно, що кожна країна зважаючи на її передусім економічні особливості, має своє власне бачення, у тому числі й у правових підходах до регулювання позначених відносин. Однак глобальні виклики сьогодення примушують нас до вироблення єдиних, уніфікованих правил, особливо тих, що стосуються оподаткування.

Як вбачається, такий стан справ обумовлений як складністю самого феномену віртуальних активів, так і більшою мірою тим, що визначення правової

природи віртуальних активів, питання їх застосування і оподаткування вирішуються без урахування тісного взаємозв'язку платформних рішень і віртуальних активів, їх органічного сумісного існування. Цей факт на порядок денний ставить питання: а чи вірним шляхом йде суспільна думка аби найкращим і найвигіднішим шляхом для держави, для людини і загалом суспільства використати можливості платформних рішень і застосування віртуальних активів. Можливо наявний ще інший шлях? Це спонукає нас до необхідності проведення подальших ґрунтовних наукових досліджень щодо правової природи віртуальних активів з урахуванням їх взаємозв'язку з платформними рішеннями, а також їх оподаткування.

Очевидно, що застосування віртуальних активів привнесе багато позитивних аспектів у різних напрямках суспільного життя. Як приклад, сфера оподаткування. Науковці та спеціалісти цілком справедливо говорять про очікувані наслідки для управління державними податками. Серед останніх на підтримку заслуговує таке: (1) Уряд матиме велику перевагу, використовуючи податкову адміністрацію, яка підтримується блокчейном. Надзвичайно складне завдання змішування, перекладу, обробки та документування періодичних транзакцій компанії призведе до створення більш цифрових та безпечних документів, які не можна переглядати чи змінювати.

(2) Періодична самозвітність про операції бізнесу, такі як доходи, витрати, борги та інша інформація, призведе до негайного вирахування податків, які повинні бути сплачені податковим органом та державним податковим органом.

(3) Непрямі податки можна змінити та спростити за допомогою технології блокчейн. Прозорість і швидкість цієї технології можуть дозволити в реальному часі перевіряти та перераховувати податки в бізнес-секторі економіки, особливо податок на додану вартість та інші податки з продажу. Це особливо вигідно як для уряду, так і для компаній.

(4) Податкові спори можуть значно скоротити та заощадити час для уряду та платників податків. Прозорість блокчейну може звести перевірку, конфлікти та суперечки майже до нуля. (5) Сьогодні в деяких частинах світу, особливо в

Азії, на Близькому Сході та в Африці, можна очікувати ліквідації податкової контрабанди та інших тіньових податкових маніпуляцій, які перетворилися на глобальну промислову таємницю [3].

Прозорість блокчейну дозволить світовому податковому режиму стати свідком реформи та трансформації, які незабаром змінять вартість податкового виробництва через різні податкові платформи. У сферах оподаткування блокчейн забезпечить діловий світ свіжим повітрям і запропонує постійне звільнення від податкової вартості для перегляду, звітності та маніпулювання затримкою перерахування податків, податкових спорів, шахрайських транзакцій. Безсумнівно, податкова гра зміниться з впровадженням технології блокчейн. Хоча є деякі початкові проблеми в плануванні, передачі та повному впровадженні технології блокчейн, фактом є те, що світова економіка має великі переваги в розвитку для компаній, урядів, середніх і малих підприємств. Технологія блокчейн так чи інакше матиме великий вплив на світовий податковий режим. Хоча блокчейн не є засобом захисту від податкової системи, його можна застосовувати в багатьох сферах, щоб зменшити адміністративне навантаження, стягнути податки за нижчими витратами та допомогти зменшити податковий дефіцит. Блокчейн може знизити витрати та додати цінність всередині бізнесу, між підприємствами, між підприємствами та споживачами, а також між підприємствами та урядами. Відстеження того, де і коли сплачується ПДВ, і при цьому зменшити шахрайство з ПДВ, допомагаючи транснаціональним компаніям надавати узгоджені дані для кількох податкових органів, підвищувати довіру податкових органів та інших адміністрацій до даних, перевіряючи судження та припущення щодо визначення прибутку глобальні компанії в різних юрисдикціях та збільшення видимості мікротранзакцій, наприклад, для окремих осіб та учасників, як частини економіки спільного використання, є сферами використання, які відкриті для обговорення та експерименту [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Yayman D. Blockchain in Taxation. *Journal of Accounting and Finance*. 2021. Vol. 21 (4). URL: https://www.researchgate.net/publication/354821405_Blockchain_in_Taxation_Journal_of_Accounting_and_Finance_Vol_214_2021.
2. EU Blockchain Ecosystem Developments. EU Blockchain Observatory and Forum. URL: https://www.eublockchainforum.eu/sites/default/files/reports/EU%20Blockchain%20Ecosystem%20Report_final_0.pdf
3. Jurowiec, P. Blockchain Applications in the World Tax Regime. 2018. URL: <https://blog.goodaudience.com/blockchain-applications-in-the-world-tax-regime-ea2111741f0b>.
4. Білоусов Є. М., Борисов І. В. та ін. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні : монографія / за ред. С. В. Глібка. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 200 с.
5. Кудь А. Цифрові активи та їх економіко-правове регулювання у світлі розвитку технології блокчейн: монографія / А. Кудь, М. Кучерявенко, Є. Смичок. Харків: Право, 2019. 257-283.
6. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
7. Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу «Індустрія 4.0»: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 750. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#Text>.

REFERENCES

1. Yayman, D. (2021). Blockchain in Taxation. *Journal of Accounting and Finance*. Vol. 21 (4). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/354821405_Blockchain_in_Taxation_Journal_of_Accounting_and_Finance_Vol_214_2021 [in English].

2. EU Blockchain Ecosystem Developments. EU Blockchain Observatory and Forum. Retrieved from https://www.eublockchainforum.eu/sites/default/files/reports/EU%20Blockchain%20Ecosystem%20Report_final_0.pdf [in English].
3. Jurowiec, P. (2018) *Blockchain Applications in the World Tax Regime*. Retrieved from <https://blog.goodaudience.com/blockchain-applications-in-the-world-tax-regime-ea2111741f0b> [in English].
4. Bilousov, Ye. M. & Borysov, I. V. et al. (2021). Kontseptsiiia «Industriia 4.0»: problemy vprovadzhennia i okremi pravovi aspekty yii realizatsii v Ukraini. (S. V. Hlibko, Ed.). Kharkiv: NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].
5. Kud A. (2019). *Tsyfrovi aktyvy ta yikh ekonomiko-pravove rehuliuвання u svitli rozvytku tekhnolohii blokchein* (A. Kud, M. Kucheriavenko, Ye. Smychok, Eds.). Kharkiv: Pravo, 257–283 [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine on virtual assets, № 2074-IX (2022, 17 February). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> [in Ukrainian].
7. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the promotion of the technological approach «Industry 4.0», № 750 (2021, July 21). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Єфремова Катерина Вікторівна

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-1917-9691

***НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ
ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ***

Публікація присвячена системному аналізу правового регулювання системи цифрової економічної безпеки України в умовах воєнного стану. Розглянуті активні дії усіх державних органів, приватних структур та міжнародної спільноти в забезпеченні прискорення цифрового переходу в економіці країни та заходи протистояння зовнішнім кібератакам на цифрову інфраструктуру.

Ключові слова: цифрові трансформації, національна економічна безпека, цифровізація економіки, Індустрія 4.0, кібербезпека

Kateryna Yefremova

*Ph.D, Senior Researcher, Deputy Director in charge of scientific work of the
Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative
Development of National Academy of Legal Sciences of Ukraine*

***LATEST APPROACHES TO LEGAL REGULATION OF THE SYSTEM
OF NATIONAL ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS
OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY***

The publication is devoted to the systematic analysis of the legal regulation of the system of digital economic security of Ukraine in the conditions of martial law. The active actions of all state bodies, private structures and the international community in ensuring the acceleration of the digital

transition in the country's economy and measures to counter external cyber attacks on digital infrastructure are considered.

Key words: digital transformations, national economic security, digitalization of the economy, Industry 4.0, cybersecurity.

Технології Індустрії 4.0 забезпечують цифрову трансформацію бізнес-моделей і національних економік, а також глобальну конкурентоспроможність національним і регіональним екосистемам. Розглядаючи цифрові трансформації економіки, необхідно пам'ятати про такі тенденції йдеться, а саме: цифровізація; мережевізація та платформізація; інтелектуалізація; автоматизація та роботизація.

Найчастіше цифрові технології не впливають на національну безпеку безпосередньо, а відбувається це через вплив на динаміку та вектор соціально-економічного прогресу. Проте в умовах війни інформаційні технології стоять на сторожі національної безпеки.

Сьогодні існує чимало цифрових сервісів, що допомагають підприємцям у веденні бізнесу, наприклад, IP-телефонія, CRM-система.

Цифрова трансформація робить усі процеси більш прозорими, надає можливість відстежити здійснення тієї чи іншої операції та виступає перепорою для реалізації різноманітних корупційних схем.

Сучасні технології також роблять послуги більш гнучкими, зокрема банківські, розширивши можливості дистанційного сервісу. Так, банківська система України зуміла адаптуватися до роботи в умовах воєнного стану й продовжує ефективно функціонувати. Банки сформували плани поточної діяльності, а також плани відновлення, що дозволяє їм продовжувати операційну діяльність у тих регіонах, де не відбуваються активні воєнні дії. Достатньо ефективною в цих умовах є напрацьована практика віддаленої роботи, яку банки напрацьовували під час локдаунів в умовах пандемії COVID-19.

У той час як «цифрових» чиновників хвалять за їхні успіхи у мобілізації глобальної підтримки у соціальних мережах та відбиття дезінформаційних

кампаній Кремля, фахівці з цифрової трансформації доклали всіх зусиль, щоб адаптувати та перепрофілювати повсякденні технології для міста, яке зіткнулося з війною. Їхні дії є ключовою причиною того, що більшість жителів столиці з першого ж тижня бойових дій можуть підключатися до Інтернету в підземних бомбосховищах, знаходити відкриті аптеки та продуктові магазини і лягати спати, знаючи, що їхній телефон попередить їх про нальоти, що наближаються до того, як пролунають фізичні сирени [1].

Тим часом, міська влада Києва зібрала мобільні точки доступу Wi-Fi в офісах урядових будівель для доступу до інтернету в бомбосховищах. Національний цифровий офіс України також заручився підтримкою засновника SpaceX Ілона Маска, який пожертвував супутникові термінали Starlink для надання доступу до інтернету.

Cloudflare, розташована в Сан-Франциско фірма з питань кібербезпеки, запропонувала Київській міській раді свої послуги безоплатно [2]

Конфлікт в Україні викликав побоювання щодо ескалації кібератак в усьому світі. Кіберспільнота заздалегідь передбачала підхід гібридної війни: наземні сили підтримуються кібервойсами. У міру того, як танки перетинали кордон України, відбувалися і кібератаки: шкідливе програмне забезпечення з наміром вивести мережі з ладу почало атакувати українські установи.

Незважаючи на очікування того, що вторгнення на землю супроводжуватиметься повномасштабною кібервійною, швидкі дії та співпраця між приватним сектором та урядом досі забезпечували безпеку мереж.

Паралельно з власними зусиллями партнери з державного та приватного секторів брали участь у зміцненні своїх кіберсистем. USAID надає підтримку в галузі кібербезпеки в рамках програми, що діє з 2020 року. Ця ініціатива допомогла Україні зміцнити свій кіберзахист та усунути слабкі місця.

Тим часом, ЄС мобілізував групу експертів з кібербезпеки, які допомагають уряду України готуватися до кібератаків. Деякі компанії, такі як Microsoft, виявили ці ранні кібератаки і відкрито заявили про свою роль захисту цифрової інфраструктури.

Понад 300 тисяч добровольців з усього світу приєдналися до української ІТ-армії. Ця ініціатива міністра цифрової трансформації України спрямована на захист цифрової інфраструктури, боротьбу з кібератаками та дезінформацією. Тим часом Україна створила правову базу для криптовалюти, і прихильники відправили в країну пожертвування у вигляді криптоактивів на суму 63 мільйони доларів.

Крім того, дії державної влади спрямовані на створення сприятливих умов для розбудови цифрової інфраструктури, для чого були внесені зміни до Податкового кодексу України й запроваджено низку заходів щодо стимулювання розвитку ІТ-індустрії в Україні. Ужиті заходи сприятимуть розвитку цифрової економіки воєнного часу. Так, для формування легального ринку віртуальних активів в Україні та пришвидшення імплементації найкращих світових практик важливу роль відведено прогнозуванню ринку криптовалюти на 10 років за результатами форсайтного дослідження «Віртуальні активи в Україні – 2030». Для полегшення адміністрування та лояльнішого оподаткування учасників ринку віртуальних активів розглядають прийняття змін до Податкового кодексу України щодо зменшення ставки податку з прибутку, отриманого від діяльності на ринку криптовалюти [3].

В умовах гострої потреби унормувати питання, пов'язані із захистом персональних даних під час воєнного стану, зростає вага забезпечення прав суб'єктів господарювання у сфері електронних довірчих послуг. Очевидно, що найближчим часом, до моменту укладення угоди між Україною та ЄС про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг, виникне потреба розв'язати проблеми правового регулювання цих питань в Україні, саме тому підготовлено проект закону щодо забезпечення прав суб'єктів господарювання у сфері електронних довірчих послуг. [4].

Міністерство цифрової трансформації готує для Всесвітнього економічного форуму в Давосі презентацію Цифрової стратегії розвитку за такими напрямками: нове бачення розвитку цифрової держави, інноваційні

інструменти для боротьби з ворогом та можливі шляхи переходу до цифрової економіки.

Таким чином, аналізуючи активні дії державних органів і приватного сектору у сфері розвитку технологій цифрової економіки в умовах воєнного стану, можна стверджувати, що цифровий перехід є стратегічним напрямом підвищення стійкості української економіки та забезпечення економічної безпеки держави.

До традиційних чинників розвитку цифрової економіки – економічних, політичних, технологічних, додаються новітні рушійні сили: воєнний стан в Україні та неможливість роботи оффлайн, зростаючий попит на цифрові технології, швидкі темпи збільшення обсягів транскордонної електронної торгівлі, розвиток глобальних ланцюгів створення доданої вартості, глобальна пандемія, трансформація ринку праці через великі обсяги переселенців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bergengruen V. We Became Like a Big Startup. How Kyiv Adapted the City's Tech to Save Lives. *Time*. 2022. URL: <https://time.com/6163708/kyiv-digital-technology-app/>.
2. Про цифровізацію в умовах воєнного часу засобами «Київ цифровий». 2022. URL: <https://mind.ua/publications/20239424-zahidna-presa-pro-vijnu-v-ukrayini-genocid-i-zlochiny-proti-lyudstva-prozorlivist-zaluzhnogo-nimeck>.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами: Проект Закону України від 13.03.2022 р. № 7150. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення прав суб'єктів господарювання у сфері електронних довірчих послуг: Проект Закону України від 21.04.2022 р. № 7309. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39455>.

REFERENCES

1. Bergengruen, V. (2022). We Became Like a Big Startup. How Kyiv Adapted the City's Tech to Save Lives. *Time*. Retrieved from <https://time.com/6163708/kyiv-digital-technology-app/> [in English].
2. On digitalization in wartime conditions «Kyiv digital» (2022) [in Ukrainian].
3. Draft Law of Ukraine on amendments to the Tax Code of Ukraine on taxation of transactions with virtual assets, № 7150 (2022, March 13). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/bills/card/39211> [in Ukrainian].
4. Draft Law of Ukraine on amendments to certain legislative acts of Ukraine on ensuring the rights of economic entities in the field of electronic trust services, № 7309 (2022, April 21). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/39455> [in Ukrainian].

Жернаков Володимир Володимирович

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри трудового права

НЮУ імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0001-6850-6516

***ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ В
УМОВАХ ЧЕРГОВОГО ЕТАПУ ІНДУСТРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ***

Публікацію присвячено дослідженню проблем удосконалення правового регулювання відносин у сфері праці, зумовлених черговим етапом у розвитку індустрії. На основі аналізу джерел, що містять фактори і напрямки такого розвитку, автор робить висновок про недостатню увагу ролі праці у наголошених перетвореннях. Тільки якісним розвитком технологій у цьому процесі не можна обмежуватися. Акцентовано увагу на необхідності якісних змін в організації інтелектуальної праці та належному стимулюванні працівників, які її здійснюють.

Ключові слова: трудове право, розвиток, напрямки, роль людини, інноваційна праця.

Zhernakov Volodymyr Volodymyrovych

PhD, Professor, Professor of the Department of Labor Law, Yaroslav Mudry

National Law University

ORCID: 0000-0001-6850-6516

***PROBLEMS OF THE DEVELOPMENT OF LEGAL REGULATION OF LABOR
IN THE CONDITIONS OF THE NEXT STAGE OF INDUSTRIAL
DEVELOPMENT***

The publication is devoted to the study of problems of improving the legal framework of the relations in the field of labor, due to the next stage in the development of the industry. Based on the analysis of sources that contain factors and directions of such development, the author concludes the lack of attention to the role of labor in the emphasized transformations. The latter cannot be limited to only the qualitative development of technology. Emphasis is placed on the need for qualitative

changes in the organization and legal regulation of intellectual work and proper incentives for employees who carry it out.

Key words: labor law, development, directions, human role, innovative work.

Назва нинішнього наукового заходу та наявність трудового права в переліку його основних галузевих напрямів зумовлюють з'ясування декількох основних моментів. Формат такого наукового заходу, як круглий стіл, дозволяє висловлювати наукові думки, викладати авторські аргументи, обговорення яких, врешті решт, впливає на формування відповідних висновків.

Уявляється, перш за все слід оцінити зміст та форму такого явища, як «Індустрія 4.0», після чого можна робити висновки щодо його можливого впливу на розвиток правового регулювання відносин у сфері праці. Наступним логічним кроком є формування проблем, що постають перед наукою трудового права під впливом «Індустрії 4.0», та обґрунтування пропозицій щодо розвитку правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Оскільки «Індустрія 4.0» позиціонується як масштабне явище, що обов'язково зумовить аналіз проблем у відповідних галузях права, то для їх формування потрібна належна дослідницька база. Тобто, спочатку необхідно проаналізувати сутність цього явища та механізм його дії, а вже потім синтезувати висновки з відповідним науковим обґрунтуванням.

І вже на цьому етапі виникає загальна проблема – як побачити у концентрованому вигляді основу «Індустрії 4.0» і її складові?

Питання про те, чи має зміст явища «Індустрія 4.0» офіційне закріплення, залишається відкритим, навіть не зважаючи на постанову Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 750 «Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу “Індустрія 4.0” в Україні» [1]. Не дуже прояснює ситуацію й текст «Положення про впровадження технологічного підходу “Індустрія 4.0” (далі - Положення), затвердженого цим нормативним актом. Положення спрямоване не на його сутність, а на підтримку його реалізації. З цією метою передбачено створення центрів впровадження Індустрії 4.0 на місцях (далі - центри) і суб'єкта господарювання під егідою Мінекономіки для сприяння

впровадженню бізнес-інновацій, цифрових інновацій в Україні (інноваційний хаб).

З аналізу офіційних документів можна зробити висновок, що цей проект отримав схвалення, а його підтримка урядом полягає у сприянні координації цим безумовно корисним процесом для якісних змін в організації функціонування індустріального сегменту економіки. Сутність «Індустрії 4.0» в Положенні стисло визначено як «технологічний підхід», який «передбачає комплексну цифровізацію та автоматизацію виробничих процесів і управління у реальному секторі економіки» (пункти 1 і 2 Положення).

Тобто, «Індустрія 4.0» є не самодостатнім явищем, яке може докорінно змінити організаційні процеси в економіці в цілому, а інструментом, спрямованим на створення нових технологій в управлінні процесами виробництва.

На перший погляд, видається дивним, що нормативний акт Кабінету Міністрів не містить викладення основних положень того, що він рекомендує впроваджувати та фактично доручив Мінекономіки координувати. Принаймні, для прояснення сутності цього технологічного підходу було б корисним до самого Положення зробити додаток – документ, у якому було б викладено концептуальні положення цього процесу.

З іншого боку, з тексту Положення можна зробити певні висновки щодо організаційних та опосередковано – з правових питань, які постають на шляху реалізації цього амбітного проекту. Зокрема, це стосується головного висновку із аналізу технологічної складової «Індустрії 4.0»: її впровадження є складним і затратним як у матеріальному, так і в організаційному сенсі, але й віддача має бути відповідною. Можна погодитись із загальним твердженням, що без забезпечення цього нового технологічного підходу наша країна може назавжди залишитися у 20-му столітті.

Може скластися враження, що правова складова в Положенні не така значна. Безпосереднє про неї йдеться у п. 9, де серед основних функцій центру впровадження «Індустрії 4.0» зазначено «підготовку пропозицій щодо

вдосконалення законодавства з метою ліквідації перешкод для впровадження передових технологічних рішень».

Думається, зважаючи на роль права як одного з інструментів механізму втілення основних положень «Індустрії 4.0», вона набагато ширша. Право в цьому складному процесі має не тільки захищати, а й створювати. Важливу роль у цьому процесі має відігравати й трудове право.

Реалізація основних складових «Індустрії 4.0» зумовить розвиток механізму правового регулювання відносин у сфері праці. Зокрема, це стосується поєднання законодавчого і договірною регулювання. Не слід забувати, що реалізація інноваційної політики, складовою якої по суті є «Індустрія 4.0», відповідно до ст. 16 Закону «Про зайнятість населення» знаходиться у віданні держави.

Без розвитку договірною регулювання відносин у сфері праці складно реалізувати приписи п. 5 Положення щодо утворення центрів на базі інфраструктури закладів вищої освіти, наукових установ, наукових та індустріальних парків за ініціативою, зокрема, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання.

Безліч організаційно-правових відносин, що виникнуть у процесі створення, а потім і функціонування центрів, зумовлять розв'язання багатьох питань у сфері праці. Наведемо для прикладу деякі з них.

Пунктом 6 Положення передбачено утворення наукової ради, яка «діє на громадських засадах» та складається, зокрема, з представників засновників центру, органу місцевого самоврядування, місцевого органу виконавчої влади, представника закладу вищої освіти, профіль якого відповідає завданням центру, інноваційного хабу. Звідси випливає, що роботу в науковій раді має здійснюватися на громадських засадах, тобто, без оплати. По-перше, така пропозиція не відповідає засадам трудового права, бо примусову працю воно не визнає. По-друге, діяльність наукової ради як органу, що визначає завдання та плани діяльності центру, розглядає звіти про його діяльність та надає відповідні пропозиції, потребує відповідальної і якісної роботи, яку здійснювати «на

громадських засадах» навряд чи вдасться. Якщо саме функціонування Індустрії 4.0 спрямоване на інтенсивну, продуктивну і якісну роботу, то й діяльність ключових членів наукової ради має бути правовою (оплачуваною й відповідальною).

Крім того, участь у роботі наукової ради потребує узгодження з організацією трудової діяльності за основним місцем роботи (у закладі вищої освіти, науковій організації, в органі місцевого самоврядування тощо). Таким працівникам мають надаватися додаткові пільги – оплата часу, необхідного для участі у засіданнях наукової ради та підготовці питань, що виносяться на її розгляд, підготовка самих рішень наукової ради. Потребує визначення й правова форма (локальний нормативний акт або трудовий договір), за допомогою якої слід врегулювати ці питання.

Крім того, важливими питаннями в організації якісної та інтенсивної роботи в умовах «Індустрії 4.0», поряд з підготовкою відповідних кадрів, є стимулювання праці висококваліфікованих працівників, організація дистанційної роботи (з регулюванням на рівні локальних нормативних актів і трудових договорів), поєднання трудових функцій за кількома посадами та спеціальностями і т.д. Вони потребують внесення змін до Класифікатора професій і розвитку індивідуально-договірного регулювання праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щодо сприяння впровадженню технологічного підходу “Індустрія 4.0” в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 750. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#n13>.

REFERENCES

1. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Regarding the promotion of the technological approach «Industry 4.0» in Ukraine № 750 (2021, July 21). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/750-2021-%D0%BF#n13> [in Ukrainian].

Жорнокуй Юрій Михайлович

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, провідний науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення

інноваційного розвитку НАПрН України

ORCID: 0000-0001-9669-6062

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ SQUEEZE OUT: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПИ

Наукова робота присвячена аналізу положень законодавства і правової доктрини України та країн Європейського Союзу щодо розуміння змісту процедури викупу мажоритарним акціонером акцій міноритарних акціонерів відповідно до механізму *squeeze out* та *sell out*. Вказано, що відповідна процедура не має односторонньої підтримки в юридичній літературі у контексті порушення суб'єктивних прав міноритарних акціонерів в розрізі примусового позбавлення права власності на акції, що є об'єктом власності. Увага акцентована на трьох окремих процедурах викупу акцій міноритарних акціонерів – а) за результатами набуття значного пакета акцій товариства; б) набуття акцій приватного акціонерного товариства за результатами набуття контрольного пакета акцій та в) набуття акцій публічного акціонерного товариства за результатами набуття контрольного пакета акцій або значного контрольного пакета акцій.

Примусовий викуп акцій не порушає права та інтереси учасників корпоративних відносин, оскільки переслідує суспільну мету у вигляді загальних для акціонерного товариства благ, зменшенні адміністративних витратів товариства, попередженні неправомірного використання акцій міноритаріїв і створенні цивілізованих і законних механізмів витіснення міноритарних акціонерів з повною і справедливою компенсацією вартості їх акцій.

Ключові слова: акціонерне товариство, акціонер, акція, викуп акцій, примусовий викуп акцій, корпоративне право, корпоративний інтерес.

Zhornokui Yurii Mykhailovych

Doctor in Law, Professor, head of Civil Law and Procedure Department of Kharkiv National University of Internal Affairs, senior scientific employee of Scientific and

***IMPLEMENTATION OF SQUEEZE OUT PROCEDURE: EXPERIENCE OF
UKRAINE AND EUROPEAN COUNTRIES***

The scientific work is focused on the analysis of legislation provisions and legal doctrine of Ukraine and the European Union countries regarding the understanding of the content of the procedure for purchasing shares of a minority shareholder by a majority shareholder in accordance with the *squeeze out* and *sell out* mechanism. It has been specified that the relevant procedure does not have unanimous support in legal literature in the context of violation of the subjective rights of minority shareholders in terms of forcible deprivation of ownership for shares that are the object of property. Special attention is emphasized on three separate procedures for purchasing minority shareholder's shares: a) according to the results of the acquisition of a significant stake of the company; b) acquisition of shares of a private joint-stock company according to the results of the acquisition of controlling share; and c) acquisition of shares of a public joint-stock company according to the results of the acquisition of controlling share or a significant controlling share.

The forced redemption of shares does not violate the rights and interests of the participants in corporate relations, since it pursues a public goal in the form of common benefits for the joint-stock company, reducing administrative costs, preventing misuse of minority shares and creating civilized and legal mechanisms to squeeze out minority shareholders with the full and fair compensation for the value of their shares.

Key words: joint-stock company, a shareholder, a share, purchase of shares, forced purchase of shares, corporate right, corporate interest.

Законодавство низки країн передбачає можливість застосування процедури примусового викупу акцій мажоритарним акціонером і його афілійованими особами у міноритаріїв. Така конструкція поширена в країнах ЄС (Директива № 2004/25/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС «Про пропозиції з поглинання» [1]) і у багатьох країнах Європи, які не є членами такого об'єднання.

З прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» відповідна процедура отримала законодавчу регламентацію і в правовій дійсності України. Однак чи вирішив цей нормативний акт всі проблемні питання, пов'язані з викупом акцій у міноритарних акціонерів? Питання скоріше риторичне.

Вказаною Директивою закріплені такі механізми захисту інтересів акціонерів як: 1) процедура *squeeze out* – право акціонера-власника не менше 90% акціонерного капіталу товариства вимагати від інших акціонерів товариства продати йому свої акції за справедливою ціною; 2) процедура *sell out* – право акціонера, якому належать решта акцій, вимагати від акціонера-власника не менше 90% акцій такого товариства викупити решту акцій за справедливою ціною.

Можливість примусового викупу акцій, як серед практиків, так і теоретиків викликає дискусію. І для цього є всі підстави, оскільки позбавлення права власності стосується основних прав і свобод людини. Фактично, закріплюючи відповідну процедуру, закон встановлює право мажоритарного акціонера в односторонньому позасудовому порядку позбавити міноритарного акціонера належних йому акцій. Крім того, передбачається формальна позасудова процедура позбавлення міноритарного акціонера належних йому акцій без будь-якого врахування його інтересів і без ефективного судового контролю.

Закон України «Про акціонерні товариства» містить три окремі процедури викупу акцій міноритарних акціонерів: 1) за результатами придбання значного пакету акцій товариства (ст. 64); 2) придбання акцій приватного акціонерного товариства за результатами придбання контрольного пакета акцій (ст. 65) і 3) придбання акцій публічного акціонерного товариства за результатами придбання контрольного пакета акцій або значного контрольного пакета акцій (ст. 65¹).

Виходячи з положень Директиви Європейського парламенту і Ради ЄС від 21.04.2004 р. № 2004/25/СЕ примусовий викуп акцій здійснюється як на вимогу мажоритарного акціонера (оферента), так і міноритарних акціонерів. Можливість оферента застосувати процедуру примусового викупу акцій

обмежена строком у три місяці після впливу періоду прийняття оферти¹. Однак особливою є та обставина, що Директивою не передбачені будь-які строки для здійснення міноритарними акціонерами права вимоги викупу акцій.

За законодавством ЄС право мажоритарного акціонера на викуп акцій, а також право вимагати викупу власниками решти цінних паперів виникає у двох випадках: 1) коли oferent досягне максимальної межі в розмірі не менше 90% капіталу, що надає йому право голосу, або 2) коли внаслідок оферти він придбав або твердо прийняв на себе зобов'язання за договором про придбання цінних паперів у розмірі не менше 90% капіталу, що надає право голосу. Директива надає право країнам-учасницям самостійно визначити і закріпити в національному законодавстві граничне значення, але при цьому воно не має перевищувати 95% капіталу, що надає право голосу (наприклад, в Німеччині – 95% акцій (§§ 327а, 327b Закону Німеччини про АТ), у Польщі – також 95% акцій (§ 1 Кодексу торгових товариств Польщі)).

Існує значна чисельність публікацій, автори яких як підтримують, так і, навпаки, виступають проти доцільності введення процедури примусового викупу акцій у міноритарних акціонерів². Вважаємо, що позбавлення прав власності на акції, фактично позбавлення суб'єктивних корпоративних прав, без волевиявлення міноритарного акціонера навіть за умови справедливої компенсації – виплати ринкової вартості акцій (ст. 8 і ч. 3 ст. 65 Закону України «Про акціонерні товариства»), має бути крайнім заходом, коли вичерпані всі засоби для збереження інвестицій.

У зв'язку з викладеним головний пріоритет у сфері корпоративних відносин має спрямовуватися на захист саме приватної власності. Вільний викуп акцій у фізичних і юридичних осіб в примусовому порядку значно обмежує

¹ В юридичній літературі зауважено, що на жаль ні законодавство, ні правова доктрина України не містять визначення сутності оферти і публічної пропозиції, а також наслідків їх невідповідності вимогам законодавства, що значно ускладнює встановлення механізму захисту прав акціонерів [2, с. 127].

² Більш детально див.: Жорнокуй Ю. М., Жорнокуй В. Г. Применение процедуры squeeze out в Украине и других странах Европы. *Проблеми громадянського права и процесса*: сб. науч. ст. 2020. Вып. 5. [3, с. 65–72].

свободу здійснення ними економічної діяльності та свободу вибору способів і форм розміщення інвестицій. Однак не слід наперед все ускладнювати, у контексті такого викупу акцій мова йде про обов'язок здійснити пропозицію щодо відповідного викупу, а ніяк не про обов'язок продавати (або в інший спосіб відчужувати) цінні папери, що підтверджують право участі в управлінні акціонерного товариства.

Примусовий викуп акцій не суперечить законодавству України, оскільки переслідує суспільну мету у вигляді загальних для акціонерного товариства благ, що полягають у забезпеченні балансу законних інтересів міноритарних і мажоритарних акціонерів. Разом з тим позбавлення прав власності на акції без волевиявлення міноритарних акціонерів навіть за умови справедливої компенсації має бути крайнім заходом, коли вичерпані інші способи для усунення конфлікту інтересів і попередження корпоративного конфлікту. Саме механізм викупу мажоритарним акціонером акцій міноритарних акціонерів дозволяє досягнути рівноваги у правовому захисті інтересів вказаних категорій учасників цивільних правовідносин, і найголовніше – попередити можливість виникнення корпоративних конфліктів через стабілізацію функціонування товариства. Впровадження права мажоритарних акціонерів на викуп решти акцій (*squeeze out*) є корисною ініціативою, спрямованою на удосконалення корпоративного управління і попередження виникнення корпоративних конфліктів в акціонерних товариствах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 april 2004 on takeover bids. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0025>.
2. Кологойда О., Стафійчук В. Процедура примусового продажу акцій (squeeze-out): законодавство та практика правозастосування. *Право України*. 2018. № 6. С. 111–131.
3. Жорнокуй Ю. М., Жорнокуй В. Г. Применение процедуры squeeze out в Украине и других странах Европы. *Проблемы гражданского права и процесса*. 2020. Вып. 5. С. 65–72.

REFERENCES

1. Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 april 2004 on takeover bids. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0025> [in English].
2. Kolohoida, O. & Stefanchuk, V. (2018). Coercive Sale Procedure (Squeeze-Out): Law and Practice of Law enforcement. *Pravo Ukrainy*, 6, 111–131 [in Ukrainian].
3. Zhornokui, Yu. M. & Zhornokui, V. H. (2020). Application of the Squeeze Out procedure in Ukraine and other European countries. *Problemy hrazhdanskoho prava i protsessa*, 5, 65–72 [in Russian].

Ковальчук Олена Костянтинівна

аспірант Хмельницького університету управління та права

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ АМНІСТІЇ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В межах цієї публікації розглянуто особливості реалізації податкової амністії в Україні. Підкреслено, що разове (спеціальне) добровільне декларування активів фізичних осіб є видом податкової амністії. Розкрито змістові характеристики такого декларування.

Ключові слова: податкова амністія, правове регулювання, функції податкової амністії, разове (спеціальне) добровільне декларування активів фізичних осіб.

Kovalchuk Olena

graduate student of the Khmelnytskyi University of Management and Law

IMPLEMENTATION OF TAX AMNESTY IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Within the framework of this publication, the peculiarities of the implementation of the tax amnesty in Ukraine are considered. It is emphasized that one-time (special) voluntary declaration of assets of individuals is a type of tax amnesty. The content characteristics of such a declaration are revealed.

Keywords: tax amnesty, legal regulation, functions of tax amnesty, one-time (special) voluntary declaration of assets pertaining to individuals.

З прийняттям у 2021 році Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження разового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами свого майна та сплати одноразового внеску до бюджету» [3] було запроваджено разове (спеціальне) добровільне декларування активів фізичних осіб. За своєю суттю таке спеціальне добровільне декларування виступає видом податкової амністії.

Податкова амністія в сучасному вимірі виконує такі функції, як-то: 1) фіскальна функція – наповнення дохідних частин державного та місцевих бюджетів й можливість здійснювати фінансування певних видатків у кризові періоди для країни. На виокремленні саме цієї функції наголошують більшість науковців (Л. Франзоні, О. В. Макух, О. О. Дмитрик, К. О. Токарева та ін.); 2) виведення коштів з тіньового сектору до реального сектору економіки; 3) активація виробничих процесів за рахунок додаткового надходження капіталу тощо.

У цьому контексті І. В. Приходько акцентує увагу на доцільності поряд із фіскальною функцією податкової амністії виокремлювати ще й економічну функцію. Зокрема, йдеться про те, що податкові амністії можуть проводитися для корегування недоліків та помилок в існуючій системі оподаткування (тобто, система оподаткування, що створювалася державою, характеризувалася перекосом балансу публічних та приватних інтересів при оподаткуванні, на користь публічних інтересів, що обумовлювало розвиток тіньового сектору, нелегального обігу товарів та коштів, відтік капіталів за кордон тощо). Дослідниця вказує: «пропонуючи податкову амністію, держава пропонує своїм платникам нові «умови гри», за яких вони зможуть перейти в легальний сектор економіки. Таким чином, ще однією метою податкових амністій можна визначити виведення коштів з тіньового до реального сектору економіки, залучення ресурсів до легального обігу та розширення бази оподаткування».

Крім цього, ще однією важливою метою податкових амністій є скорочення витрат на адміністрування виявлення, розслідування та судовий розгляд скоєних податкових проступків. Якщо податкова система країни характеризується перекосом балансу публічних та приватних інтересів на користь публічних, то податкові проступки стають масовими, і ресурсів фіскальних органів або недостатньо для виявлення всіх таких проступків, або витрати на адміністрування (насамперед, утримання фіскального апарату) зростають до надзвичайних розмірів, оскільки процедура виявлення, розслідування та судового розгляду податкового поступку дуже тривала і дорога. Запровадження

податкової амністії слугує засобом економії коштів, які необхідно було б витратити на адміністрування виявлення, розслідування та судовий розгляд скоєних податкових проступків [2, с. 60 – 61, 62]. Наведені міркування вбачаються конструктивними. Дійсно, у такому разі держава оптимізує й грошові кошти, й ресурси уповноважених органів та певним чином коригує їх діяльність.

Правовий механізм спеціального одноразового декларування активів фізичних осіб регламентовано підр. 9⁴ розділу XX ПК України [1]. Проаналізувавши такий механізм, зазначимо його особливості:

- суб'єктами такого декларування є виключно фізичні особи – платники податків та зборів;
- об'єкт декларування – активи фізичної особи, що розміщені на території України та/або за її межами, якщо такі активи фізичної особи були одержані (набуті) такою фізичною особою за рахунок доходів, що підлягали в момент їх нарахування (отримання) оподаткуванню в Україні та з яких не були сплачені або сплачені не в повному обсязі податки і збори відповідно до вимог законодавства з питань оподаткування та/або міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та/або які не були задекларовані в порушення податкового та валютного законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, протягом будь-якого з податкових періодів, що мали місце до 1 січня 2021 року.

Зазначимо, що об'єктами декларування не можуть бути такі активи: (1) одержані внаслідок кримінального правопорушення, крім порушення податкового/ валютного законодавства; (2) ті, що належали особі, стосовно якої розпочато досудове розслідування, судове провадження щодо цих активів за ознакою кримінальних правопорушень; (3) які розташовані на території держави-агресора чи мають джерела походження з неї; (4) кошти у готівковій формі в будь-якій валюті.

При цьому позначимо, що платники податків та зборів, які скористаються спеціальним добровільним декларуванням отримають низку преференцій.

Зокрема, йдеться про: легалізацію коштів, уникнення кримінального переслідування за порушення податкового/валютного законодавства (але не за інші правопорушення), можливість в майбутньому вільно розпоряджатися задекларованими активами.

- обмежена дія такого декларування в часі (період реалізації одноразового (спеціального) добровільного декларування)– з 1 вересня 2021 року до 1 вересня 2022 року;

- умовний характер декларування. В цій ситуації йдеться про те, що законодавчо передбачена дійсно вигідна можливість для платника податків, але за дотримання декількох умов: подання декларації, сплата збору з одноразового (спеціального) добровільного декларування в порядку, строки і розмірах, встановлених ПК України, проведення податкових перевірок тощо.

Зупинимось на цьому більш докладно. Одноразова (спеціальна) добровільна декларація подається безпосередньо декларантом в електронному вигляді через приватну частину Електронного кабінету (<https://cabinet.tax.gov.ua>) разом з копіями документів, що підтверджують відомості про об'єкти декларування та їх вартість, інформація про джерела отримання цих активів не вказується. Декларація підлягає камеральній перевірці податковим органом на предмет правильності нарахування податку за зниженою ставкою протягом 60 календарних днів. Платник податків, який подає декларацію, повинен сплатити суму збору, яку визначив. Якщо вона не оплачена, то вважається, що декларація не була подана. Законом передбачено, що таку оплату можна здійснити одноразово – протягом 30 календарних днів з дати подання одноразової (спеціальної) добровільної декларації, або трьома рівними частинами: перший платіж – протягом 30 календарних днів з дати подання декларації; другий – до 1 листопада 2023 р.; третій – до 1 листопада 2024 р.

- диференціація ставок збору за одноразове податкове декларування залежно від виду активу, що декларується. Так, закріплено такі ставки збору для: а) валютних цінностей, нерухомості та інших активів, розміщених за кордоном, – 9% або 11,5%; б) активів та нерухомості, розташованих в Україні, та для

валютних цінностей, розміщених на рахунках в українських банках, – 5% або 6%;

в) державних облігацій України з терміном обігу більше року, придбаних декларантом з 1 вересня 2021 р. до 31 серпня 2022 р. до подання одноразової (спеціальної) добровільної декларації – 2,5% або 3%. Слід відзначити можливість сплати збору частинами, але ставка, за якою розраховуватиметься сума збору до бюджету, буде завищена.

На нашу думку, правовий механізм одноразового (спеціального) податкового декларування не є досконалим та потребує відповідного удосконалення, оскільки після перемоги України над військовою агресією РФ інтеграційні процеси в рамках вступу України до ЄС будуть у значній мірі активізовані, що призведе до посилення контролю з боку держави за належною сплатою податків відповідно до стандартів країн ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n18939>
2. Приходько І. В. Інститут податкової амністії та його місце в податковому праві: монографія. Київ, Видавничий дім «Гельветика», 2018. 220 с.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження разового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами свого майна та сплати одноразового внеску до бюджету: Закон України від 15.06.2021 р. № 1539-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text>

REFERENCES

1. Tax Code of Ukraine dated December 2, 2010 No. 2755-VI. Retrieved from: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n18939>[in Ukrainian].
2. Prykhodko I. V., Institute of tax amnesty and its place in tax law: monograph. Kyiv, Helvetica Publishing House, 2018. 220 p. [in Ukrainian].
3. On the introduction of amendments to the Tax Code of Ukraine and other laws of Ukraine regarding the stimulation of detinization of incomes and the improvement of tax culture of citizens by introducing a one-time (special) voluntary declaration by individuals of their property and payment of a one-time contribution to the budget: Law of Ukraine dated 15.06.2021 No. 1539-IX. Retrieved from: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text>[in Ukrainian].

Колісник Анна Сергіївна

*доктор філософії, молодший науковий співробітник, НДІ ПЗІР НАПрН
України, Народний депутат України*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

У публікації розглянуті деякі аспекти державної підтримки у сфері оподаткування в умовах воєнного стану. Проаналізовано перспективні акти національного податкового законодавства. Підкреслено, що наразі актуалізується питання щодо забезпечення балансу приватних та публічних інтересів у відносинах оподаткування, а також щодо того, за допомогою яких рішень та законодавчих нововведень досягти такого балансу.

Ключові слова: оподаткування, воєнний стан, державна підтримка, податкові пільги, податкові преференції.

Anna Kolisnyk

*Ph.D, Junior Researcher of the Research Institute of Legal Support of
Innovative Development of the NALS of Ukraine, State Deputy of Ukraine*

STATE SUPPORT IN THE FIELD OF TAXATION DURING WAR

The publication considers some aspects of state support in the field of martial law. Perspective acts of national tax legislation are analyzed. It is emphasized that the issue of ensuring the balance of private and public interests in tax relations, as well as on what decisions and legislative innovations to achieve such a balance, is currently being raised.

Key words: taxation, martial law, state support, tax benefits, tax preferences.

Введення воєнного стану в Україні зумовило відповідну трансформацію в усіх сферах суспільного життя, зокрема, й у відносинах оподаткування. Такий підхід є цілком зрозумілим та прийнятним, оскільки виклики, які постали перед українським народом, потребують відповідного правового вирішення. У зв'язку із цим Верховною Радою України було прийнято низку нормативно-правових

актів, якими впроваджено нові приписи, що мають стимулюючий характер. На наше переконання, саме такий підхід дозволить підтримати бізнес, платників податків та економіку країни у таких складних умовах.

Показово, що натеper запропоновано також чимало актів перспективного податкового законодавства, які передбачають надання відповідної державної підтримки суб'єктам господарювання у сфері оподаткування. Розглянемо деякі з них. Так, проєктом Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо додаткового стимулювання учасників добровольчих формувань територіальної громади)» № 7254 [2] запропоновано внести зміни до Розділу XX ПК України, зокрема, доповнити його п. 23, в якому закріпити положення такого змісту: «Установити, що за результатами 2022 року при реалізації права на податкову знижку відповідно до положень статті 166 цього Кодексу до податкової знижки платника податку у звітному податковому році включається загальна сума заробітної плати, виплаченої співробітникам-учасникам добровольчих формувань територіальної оборони. Загальна сума коштів рівномірно розподіляється на звітний період (квартал) наступний за місяцем завершення дії правового режиму воєнного стану та наступними чотирма звітними періодами (кварталами)».

З огляду на наведене, ми бачимо, що у такий спосіб законодавець намагається посилити рівень фінансового забезпечення військовослужбовців на період воєнного стану в Україні. Дійсно, фінансове забезпечення виступає одним з елементів соціального захисту військовослужбовців й включає в себе і матеріальне забезпечення (виплата заробітної плати або щомісячної допомоги добровольцям). Разом із цим слід акцентувати увагу ще й на тому, що у зв'язку з російською агресією проти України актуалізується питання щодо створення додаткового тимчасового державного стимулу (фінансового, податкового, регуляторного тощо) для окремих категорій роботодавців-представників бізнес сегментів, що зазнають найбільших збитків від несприятливою економічної ситуації.

Проектом Закону України «Про внесення змін до статті 283 Податкового кодексу України щодо звільнення від земельного податку окремих суб'єктів, що боронять незалежність і територіальну цілісність України» № 7274 [4] також передбачені відповідні податкові преференції для окремих платників податків. Виходячи навіть з назви законопроекту, вже зрозуміло, що йдеться про впровадження відповідних пільг для осіб, які служать у Збройних Силах України, Національній гвардії України, Державній прикордонній службі України, Службі безпеки України, а також інших органах. Як вбачається, збір земельного податку з осіб, які перебувають у лавах військових формувань, правоохоронних органів та центральних органів виконавчої влади, що задіяні у забезпеченні оборони України та фінансуються з Державного бюджету України в сучасних умовах потребує відповідного корегування та залучення виділених коштів для посилення оборони України й покращення умов для виконання функціональних обов'язків, в складних умовах воєнного стану через збройну агресію російської федерації.

Розглянемо ще один законопроект, йдеться, зокрема, про проект № 7311 [3] «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей справляння окремих податків і зборів у період воєнного, надзвичайного стану». На підставі аналізу вищенаведеного акту зазначимо деякі з тих змін, які ним пропонується. Приміром, йдеться про такі, як-то: (а) залишити на період до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України чинні ставки акцизного податку та податку на додану вартість для операцій з ввезення на митну територію України та постачання на митній території України бензинів моторних, важких дистилятів та скрапленого газу;

(б) зменшити до рівня «ЄВРО-3» вимоги до екологічних норм, яким мають відповідати транспортні засоби за кодами товарних позицій 8701 20, 8702, 8704, 8705 згідно з УКТ ЗЕД, які ввозяться на митну територію України для вільного обігу, або підлягають першій державній реєстрації в Україні;

(в) визначити цільове використання частини надходжень від військового збору, виключно на потреби Збройних Сил України;

(г) закріпити повноваження щодо затвердження норм виробничих втрат і виходу спирту етилового за Кабінетом Міністрів України.

В цілому вказані новації можна вважати позитивними, однак стосовно військового збору, на наш погляд, необхідно позначити певні аспекти. Справа в тому, що від самого початку (ще з 2014 року) позначений платіж був закріплений не досить коректно. У цьому контексті наведемо міркування О. О. Дмитрик та К. О. Токаревої, які вказують: «... введення військового збору відбувалося всупереч положень Податкового кодексу України. Справа в тому, що перелік загальнодержавних та місцевих податків і зборів закріплено у ст.ст. 9–10 Податкового кодексу України. Військовий збір не закріплено в переліку таких платежів, деякі елементи його правового механізму містяться у абзаці першому пункту 16-1 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України. При цьому акцентуємо увагу на тому, що у вищенаведеному пункті зазначено, що військовий збір має тимчасовий характер – встановлюється до набрання чинності рішенням Верховної Ради України про завершення реформи Збройних Сил України. Зміни щодо введення військового збору були внесені 28 груд. 2014 року й ці положення набули законної сили з 1 січ. 2015 року. Станом на червень 2021 року реформа ЗСУ ще триває, а правовий механізм військового збору й досі належним чином не регламентовано.» [1, с. 21-22]. З урахуванням викладеного робимо висновок, що цільове призначення такого платіжу, як військовий збір наразі полягає у фінансуванні Збройних Сил України. На наше переконання, після перемоги нашої держави у цій війні слід переглянути правовий механізм військового збору та закріпити його належним чином.

Таким чином, в межах цієї публікації ми позначили низку законодавчих ініціатив, які спрямовані на надання державної підтримки у сфері оподаткування для деяких суб'єктів в умовах воєнного стану. Вважаємо, що такий підхід законодавця є цілком логічним. Однак у подальшому (зокрема, йдеться про найближче майбутнє) необхідно серйозно замислитися над тим, як забезпечити

баланс приватних та публічних інтересів у відносинах оподаткування, за допомогою яких рішень та законодавчих нововведень забезпечувати реалізацію соціальних виплат, виплачувати заробітну плату державним службовцям та працівникам бюджетних установ й при цьому ж забезпечувати підтримку бізнесу (передусім, малого та середнього), а відтак й активізувати наповнення бюджетів різних рівнів, втримати економіку країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрик О. О., Токарева К. О. Про деякі сучасні тенденції регулювання фінансових відносин в Україні. *Конституційні засади розвитку інноваційного суспільства* : зб. наук. пр. за матеріалами інтернет-конференції (м. Харків, 25 червня 2021 року) / за ред. А. В. Стріжкової. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 17–24.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо додаткового стимулювання учасників добровольчих формувань територіальної громади): проект Закону України № 7254 від 05.04.2022 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74053.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей справляння окремих податків і зборів у період воєнного, надзвичайного стану: проект Закону України № 7311 від 24.04.2022 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74139.
4. Про внесення змін до статті 283 Податкового кодексу України щодо звільнення від земельного податку окремих суб'єктів, що боронять незалежність і територіальну цілісність України: проект Закону України № 7274 від 11.04.2022 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74077.

REFERENCES

1. Dmytryk, O. O. & Tokarieva, K. O. (2021). A. V. Strizhkova (Ed.). Pro deiaki suchasni tendentsii rehuliuвання finansovykh vidnosyn v Ukraini. *Konstytutsiini*

zasady rozvytku innovatsiinoho suspilstva : zb. nauk. pr. za materialamy internet-konferentsii (pp. 17–24). Kharkiv : NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].

2. Draft of the Law of Ukraine On amendments to the Tax Code of Ukraine (regarding the additional incentive of participants in the volunteer formations of the territorial community) No. 7254 (2022, April 5). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74053 [in Ukrainian].
3. Draft of the Law of Ukraine On amendments to the Tax Code of Ukraine and other laws of Ukraine on the peculiarities of the collection of individual taxes and fees during the martial law, state of emergency No. 7311 (2022, April 24). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74139 [in Ukrainian].
4. Draft of the Law of Ukraine On amendments to Article 283 of the Tax Code of Ukraine on the dismissal of individual entities that defend the independence and territorial integrity of Ukraine. No. 7274 (2022, April 11). Retrieved from http://w1.c1.Rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74077 [in Ukrainian].

Кохан Вероніка Павлівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, виконуюча обов'язки завідувача
відділу правового забезпечення національної інноваційної системи*

Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0002-3129-9266

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНФРАСТРУКТУР ТА ЕКОНОМІКИ ІНДУСТРІЇ 4.0

Наукова робота присвячена формам впливу дослідницьких інфраструктур на економіку та промисловість в умовах розвитку Індустрії 4.0. Форми такої взаємодії, а також їх актуальність та інтенсивність значно різняться залежно від завдань, задля виконання яких було створено дослідницьку інфраструктуру, її організаційно-правової форми, та сфери функціонування. Різноманітність форм взаємодії дослідницьких інфраструктур та господарської сфери охоплює собою такі напрями: виробництво нових знань та їх розповсюдження; розвиток людського капіталу та навчання; розвиток нових видів господарської діяльності.

Ключові слова: дослідницькі інфраструктури, економіка Індустрія 4.0., форми взаємодії дослідницьких інфраструктур та економіки Індустрія 4.0.

Kokhan Veronika

*PhD, Senior Researcher, acting Head of the scientific Department of legal
support for the functioning of the national innovation system of the Scientific and*

Research Institute of Providing Legal Framework for the

Innovative Development of NALS of Ukraine

ORCID 0000-0002-3129-9266

FORMS OF INTERACTION OF RESEARCH INFRASTRUCTURES AND INDUSTRY ECONOMY 4.0

The scientific work is devoted to the forms of influence of research infrastructures on the economy and industry in the conditions of development of Industry 4.0. The forms of such interaction, as well as their relevance and intensity vary significantly depending on the tasks for which the research infrastructure was created, its organizational and legal form, and the field of operation. The variety of forms of interaction between research infrastructures and the economic sphere includes the following areas: production of new knowledge and their dissemination; human capital development and training; development of new types of economic activity.

Key words: research infrastructures, economics Industry 4.0., forms of interaction between research infrastructures and economics Industry 4.0.

Дослідницькі інфраструктури, незалежно від свого типу та сфери діяльності, спроможні впливати на економіку та промисловість держави та потенціювати інноваційні можливості останніх. Форми такої взаємодії, а також їх актуальність та інтенсивність значно різняться залежно від завдань, задля виконання яких було створено дослідницьку інфраструктуру, її організаційно-правової форми, та сфери функціонування. У будь-якому разі взаємодія дослідницьких інфраструктур з економікою держави – це одна із складових інноваційної діяльності дослідницьких інфраструктур, яку не можна оминати увагою, оскільки ці структури здійснюють чимдуж більший вплив на господарську діяльність [1].

Різноманітність форм взаємодії дослідницьких інфраструктур та господарської сфери охоплює собою такі напрями: виробництво нових знань та їх розповсюдження; розвиток людського капіталу та навчання; розвиток нових видів господарської діяльності [2, с. 8-10].

Що стосується виробництва та поширення нових знань, то основною формою тут є наукові публікації як традиційний і найпоширеніший тип взаємодії для науковців. Наявність у дослідницької інфраструктури розробленої стратегії із публікаційної активності може збільшити її вплив на галузь, в якій вона функціонує, і збільшити кількість її користувачів.

Іншою формою взаємодії дослідницьких інфраструктур та господарської діяльності держави є забезпечення доступу до даних, які збираються та

зберігаються дослідницькими інфраструктурами. Основною ознакою сучасних дослідницьких інфраструктур є збір, зберігання та обробка даних, а іноді дослідницькі інфраструктури навіть створюються лише з цією метою (наприклад, спеціалізовані бази даних). Різноманіття інформації та її властивості роблять її потужним джерелом інновацій, тому вкрай важливо створити відповідні механізми та інтерфейси підтримки доступу до даних, накопичених дослідницькою інфраструктурою.

Ще однією потенційною формою взаємодії з економікою та промисловістю є проведення дослідницькою інфраструктурою заходів із популяризації науки – форумів, конференцій, круглих столів, майстер-класів. Добре розроблена комунікативна стратегія розвитку дослідницької інфраструктури сприяє ефективному плануванню та проведенню зустрічей із діловими партнерами.

Основними формами взаємодії за напрямом розвитку людського капіталу є навчання, мобільність наукових кадрів та доступ до інфраструктури, зокрема надання спеціалізованих послуг та здійснення експертизи.

Передача знань і ноу-хау через навчання на потреби економіки, навчання окремих груп користувачів із сфери промисловості може сприяти покращенню співпраці науки та економіки, формуванню стабільних партнерських відносин, створюючи спільноту користувачів навколо дослідницької інфраструктури.

Важливим напрямом діяльності дослідницьких інфраструктур є підготовка наукових кадрів, які згодом можуть працевлаштуватися у різних сферах господарювання. Мобільність експертів дослідницьких інфраструктур передбачає їх залучення до різних проектів, службові відрядження, і таким чином відбувається поширення інноваційної екосистеми навколо дослідницької інфраструктури.

Перспективною формою взаємодії є надання дослідницькою інфраструктурою спеціалізованих послуг та експертизи. Цей тип взаємодії відкриває нові можливості для суб'єктів господарювання, оскільки вони отримують доступ до спеціалізованих послуг, якими зазвичай не можуть

скористатися через високу вартість обладнання та необхідність оплати праці кваліфікованого персоналу.

Дослідницькі інфраструктури здійснюють значний вплив на розвиток нових видів господарської діяльності, приміром, перспективними напрямками є:

проєктування та спільне проєктування контрольно-вимірювальної техніки та обладнання,

спільні дослідницькі проєкти з промисловістю,

надання спеціалізованих науково-дослідних та дослідно-конструкторських послуг за плату,

ліцензування інтелектуальної власності.

Перелічені типи взаємодії дослідницьких інфраструктур з промисловістю, які передбачають нові види господарської діяльності, потребують винайдення нових рішень – створення нових технологічних платформ та нових ринків, вимагають розробки спеціального механізму фінансування спільних проєктів, а також механізму, який визначає теми майбутніх досліджень та обирає суб'єктів господарювання для досліджень, вимагають зміни правового регулювання передачі технологій від дослідницької інфраструктури до суб'єктів господарювання.

Таким чином, інноваційний потенціал дослідницьких інфраструктур має всі передумови для його синергії з економікою держави. Однак, незважаючи на усю привабливість дослідницьких інфраструктур для промисловості, для ефективного використання можливостей інфраструктур потребує уточнення низка питань, пов'язаних із правовим забезпеченням угод у сфері інтелектуальної власності, розвитку людського капіталу, розробки політики даних, а також забезпечення політики доступу до дослідницьких інфраструктур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Внукова Н.М. Економіко-правове регулювання розвитку дослідницької інфраструктури. *Інноваційний процес в умовах глобальних викликів*: матеріали круглого столу (м. Харків, 5 жовтня 2021 р.): Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С 25-30.

2. ESFRI Scripta Volume III Innovation-oriented cooperation of Research Infrastructures Author: European Strategy Forum on Research Infrastructures Innovation Working Group. 145 p. URL: <https://cupdf.com/document/innovation-oriented-cooperation-of-research-infrastructures-4-innovation-oriented.html>.

REFERENCES

1. Vnukova N.M. (2021). Economic and legal regulation of research infrastructure development. *Innovatsiyni protses v umovakh hlobalnykh vyklykiv: materialy kruhloho stolu* (pp. 25-30). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].

2. ESFRI Scripta Volume III Innovation-oriented cooperation of Research Infrastructures Author: European Strategy Forum on Research Infrastructures Innovation Working Group. 145 p. Retrieved from: <https://cupdf.com/document/innovation-oriented-cooperation-of-research-infrastructures-4-innovation-oriented.html> [in English].

Любчик Анна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, учений секретар НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ORCID: 0000-0002-6492-4179

***ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ:
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД***

У публікації вперше висвітлюються деякі аспекти права на освіту у період воєнного стану. У ній розглядається, як вітчизняне так міжнародне гуманітарне право та права людини, які розкривають це питання та проблеми, які виникають та як їх уникнути. Розглядаються причини, чому на практиці цей захист не дотримується широко.

Ключові слова: право на освіту, період воєнного стану, міжнародне право, школи, університети.

Anna Liubchych

*PhD, Scientific Secretary of Scientific and Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of
Ukraine*

ORCID: 0000-0002-6492-4179

***SOME FEATURES OF REGULATION OF THE RIGHT TO EDUCATION:
DOMESTIC AND INTERNATIONAL EXPERIENCE***

The publication highlights for the first time some aspects of the right to education during martial law. It examines both domestic and international humanitarian and human rights law, which address these issues and problems that arise and how to avoid them. The reasons why this protection is not widely observed in practice are considered.

Key words: the right to education, martial law, international law, schools, universities.

Щонайменше у 26 країнах зі збройними конфліктами за останнє десятиліття військові та збройні групи використовували школи та університети у військових цілях. Вони включають:

1. Сирія, де Human Rights Watch виявила, що як уряд, так і озброєні опозиційні угруповання використовували школи як військові бази, казарми, центри утримання та снайперські пункти.

2. Україна, де Human Rights Watch задокументувала використання шкіл як українським урядом, так і підтримуваними Росією повстанськими військами.

3. Південний Судан, де ООН перевірила 60 випадків використання військами шкіл у 2014 році.

4. Афганістан, де Талібан, Афганська національна армія, місцева поліція, національна поліція та інші підрозділи афганських національних сил безпеки, а також міжнародні сили використовували школи, згідно з ООН.

5. Колумбія, де ООН перевірила використання шкіл повстанськими FARC-EP (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia—Ejército del Pueblo) та збройними силами у 2014 році [1].

Збройні сили можуть використовувати школи просто тому, що вони зручні — їхнє розташування та будівлі забезпечують певні географічні чи політичні переваги для їхніх військових дій. Конструкції можуть бути особливо привабливими, якщо вони мають товсті стіни, електрику, кухні чи вбиральні, а в сільській місцевості школа може бути єдиною державною будівлею поблизу.

Навіть після виведення військ протиборчі сили все ще можуть асоціювати школу зі збройними силами, піддаючи учня та вчителів ризику нападу у відповідь.

Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX [2], що ухвалений парламентом 24 лютого, передбачається можливість обмеження прав та свобод людини і громадянина, що гарантовані Конституцією України.

Зокрема, серед іншого, законом передбачено, що на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права та свободи

людини і громадянина, що гарантовані статтею 53 Конституції України «Кожен має право на освіту».

При цьому, Президент України Володимир Зеленський підписав Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15.03.2022 № 2126-IX [3].

Згідно з законом вчителі в умовах воєнного стану не звільняються з роботи, їм гарантується заробітна плата та інші гарантії.

Закон надає державні гарантії здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ та їх передбачає максимальне сприяння створенню безпечного освітнього середовища, організації здобуття освіти, освітнього процесу у формі, найбільш безпечній для життя і здоров'я людей в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану.

Закон також визначає, що в умовах воєнного стану державні гарантії створення безпечного освітнього середовища здійснюють органи виконавчої влади, органи військового командування, військові, військово-цивільні адміністрації та органи місцевого самоврядування, їхні представники, посадові особи, органи управління у сфері освіти, заклади освіти, установи освіти, наукові установи, їх засновники, а також громадські об'єднання, благодійні організації та фізичні особи, які здійснюють благодійну діяльність.

Вони мають право видавати в межах своєї компетенції обов'язкові до виконання на відповідній території рішення, розпорядження, накази і директиви для реалізації державних гарантій.

При цьому Міністерство освіти і науки здійснює нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти і науки та має право видавати накази, обов'язкові до виконання на всій території України.

Дія у часі таких наказів обмежується строком особливого періоду, вони не є регуляторними актами та підлягають державній реєстрації виключно у випадку, якщо зачіпають права, свободи, законні інтереси і стосуються обов'язків громадян та юридичних осіб.

Міжнародне право містить потужний захист дітей та освіти як під час конфлікту, так і в мирний час. Уважне читання законів про війну та прав людини виявляє положення, які разом узяті повинні обмежувати військове використання шкіл. Той факт, що військове використання шкіл настільки поширене, свідчить про те, що студенти та вчителі були б краще захищені, якби військові та збройні групи вжили заходів, щоб уникнути військового використання за межами суворих юридичних зобов'язань законів війни.

Міжнародне гуманітарне право — або закони війни — регулюють поведінку збройних сил і недержавних збройних формувань під час збройного конфлікту. Сторони повинні розрізняти військові об'єкти та цивільні та цивільні об'єкти та націлюватись лише на перші. Школи, як і інші цивільні об'єкти, захищені від нападу, якщо вони не використовуються у військових цілях.

Хоча закони війни, як правило, не забороняють використання шкіл у військових цілях, вони вимагають, щоб сторони конфлікту вжили всіх можливих запобіжних заходів для захисту цивільного населення та цивільних будівель, таких як школи, які знаходяться під їхнім контролем від наслідків нападів. Таким чином, використання збройних сил та збройних формувань навчального закладу без переселення учнів та викладачів, які використовують його для навчання, є незаконним. Навмисне розміщення сил серед цивільного населення в школі для захисту цих сил від нападу може становити військовий злочин «захист людини». Міжнародне гуманітарне право також зобов'язує ворогуючі сторони захищати дітей і забезпечувати доступ до освіти.

Міжнародне право прав людини захищає студентів і вчителів як у мирний, так і в воєнний час. Це захищає їхні права на життя та безпеку, а також право на освіту. Коли використання шкіл урядовими силами безпеки впливає на доступ дітей до освіти, вони можуть порушувати право дітей на освіту, гарантоване міжнародним правом прав людини.

На практиці, однак, дуже мало країн забороняють своїм військовим використовувати школи. Human Rights Watch вдалося визначити лише 12 країн із законодавством, судовою юриспруденцією чи військовими наказами,

спрямованими на обмеження військового використання шкіл, і ще 5 із захистом лише для університетів. Це включає, наприклад, законодавство на Філіппінах, яке забороняє «використовувати школи у військових цілях». Верховний суд Індії наказав силам безпеки звільнити всі навчальні заклади — у деяких штатах ці сили виконали. Колумбія та Південний Судан заборонили цю практику військовими наказами, хоча вона зберігається в обох місцях. Але ці позитивні приклади все ж є винятком.

Можливо виділити кілька факторів. По-перше, військові просто зацікавлені в тому, щоб підтримувати якомога менше обмежень на те, як вони ведуть війну. Деякі стверджують, що використання школи є єдиним вибором, але школи часто використовуються, коли є інші альтернативи, наприклад, намети. Іноді уряди стверджують, що війська знаходяться в школі, щоб захищати її, але насправді вони там для власної зручності — можливо, піддаючи ризику дітей. Інші стверджують, що формальних правил не потрібно, тому що їхні війська в цей момент не використовують школи, коли ці війська використовували школи в минулому і могли знову.

По-друге, це питання лише нещодавно почало набувати міжнародної уваги. Мало обізнано про те, наскільки широко поширене військове використання шкіл під час війни — збройні сили використовували школи у більшості останніх конфліктів — і наскільки це завдає шкоди дітям.

У більш широкому плані, хоча між агентствами та групами допомоги зростає розуміння того, що освіта є важливою для дітей - переміщених осіб і дітей-біженців, освіта дітей, які постраждали від війни, була дуже низьким пріоритетом. Річ у тім, що втрата освіти завдає шкоди на все життя. Крім того, політики, які виділяють міжнародну допомогу, знижують довгострокові наслідки для розвитку та безпеки від відмови дітей у освіті під час збройного конфлікту. Цей недалекоглядний підхід підкреслюється не більш яскраво, ніж ситуація з сирійськими дітьми, принаймні половина з яких не навчаються у школі, за даними Save the Children. Відповідно, не було достатнього поштовху для протидії військовим інтересам працювати з якомога меншими обмеженнями.

У 2010 році агенції ООН та неурядові організації об'єдналися, щоб сформувати коаліцію для боротьби з нападами на студентів, вчителів, школи та інші навчальні заклади під час збройного конфлікту — Глобальну коаліцію із захисту освіти від атак (GCPEA). У нещодавній доповіді коаліції «Уроки війни 2015: військове використання шкіл та університетів під час збройного конфлікту» детально описується практика у всьому світі з 2005 року [4].

Інформація від Організації Об'єднаних Націй на цю тему різко зросла з 2011 року, коли Рада Безпеки вперше попросила генерального секретаря регулярно звітувати про цю проблему. У звіті генерального секретаря за цей рік задокументовано військове використання шкіл щонайменше у 15 країнах.

Забігаючи наперед, потрібні принаймні три стратегії, щоб продовжити та збільшити імпульс до виведення військ зі шкіл.

По-перше, цю практику потрібно ще більше стигматизувати. Це вимагає частішого та критичного повідомлення в ЗМІ. Студенти, вчителі та інші, хто займається освітою, потребують більше способів повідомити про те, що вони переживають. Потреба обмежити військове використання шкіл є переконливою і має привабливий здоровий глузд: вона резонує в різних дисциплінах. Урядові лідери та ті, хто формує думку, повинні засудити цю практику, щоб допомогти створити більший імпульс для змін.

По-друге, більше країн має приєднатися до Декларації про безпечні школи [5] та взяти на себе добровільне зобов'язання регулювати використання шкіл своїми військовими та захистити дітей на полі бою. Зростання доказів може переконати країни, які заперечують, що військове використання шкіл коштує більше стратегічно, ніж прибуток, як з точки зору втрат «сердець і розумів», так і зняття самих грошей на допомогу на освіту, яку багато з цих країн вносять.

Недержавні збройні угруповання також можуть взяти на себе зобов'язання уникати використання шкіл, у тому числі шляхом впровадження інструкцій та через Акт про зобов'язання щодо захисту дітей від наслідків збройного конфлікту неурядової організації Geneva Call, який підписали 17 груп. станом на червень 2015 р. [6]. Регіональні органи, такі як Африканський Союз,

Європейський Союз, НАТО та Організація американських держав, повинні взяти на себе ці вказівки та також використовувати їх.

Зрештою, ці обіцянки мають бути реалізовані. Країни повинні змінити свої закони та військову політику, щоб відображати рекомендації та надавати чіткі інструкції своїм військам, які, у свою чергу, мають бути навчені та контролюватися не використовувати школи. Починаючи з цього моменту, мета полягає в тому, щоб більше дітей навчалось безпечно, навіть під час небезпеки та конфлікту, не допускаючи армії до класу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Human Rights Watch. URL: https://www.ohchr.org/en/about-us?gclid=CjwKCAjwo8-SBhAlEiwAopc9WyY_SurMTW7VLulM31tZrNyMGmT9zzvw4vCZIUNheul74MVWKg_4NhoC_9AQAvD_BwE.
2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.
4. The Global Coalition to Protect Education from Attack. URL: <https://protectingeducation.org>.
5. The Safe Schools Declaration. URL: <https://ssd.protectingeducation.org>.
6. Joint statement by the National Academies of the G7 states. Deed of commitment under Geneva call for the protection of children from the effects of armed conflict. URL: https://www.genevacall.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2013/12/DoC-Protecting-children-in-armed-conflict.pdf.

REFERENCES

1. Human Rights Watch. Retrieved from https://www.ohchr.org/en/about-us?gclid=CjwKCAjwo8-SBhAlEiwAopc9WyY_SurMTW7VLulM31tZrNyMGmT9zzvw4vCZIUNheuI74MVWKg_4NhoC_9AQAvD_BwE [in English].
2. Law of Ukraine On the statement of the Decree of the President of Ukraine «On introduction of martial law in Ukraine» № 2102-IX (2022, February 24). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine On amendments to certain laws of Ukraine on state guarantees in the conditions of martial law, emergency or emergency № 2126-IX (2022, March 15). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text> [in Ukrainian].
4. The Global Coalition to Protect Education from Attack. Retrieved from <https://protectingeducation.org> [in English].
5. The Safe Schools Declaration. Retrieved from <https://ssd.protectingeducation.org> [in English].
6. Joint statement by the National Academies of the G7 states. Deed of commitment under Geneva call for the protection of children from the effects of armed conflict. Retrieved from https://www.genevacall.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2013/12/DoC-Protecting-children-in-armed-conflict.pdf [in English].

Мамаєв Ілля Олександрович

*Молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

АДАПТАЦІЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ ДО УМОВ ІНДУСТРІЇ 4.0 ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ОБОРОННИЙ СЕКТОР

В роботі розглянуті виклики та тенденції Індустрії 4.0, що пов'язані з людськими ресурсами держави. Окреслені людські бар'єри, що заважають розвитку четвертої промислової революції. Розглянута важливість цифрової компетентності та адаптації освітніх програм до умов сучасного світу. Обґрунтована важливість координації освіти, уряду та бізнесу задля подолання існуючих проблем. Окрема увага приділена впливу Індустрії 4.0 на людські ресурси оборонного сектору.

Ключові слова. Людські ресурси, людський капітал, Індустрія 4.0, цифрова компетентність, оборонний сектор, кібервійна.

Mamaiev Illia

*Research Assistant of Scientific and Research Institute of Providing
Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

ADAPTATION OF HUMAN RESOURCES TO THE CONDITIONS OF THE INDUSTRY 4.0 AND ITS IMPACT ON THE DEFENSE SECTOR

The work considers the challenges and trends of the industry 4.0 related to the human resources of the state. Human barriers that interfere with the development of the fourth industrial revolution are outlined. The importance of digital competence and adaptation of educational programs to the conditions of the modern world is considered. The importance of coordination of education, government and business is substantiated to overcome existing problems. Particular attention is paid to the influence of the industry 4.0 on the human resources of the defense sector.

Key words. Human resources, human capital, Industry 4.0, digital competence, defense sector, cyberwar.

Четверта промислова революція, відома як Індустрія 4.0, здійснила радикальні зміни в підходах до економіки, виробництва та організації праці. Впровадження в економічні моделі кіберфізичних систем, інформаційно-комунікаційних технологій, великих даних, штучного інтелекту, інтернету речей та інтернету послуг, а також інших інновацій, відкривають широкі виробничі можливості та значно підвищують конкурентоспроможність підприємств і продуктивність праці. Разом з тим Індустрія 4.0 висуває ряд викликів та бар'єрів, які необхідно подолати. Одним з таких викликів є адаптація людських ресурсів для адекватного реагування на реалії сьогодення.

Огляд літератури та результати опитувань серед керівників європейських компаній демонструють, що четверта промислова революція ставить три значущі бар'єрні фактори для впровадження технологій Індустрії 4.0 у виробничих компаніях: сумісність технологій, людські страхи та відсутність цифрових навичок [1]. Таким чином, дві з трьох перепон відносяться до людського фактору. У багатьох опитаних компаніях одним з основних критичних моментів був відзначений брак кваліфікованої робочої сили, за якого працівники не мають потенційно необхідних компетенцій. Разом з тим, з людської точки зору, найбільший виклик становить страх перед новою технологією та опір робочої сили, що є особливо помітним серед людей старшого віку.

Нові продукти та сучасні виробничі процеси, що все більше збагачуються інноваційними цифровими можливостями, призводять до значного збільшення попиту на нові професії, особливо в секторі високих технологій. Професії, чий попит буде зростати, мають володіти знаннями з електроніки, кібернетики та інформатики. З точки зору управління людськими ресурсами, цифрова трансформація передбачає залучення працівників з розвинутими цифровими та аналітичними навичками. Огляд цих тенденцій дозволяє говорити про серйозну реструктуризацію праці: на сьогоднішній день «розумне виробництво» передбачає скорочення людського фактору в виробничих ланцюгах та значно змінює вимоги до знань і навичок затребуваних працівників [2].

У Європейському союзі цифрова компетентність була визнана однією з ключових компетентностей, що має розвиватися завдяки навчанню впродовж життя. Було відзначено, що вона потрібна всім індивідуумам для особистісної реалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної інтеграції, сталого способу життя, успішного існування в мирних суспільствах, управління здоровим способом життя та активного громадянства. Визначення цифрової компетентності формулюється як впевнене, критичне і відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства [3].

На сьогоднішній день ми маємо позитивні зрушення у реформуванні освіти у відповідності до сучасних вимог та європейських стандартів. Так, була прийнята Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки та ряд інших актів. Міністерством Освіти та науки було підготовано проект Концепції цифрової трансформації освіти і науки на період до 2026 року. Нарешті, можна відмітити й прийняття Рамки цифрової компетентності для педагогічних й науково-педагогічних працівників, Держслужбовців, Підприємців та Громадян.

У зв'язку з підвищеною важливістю цифрової компетентності, вона повинна розвиватися від раннього дитинства та впродовж дорослого життя завдяки засобам формальної, неформальної та інформальної освіти в усіх контекстах, охоплюючи сім'ю, школу, робоче місце, соціальне оточення та інші спільноти. Однак особливо важливу увагу слід приділити розвитку цифрових компетентностей на етапі вищої освіти, що безпосередньо передуює працевлаштуванню та має сформувати конкурентоспроможні та підготовлені людські ресурси, чії навички будуть адекватно відповідати існуючим ринковим вимогам.

Слід наголосити, що відносини між освітою та суспільством мають двосторонній характер. Так, з одного напрямку освіта узгоджує свою навчальну програму з економічними, політичними, соціальними та технологічними

тенденціями, тоді як в іншому напрямку суспільні зміни формуються в результаті освітнього процесу. Світ освіти, особливо вищої освіти, повинен краще розуміти навички, необхідні для робочої сили, що вимагає адаптації методів навчання для відповідності сучасним вимогам щодо компетентностей та створення інноваційних людських ресурсів [4].

Щоб забезпечити стійкий розвиток в умовах Індустрії 4.0, спеціалістам з управління персоналом також необхідно співпрацювати з вищою освітою у розробці інклюзивних та інноваційних навчальних програм, які готують майбутніх випускників до цифрового виробництва, розумних фабрик та інших надбань сучасного світу. Така співпраця має допомогти в стратегічному прогнозуванні потреб у нових навичках. Також фахівці з управління персоналом можуть зробити свій внесок через дослідницьку співпрацю та партнерські відносини з університетами для трансферу знань. Окрім того, вони можуть співпрацювати з освітніми організаціями та професійними й політичними органами у розробці нових національних професійних кваліфікацій, що відповідають Індустрії 4.0. Нарешті, спеціалісти з управління персоналом повинні активно заохочувати навчання існуючих кадрів та забезпечувати їх навичками, необхідними для цифрового виробництва [5].

Така політика буде вигідною як бізнесу, що отримує достатню кількість кваліфікованих кадрів на ринку праці та скоротить час необхідного «донавчання» випускників, так й державі, чії людські ресурси будуть краще пристосовані до умов Індустрії 4.0 та забезпечать сталий розвиток національної економіки. Нарешті, таку політику можна назвати прикладом соціальної відповідальності, що має бути важливим принципом в сучасних цивілізованих країнах.

Радикальні зміни, що приносить Індустрія 4.0 впливають й на оборонний сектор країни, питання якого набуває підвищеної важливості у зв'язку з агресією Російської Федерації по відношенню до України. Для того, щоб вітчизняний оборонний сектор не опинився в невідповідному становищі через технологічний прогрес, зацікавлені сторони повинні здійснювати завчасні стратегічні зусилля.

Серед таких кроків можна виділити протистояння новим цифровим розробкам, оволодіння сучасними оборонними технологіями, а також розвиток компетенції людських ресурсів оборонного апарату.

Дослідження тенденцій Індустрії 4.0 демонструє, що разом зі скороченням затребуваності окремих професій, деякі галузі навпаки будуть демонструвати підвищення зайнятості. Так, наприклад, продовжить зростати попит на працівників машинобудівного сектору (що, зокрема, стосується виробництва військової техніки). Разом з тим частка низькокваліфікованих працівників буде витіснятися завдяки автоматизації виробничих процесів, отже працівникам знадобляться інші навички, зокрема компетенція в ІТ. Окрім цього, слід відмітити тенденцію, за якої компанії та відділи стануть набагато більш згуртованими, оскільки міжсуб'єктні універсальні мережі інтеграції даних розвиватимуться та будуть створювати автоматизовані ланцюги створення вартості. Прикладом такої згуртованості в оборонному секторі може виступити співпраця німецьких «Dassault Systemes» і «BoostAeroSpace», що запустили хмарну платформу «AirDesign», яка слугує спільним робочим простором для співпраці європейської аерокосмічної та оборонної промисловості [6]. Якість людських ресурсів значно впливає на активність впровадження та ефективність застосування подібних ініціатив.

Здатність країни розбудувати свою оборонну потужність тісно пов'язана зі здатністю перетворити свої національні ресурси на ефективний інструмент збройних сил. Людські ресурси як один із національних ресурсів відіграють важливу роль у підтримці оборони. Складність проблем національної оборони та все більш різноманітний розвиток спектру загроз вимагають високопрофесійних кадрів для формування та реалізації оборонної політики. Завдання оборони в умовах Індустрії 4.0 більше не можуть виконуватися лише армією та зброєю, але також вимагають залучення цивільних професій [7, С. 46].

Компетентність кадрових ресурсів оборонного апарату є формою протидії сучасним війнам, в якій беруть участь ІТ-спеціалісти та фахівці кібербезпеки, інженери та розробники, працівники інформаційної сфери тощо. Враховуючи,

що поруч з традиційною війною проходять гібридні та кібервійни, людські ресурси мають бути адаптовані для оборони від загроз подібного роду.

Досвід останнього часу демонструє й розвиток хакерських спільнот, що нерідко діють в сірому полі та не отримують публічного визнання від держав, незважаючи на виконання прямих завдань від спецслужб та військових. Так, цілями хакерів, що опосередковано пов'язуються з Росією, були урядові об'єкти України, Європи, США; воєнні та регіональні оборонні організації; міжнародні політичні організації; аналітичні центри, ЗМІ та дисиденти. Методи, що використовуються хакерами, є доволі широкими: від звичайних DDoS-атак задля перевантаження сайтів до кібершпіонажу чи отримання відомостей про місцезнаходження мобільних телефонів для допомоги у націлюванні. Разом з тим неможна оминати увагою й «м'які» атаки, що мають на меті вплив на громадську думку, зокрема завдяки роботі «ботоферм» [8]. Здійснення подібних дій та захист від них напряму пов'язані з розвиненістю кадрового потенціалу.

Складність управління національною обороною вимагає всеохоплюючої, синергічної та скоординованої схеми роботи з залученням усіх міністерств і неміністерських урядових установ, місцевих влад та інших національних компонентів, включаючи бізнес. Втім особливу увагу слід приділити державним службовцям, що виступають «бюрократичним локомотивом». Одним зі способів їх розвитку є прийняття комплексної нормативно-правової бази, що визначатиме засади розвитку кар'єри, умови переміщення та підвищення по службі, оцінки ефективності, програми розвитку компетенцій. Закони мають акцентувати увагу на системі заслуг та заохоченні професіоналізму. Парадигма людського капіталу має стати основою розробників політики. На рівні окремих секторів (зокрема, оборонного) має бути визначено перелік типів компетенцій, які необхідно покращити, а також план розвитку цих компетенцій. Навчання при цьому має проводитися як класичним (семінари, курси, лекції, підвищення кваліфікації), так й некласичним шляхом (електронне навчання, навчання на робочому місці, дистанційне навчання, стажування та обмін, зокрема з приватними суб'єктами) [7, С. 50-52].

Підбиваючи підсумки, слід підкреслити, що за умов стрімких змін, успішні держави мають встигати адаптуватися до нових переваг та нових викликів. А, оскільки найбільшою цінністю держави є її люди, особлива увага має бути приділена розвитку людського капіталу. Тенденції Індустрії 4.0 демонструють, що окремі професії та галузі втрачають свою актуальність, у той час як інші навпаки зазнають зростання. Адекватне реагування на ці зміни має бути відображено у змінах державної політики, основою якої має бути парадигма людського капіталу. Визнаючи позитивні кроки, які були здійснені державою задля реформування освіти, потрібно визначити й декілька можливих пропозицій. По-перше, державі слід активніше заохочувати співпрацю між представниками бізнесу та владою для розуміння потреб у окремих фахівцях та навичках, оптимізації державних освітньо-наукових закладів та актуалізації нормативно-правової бази. По-друге, держава повинна заохочувати та розвивати зв'язки бізнеса з освітою, що має налагодити активний трансфер знань, допомогти зробити навчання більш прикладним, а науку більш комерціалізованою. По-третє, на рівні окремих галузей має бути визначено перелік типів компетенцій, які необхідно покращити, а також план розвитку цих компетенцій, що буде включати формальну, неформальну та інформальну освіту із системою заохочень та кар'єрного зростання. Серед іншого доречно підняти питання щодо розроблення концептуально-референтної рамки цифрових професійних компетентностей для військових та інших осіб, пов'язаних з оборонним сектором.

ЛІТЕРАТУРА

1. Obermayer N., Csizmadia T., Hargitai D. Influence of Industry 4.0 technologies on corporate. *Meditari Accountancy Research*. 2022. Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. URL: <https://doi.org/10.1108/MEDAR-02-2021-1214>.
2. Nafchi M. Z., Mohelska H. Strategic Challenges of Human Resources Allocation in Industry 4.0. *Information*. 2021. Vol. 12, Issue, 3. Art. 120. URL: <https://doi.org/10.3390/info12030120>.

3. Кохан В. П. Цифрова компетентність громадян Євросоюзу *Регіональні інноваційні ініціативи: завдання та шляхи вирішення*: Матеріали ІІ Круглого столу (м. Харків, 5 червня 2020 р.). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 81–87. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/Tezy_05.06.20/Tezy_05.06.20_13.pdf.
4. Tuegeh O. D. M., Harangi-Rákos M., Nagy A. Sz. Industry 4.0 and human resource in Indonesia: a systematic literature review. *Economic Annals-XXI*. 2021. Vol. 190, Issue 5-6(2). pp. 171-180. URL: <https://doi.org/10.21003/ea.V190-16>.
5. Mukhuty S., Upadhyay A., Rothwell H. Strategic sustainable development of Industry 4.0 through the lens of social responsibility: The role of human resource practices. *Business Strategy and the Environment*. 2022. pp. 1–14. URL: <https://doi.org/10.1002/bse.3008>.
6. Rüßmann M., Lorenz M., Gerbert P. et al. Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries. *Boston Consulting Group*. 2015. URL: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_industry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries.
7. Wibowo E., Legionosuko T., Mahroza J. et al. Industry 4.0: Challenges and Opportunities in Competency Development for Defense Apparatus' Human Resources. *International Journal of Advanced Science and Technology*. 2020. Vol. 29 No. 7. pp. 45–60. URL: https://www.researchgate.net/publication/341151641_Industry_40_Challenges_and_Opportunities_in_Competency_Development_for_Defense_Apparatus%27_Human_Resources.
8. Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine. Kenneth Geers (Ed.). NATO CCD COE Publications. Tallinn, 2015. URL: <https://ccdcoe.org/library/publications/cyber-war-in-perspective-russian-aggression-against-ukraine/>.

REFERENCES

1. Obermayer, N., Csizmadia, T., Hargitai, D. (2022). Influence of Industry 4.0 technologies on corporate. *Meditari Accountancy Research*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/MEDAR-02-2021-1214> [in English].
2. Nafchi, M. Z., Mohelska, H. (2021). Strategic Challenges of Human Resources Allocation in Industry 4.0. *Information*, Vol. 12, Issue, 3, Art. 120. <https://doi.org/10.3390/info12030120> [in English].
3. Kokhan V. P. (2020). The digital competence of EU citizens. *Rehionalni innovatsiini initsiatyvy: zavdannia ta shliakhy vyrishennia: Materialy II Kruhloho stolu* (pp. 81–87). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy. Retrieved from: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/Tezy_05.06.20/Tezy_05.06.20_13.pdf [in Ukrainian].
4. Tuegeh, O. D. M., Harangi-Rákos, M., Nagy, A. Sz. (2021). Industry 4.0 and human resource in Indonesia: a systematic literature review. *Economic Annals-XXI*, Vol. 190, Issue 5-6(2), 171-180. <https://doi.org/10.21003/ea.V190-16> [in English].
5. Mukhuty S., Upadhyay A., Rothwell H. (2022). Strategic sustainable development of Industry 4.0 through the lens of social responsibility: The role of human resource practices. *Business Strategy and the Environment*, 1–14. <https://doi.org/10.1002/bse.3008> [in English].
6. Rübmann, M., Lorenz, M., Gerbert, P. et al. (2015). Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries. *Boston Consulting Group*. Retrieved from: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_industry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries [in English].
7. Wibowo, E., Legionosuko, T. & Mahroza, J. et al. (2020). Industry 4.0: Challenges and Opportunities in Competency Development for Defense Apparatus' Human Resources. *International Journal of Advanced Science and Technology*, Vol. 29 No. 7, 45–60. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/341151641_Industry_40_Challenges_a

[nd Opportunities in Competency Development for Defense Apparatus%27 Human Resources](#) [in English].

8. Kenneth Geers (Ed.). (2015). *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*. NATO CCD COE Publications. Tallinn. Retrieved from: <https://ccdcoe.org/library/publications/cyber-war-in-perspective-russian-aggression-against-ukraine/> [in English].

Новіков Євген Андрійович

к.ю.н., науковий співробітник НДІ ПЗІР НАПрН України

УІСТТ НАЙБІЛЬШ ВДАЛИЙ ПРИКЛАД УКРАЇНСЬКОЇ МЕРЕЖИ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Україна як більшість країн європейського вектора розвитку намагається створити в себе позитивний інноваційний клімат, на основі створення мережі трансферу технологій. Досвід інших країн продемонстрував правильність такого шляху, однак не в кожній країні це вдалось в повній мірі. В цій доповіді ми розглянемо найбільш вдалий приклад української мережі трансферу технологій.

Ключові слова: мережа трансферу технологій; трансфер технологій українська інтегрована мережа трансферу технологій.

Novikov Evgen

*PhD, Researcher of the Research Institute of Providing Legal
Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine*

KEY ASPECTS TO ENCOURAGE TECHNOLOGY TRANSFER IN UKRAINE

Ukraine, like most countries of the European vector of development, is trying to create a positive innovation climate, based on the creation of a technology transfer network. The experience of other countries has shown the correctness of this path, but not in every country it has succeeded in full. In this report, we will consider key aspects of building such a network in Ukraine.

Keywords: technology transfer network; technology transfer ukrainian integrated technology transfer network.

В Україні після проголошення незалежності було здійснено декілька спроб організувати дієву мережу трансферу технологій (далі – МТТ). Серед реалізованих проектів найбільш вдалою вважається Українська інтегрована система трансферу технологій (далі – УІСТТ), до структури якої входять сім регіональних і галузевих центрів і 17 центрів трансферу технологій науково-

дослідних установ і вищих навчальних закладів України. Мережа створена за рішенням Державного агентства з питань науки, інновацій і інформації України і покликана забезпечити накопичення і здійснення оперативного обміну інформацією між розробниками і споживачами інноваційної продукції. УІСТТ має забезпечувати функціонування каналів трансферу для просування інформаційних технологій, високотехнологічної продукції та послуг на внутрішній і зовнішні ринки.

Мета створення УІСТТ полягає у формуванні ефективного інструменту, спрямованого на комплексну і систематичну підтримку процесів ТТ, розширення регіональної та міжрегіональної взаємодії між суб'єктами інноваційної діяльності та ТТ і створення умов для просування інноваційних технологій та високотехнологічної продукції на внутрішній та зовнішній ринки (ст. 2 Регламенту) [1]. Що стосується її головних завдань, то вони сформовані у Регламенті роботи УІСТТ:

- виявлення технологічних потреб і наявних технологічних розробок у наукових організаціях, підприємствах і компаніях;
- формування єдиної бази технологічних запитів та пропозицій; забезпечення відкритого доступу до інформації щодо технологій та інших об'єктів інтелектуальної власності, які мають комерційну цінність;
- поширення технологічної інформації серед наукових організацій та підприємств;
- допомога науковим організаціям та підприємствам у пошуку партнерів для здійснення ТТ як в Україні, так і за кордоном;
- створення прозорого процесу взаємодії технологічних брокерів та потенційних покупців; пошук партнерів для реалізації міжнародних інноваційних проектів, включаючи спільну участь у проектах, фінансованих Європейською Комісією [1].

Аналіз завдань мережі УІСТТ пересвідчує, що основний акцент в її діяльності у сфері ТТ робиться на наукові організації та підприємства. На жаль, жодне з поставлених завдань не адресоване науковцям, які працюють поза

виробничим процесом або не в наукових організаціях, але при цьому здатні створювати технології та інноваційний продукт під час власних досліджень [2]. Отже, науковець-фізична особа не належить до самостійних учасників МТТ, залучаючись до неї як працівник наукової організації чи навчального закладу. Відповідно МТТ не є професійною установою або організацією, що об'єднує фізичних осіб за фахом чи спеціалізацією для визначення, реалізації та захисту їх прав та законних інтересів, однак при цьому належить до правового механізму об'єднання їх знань, навичок та дій для подальшого удосконалення та використання в реальному секторі економіки отриманих ними результатів наукової та науково-технічної діяльності, що містять об'єкти права інтелектуальної власності та технології [3].

До основних завдань МТТ, як вже зазначалося, належить обмін інформаційними даними щодо створених результатів науково-технічної діяльності, нових розробок та технологій, з одного боку, а з другого, щодо запитів суб'єктів комерційної діяльності стосовно необхідних їм інноваційних продуктів [4]. Такі інформаційні бази даних утворюють технологічні профілі, які складаються з технологічних запитів / технологічних пропозицій (далі – ТЗ/ТП) клієнтів. Шаблон технологічного профілю має вигляд анкети інноваційного проекту. Інформація з якої складається профіль практично повністю збігається з профілями, що використовуються в мережах Європейського Союзу.

Профілі різних МТТ складаються з таких елементів: первинна інформація про технологію, її інноваційність, комерційний аспект, головні переваги порівняно з іншими технологіями, кому належать права інтелектуальної власності.

Діяльність УІСТТ забезпечується різними суб'єктами господарювання – учасниками мережі, кожний з яких виконує різну за предметом діяльність, маючи різний обсяг прав та обов'язків. Чільне місце в структурі мережі займає координатор мережі, який здійснює оперативне управління мережею, сертифікацію, навчання та методичну підтримку учасників мережі, контроль за дотриманням Регламенту роботи, підтримує роботу електронної

платформи та веб-сайту мережі, забезпечує розвиток міжнародного співробітництва (п. 3.2 Регламенту) [1]. Координатором мережі призначено державне підприємство Центр науково-технічної інформації та сприяння інноваційному розвитку України (Укртехінформ). Повноваження координатора мережі можна поділити на такі групи: робота з учасниками; організаційне забезпечення електронної платформи; міжнародна співпраця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Регламент роботи Української інтегрованої системи трансферу технологій. Офіційний сайт Української інтегрованої системи трансферу технологій. URL: www.untt.com.ua/.../reglament-roboti-uistt.doc.
2. Новіков Є. А. Мережа трансферу технології та її вплив на технологічну безпеку (основні аспекти). *Право та інновації*. 2015. №3(11). С. 39-44.
3. Лукша О. П. Европейские технологические платформы: возможности использования европейского опыта для создания нового инструмента содействия инновационному развитию российской экономики. *Инновации*. 2010. № 9 (143). С. 34–41.
4. Novikov Ye., Glibko S. Legal Relations between Participants in a Technology Transfer Network. *Mind the Gaps Economical Aspects in the Legal Thinking*. 2018. pp. 141-150.

REFERENCES

1. Regulations of the Ukrainian integrated technology transfer system. The official site of the Ukrainian integrated technology transfer system. Retrieved from: www.untt.com.ua/.../reglament-roboti-uistt.doc [in Ukrainian].
2. Novikov Ye. A. (2015) Technology transfer network and its impact on technological safety (main aspects). *Pravo ta innovatsii*, 3(11), 39–44 [in Ukrainian].

3. Luksha O. P. (2010). European technological platforms: the possibility of using European experience to create a new tool to promote the innovative development of the Russian economy. *Innovatsii*, 9 (143), 34–41 [in Russian].
4. Novikov Ye., Glibko S. (2018). Legal Relations between Participants in a Technology Transfer Network. *Mind the Gaps Economical Aspects in the Legal Thinking*, 141–150 [in English].

Овчаренко Анастасія Сергіївна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри фінансового права НЮУ імені Ярослава Мудрого

ORCID-ID: 0000-0001-8697-6466

***ДО ПИТАННЯ ПРО ПРОВЕДЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В
ОСОБЛИВИЙ ПРАВОВИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ***

Наукова робота присвячена визначенню особливостей проведення публічних закупівель в період воєнного стану в Україні. Автором надається визначення поняття «публічні закупівлі» як відносини між замовниками та учасниками на стадії виконання бюджетів з приводу придбання товарів, робіт та послуг відповідно до річного плану закупівель з дотриманням принципів максимальної економії, прозорості, недискримінації, рівності та добросовісної конкуренції серед учасників. У доповіді проаналізовано законодавство, що визначає особливості проведення закупівель у особливий правовий період в Україні, звернуто увагу на прогалини у цій сфері та можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: виконання бюджету, публічні закупівлі, тендер, військовий стан, моніторинг закупівель.

Ovcharenko Anastasiia Serhiivna

Doctor of Law

Assistant Professor of the Department of Financial Law of the Yaroslav Mudryi

National Law University

***ON THE ISSUE OF PUBLIC PROCUREMENT IN A SPECIAL LEGAL
PERIOD IN UKRAINE***

The scientific work is devoted to determining the features of public procurement in Ukraine. The author defines the concept of "public procurement" as a relationship between customers and participants in the budget execution stage for the purchase of goods, works and services in accordance with the annual procurement plan in compliance with the principles of maximum economy, transparency, non-discrimination, equality and fair competition. The report analyzes the legislation

that defines the features of procurement in a special legal period in Ukraine, draws attention to the gaps in this area and possible ways to resolve them.

Key words: public procurement, tender, electronic procurement, procurement monitoring.

Однією зі стадій бюджетного процесу є стадія виконання бюджету, включаючи внесення змін до закону про Державний бюджет України (рішення про місцевий бюджет). Бюджет як багатоаспектне економіко-правове явище виникає та існує заради його виконання і забезпечення інтересів всього суспільства. Відповідно до ст.46 Бюджетного кодексу України на стадії виконання бюджету за видатками отримуються товари, роботи, послуги.

Отримання таких матеріальних та нематеріальних благ тісно пов'язано з функціями відповідних бюджетних установ (замовників таких товарів, робіт, послуг) і відбувається в межах їх бюджетних повноважень. При цьому конкретними діями розпорядника бюджетних коштів на цьому етапі є закупівля товарів, робіт, послуг з використанням певних процедур, регламентованих Законом України «Про публічні закупівлі». Участь у таких закупівлях дозволяє учасникам публічних закупівель - суб'єктам господарювання знайти нові ринки збуту.

Поняття “публічні закупівлі” можна визначити як відносини між замовниками та учасниками на стадії виконання бюджетів з приводу придбання товарів, робіт та послуг відповідно до річного плану закупівель з дотриманням принципів максимальної економії, прозорості, недискримінації, рівності та добросовісної конкуренції серед учасників з використанням таких процедур, як відкриті торги, конкурентний діалог, переговорна процедура та спрощені закупівлі. Також при проведенні тендерів на допорогові суми може бути застосована спрощена закупівля або ж закупівля в Prozorro Market.

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» в Україні було запроваджено воєнний стан. У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану Кабінетом Міністрів України 28

лютого 2022 року прийнято постанову «Про деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» № 169 (надалі - «Постанова №169»), якою врегульовано порядок здійснення оборонних та публічних закупівель товарів в умовах воєнного стану.

Так, Постановою №169 передбачено, що в умовах воєнного стану оборонні та публічні закупівлі товарів, робіт і послуг здійснюються без застосування процедур закупівель та спрощених закупівель, визначених Законами України «Про публічні закупівлі» та «Про оборонні закупівлі». Переліки та обсяги закупівель товарів, робіт і послуг визначаються рішеннями замовників/державних замовників, що здійснюють такі закупівлі.

Такі закупівлі не включаються до річного плану закупівель. За результатами їх здійснення в електронній системі закупівель замовник / державний замовник оприлюднює звіт про договір про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель, договір про закупівлю та всі додатки до нього не пізніше ніж через 20 днів з дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. Вимога щодо оприлюднення не застосовується до договорів, які містять інформацію з обмеженим доступом.

При цьому дія Постанови №169 охоплює регулювання тих закупівель, які відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» мають здійснюватись шляхом проведення процедур закупівель / спрощених закупівель, тобто закупівель, вартість яких дорівнює або перевищує 50 тисяч гривень. Щодо закупівель товарів, робіт і послуг, вартість яких не перевищує 50 тисяч гривень, замовник повинен дотримуватися принципів здійснення публічних закупівель та може використовувати електронну систему закупівель, у тому числі електронні каталоги для закупівлі товарів. У разі здійснення таких закупівель без використання електронної системи закупівель замовник обов'язково оприлюднює в електронній системі закупівель відповідно до статті 10 Закону

України “Про публічні закупівлі” звіт про договір про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель.

Переліки та обсяги закупівель товарів, робіт і послуг - для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони, а також інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони України визначатимуться рішенням державних замовників у сфері оборони, перелік яких визначено постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 року № 363 “Питання оборонних закупівель».

Замовники під час здійснення передбачених цією постановою закупівель повинні відповідно до Закону України “Про публічні закупівлі” дотримуватися принципів здійснення публічних закупівель та забезпечувати оприлюднення укладеного договору в електронній системі закупівель протягом п'яти робочих днів після його підписання. Зазначений строк продовжується на час неналежного функціонування електронної системи закупівель, підтверджений її адміністратором. Договір, не оприлюднений в електронній системі закупівель у встановлений строк, є нікчемним. Проте вказане правило не поширюється на договори, що укладені для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони. Такі договори оприлюднюються в електронній системі закупівель протягом 10 робочих днів після припинення чи скасування воєнного стану.

З огляду на викладене, замовники здійснюють публічні закупівлі та оборонні закупівлі товарів, робіт і послуг без застосування процедур закупівель та спрощених закупівель, визначених Законами України “Про публічні закупівлі” та “Про оборонні закупівлі”, шляхом внесення відповідних змін до річного плану закупівель, укладення прямих договорів та оприлюднення їх в електронній системі закупівель.

Закупівлі товарів, робіт і послуг вартістю до 50 тис. грн. проводяться замовником шляхом укладення прямого договору або використання електронного каталогу (Prozorro Market). При цьому у будь-якому випадку слід оприлюднити звіт про договір про закупівлю, укладений без використання

електронної системи закупівель, протягом трьох робочих днів з дня укладення договору про закупівлю. При здійсненні таких закупівель замовник має оприлюднювати річний план або зміни до нього.

Процедури закупівель та спрощені закупівлі, розпочаті до введення правового режиму воєнного стану в Україні, завершуються у порядку, визначеному Законом України «Про публічні закупівлі». У разі якщо замовники, які розпочали процедури закупівлі до введення правового режиму воєнного стану в Україні, не мають можливості завершити такі процедури закупівлі у зв'язку із обставинами, що не залежать від замовників, вони можуть визнати тендер таким, що не відбувся, у разі якщо здійснення закупівлі стало неможливим внаслідок дії непереборної сили. Крім того, на період дії воєнного стану на території України призупинено проведення моніторингів процедур закупівель, розпочатих відповідно до статті 8 Закону України «Про публічні закупівлі».

Слід звернути увагу на те, що згідно з ч. 3 ст. 17 Закону «Про публічні закупівлі», спосіб документального підтвердження згідно із законодавством щодо відсутності підстав, передбачених пунктами 5, 6, 12 і 13 частини першої та частиною другою цієї статті, визначається замовником для надання таких документів лише переможцем процедури закупівлі через електронну систему закупівель.

Відповідно до ч. 6 ст. 17 Закону, переможець процедури закупівлі у строк, що не перевищує десяти днів з дати оприлюднення в електронній системі закупівель повідомлення про намір укласти договір про закупівлю, повинен надати замовнику документи шляхом оприлюднення їх в електронній системі закупівель, що підтверджують відсутність підстав, визначених пунктами 2, 3, 5, 6, 8, 12 і 13 частини першої та частиною другою цієї статті.

Варто також зазначити, що з 24.02.2022 в Україні призупинено роботу державних реєстрів, тому замовники самостійно повинні визначатись, яким чином перевіряти інформацію стосовно учасника чи його посадової особи за

пунктами ч. 1 ст. 17 Закону (наприклад, відсутності заборгованості із сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), довідок про відсутність судимості). Враховуючи наведене та беручи до уваги неможливість отримання довідок ДПС та МВС, вважаємо необхідним внести зміни до законодавства та заборонити замовникам вимагати надання таких документів для переможців процедури закупівель згідно з ч. 3 ст. 17 Закону, а замість цього можна запропонувати вимагати надання довідки чи гарантійного листа у довільній формі. У такій довідці учасники б могли надати інформацію про відсутність підстав, визначених частиною першої статті 17 Закону у довільній формі та/або лист-пояснення про неможливість надання довідки ДПС та довідки МВС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
3. Про деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 169. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text>.
4. Питання оборонних закупівель: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2021-%D0%BF#Text>.

REFERENCES

1. Budget Code of Ukraine № 2456-VI (2010, July 8). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/2456-17#Text> [in Ukrainian].

2. Law of Ukraine On Public Procurement № 922-VIII (2015, December 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/922-19#Text> [in Ukrainian].
3. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Some issues of defense and public procurement of goods, works and services under martial law № 169 (2022, February 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Defense procurement issues № 363 (2021, March 3). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Пашков Віталій Михайлович

доктор юридичних наук, професор, завідувач лабораторії проблем національної безпеки у сфері громадського здоров'я НДІ вивчення проблем злочинності імені

В.В. Сташиса НАПрН України

ORCID: 0000-0001-9489-7768

ОНЛАЙН ТОРГІВЛЯ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ В ОСОБЛИВИЙ ПРАВОВИЙ ПЕРІОД

В умовах особливого правового періоду в Україні як засіб доступності лікарських засобів для населення активно впроваджується онлайн торгівля лікарськими засобами. При цьому, в окремих країнах вже апробовані механізми регулювання дистанційного продажу як форми поширення лікарських засобів, які більш-менш ефективно використовуються протягом досить тривалого часу. Однак, поки що переважаючим у кількісному відношенні підходом компетентних органів деяких країн, у тому числі України, можна назвати підхід, при якому встановлено ряд обмежень щодо дистанційного продажу лікарських засобів.

Ключові слова: онлайн торгівля лікарськими засобами, фальсифіковані ліки, дистанційний продаж.

Pashkov Vitalii Mykhaylovych

Doctor of Law, Professor, Head of the Laboratory of National Security Problems in the Field of Public Health of the Research Institute of Crime Problems named after

V.V. Stashys National Academy of Legal Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0001-9489-7768

ONLINE TRADE IN MEDICINES DURING A SPECIAL LEGAL PERIOD

In the conditions of the special legal period in Ukraine as a means of availability of medicines for the population online trade in medicines is actively introduced. At the same time, in some countries mechanisms for regulating distance selling as a form of distribution of medicines, which are more or less effectively used for a long time, have already been tested. However, so far the

quantitative approach of the competent authorities of some countries, including Ukraine, can be called the approach, which imposes a number of restrictions on the distance sale of medicines.

Key words: online trade in medicines, counterfeit medicines, distance selling.

Справа в тому, що онлайн торгівлею лікарськими засобами займається дуже багато нелегітимних суб'єктів, які не мають ніяких дозволів на провадження діяльності і торгують товаром невідомого походження і якості.

З одного боку це є виправданим, з метою обмеження розповсюдження фальсифікованих ліків, з іншого, в розвинутих країнах, вартість ліків, що реалізується через Інтернет аптеки значне нижче ніж в аптечних закладах.

Тим часом, за оцінкою ВООЗ, поширення підроблених ліків через нелегальні Інтернет – аптеки становить приблизно 50% [1]. При цьому пацієнти не обізнані про потенційну небезпеку, пов'язану з купівлею ліків через Інтернет – аптеки, і не можуть розрізнити легальні та нелегальні заклади.

Інтернет – аптеки почали виникати ще наприкінці 1990-х років. Станом на 2020 р. світовий ринок Інтернет – аптек, за інформацією фахівців з кібернетичної безпеки, оцінюється приблизно в 68,2 млрд. дол. США, і, за прогнозами, до 2027 р. він може зрости до 202,2 млрд. дол. [2] Це свідчить про те, що технології, пов'язані зі здоров'ям, зазнають еволюції, зумовленої цифровізацією системи охорони здоров'я та поширенням використання Інтернету у повсякденному житті.

Цифрові форми фармацевтичного маркетингу, орієнтованого безпосередньо на споживача, глобалізувалися в епоху вільного та відкритого обміну інформацією [3]. Деякі дослідники погоджуються з тим, що новий напрямок фармацевтичних послуг, пов'язаний з цифровізацією, пропонує Інтернет – аптеками, є дуже привабливим для більшості пацієнтів, особливо з обмеженими фізичними можливостями [4]. Це і можливість он-лайн-замовлень протягом 24 годин, і економічна доступність більшості найменувань фармацевтичної продукції та питання конфіденційності. Наприклад, в Інтернет – аптеках спостерігається підвищений попит на протизаплідні засоби [5]. Однак

Інтернет відрізняється від інших засобів масової інформації, принаймні в одному важливому відношенні: він дозволяє покупцям з усього світу здійснювати покупки з відносною анонімністю на цілодобовому торговому майданчику [6].

Інтернет – аптеки це важливе явище, яке продовжує поширюватися, незважаючи на часткове регулювання, внутрішні труднощі, пов'язані з невловимою та швидкоплинною природою Інтернету та його глобальним виміром. Дуже складно оцінити кількість Інтернет – аптек та людей, які здійснюють покупки в Інтернеті, обсяг проданих ліків, отримані від такого прихованого бізнесу прибутки. Крім того, географічне поширення явища здається дуже неоднорідним. Проте відомо, що нелегальні Інтернет – аптеки переважають за чисельністю та рейтингом своїх законних колег та домінували на першій сторінці результатів пошукової системи. Наприклад, в Угорщині переважна більшість (77,7%) виявлених Інтернет – аптек були шахрайськими [7].

Тобто ті, хто в Україні створює перешкоди легальним суб'єктам аптечної діяльності, свідомо або несвідомо сприяють нелегітимній онлайн – торгівлі ліками.

Перед тим, як розглянути встановлені обмеження для легальних суб'єктів аптечної діяльності, згадаємо акти ЄС з цього приводу. Мова йде про розділ VII Директиви 2001/83/ЄС «Про Кодекс Співтовариства щодо лікарських засобів, призначених для споживання людиною».

В принципі, в цих питаннях у Законі України «Про внесення змін до статті 19 Закону України «Про лікарські засоби» щодо здійснення електронної роздрібною торгівлі лікарськими засобами» законодавець поставив такі самі вимоги і до вітчизняного органу державного контролю, проте проблема виникає в суб'єктів аптечної діяльності, що налаштовані продовжувати і далі легальну діяльність. Інші вимоги до суб'єктів були посилені, крім окремих вимог законодавчого акта, також Ліцензійними умовами провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів (крім активних

фармацевтичних інгредієнтів) (далі – Ліцензійні умови) щодо електронної торгівлі та окремими поясненнями посадових осіб органів державного контролю.

Пункт 27 Ліцензійних умов також встановлює обов'язкову участь: 1) ліцензіата, який має ліцензію на провадження господарської діяльності з роздрібною торгівлі лікарськими засобами і який може здійснювати електронну роздрібну торгівлю лікарськими засобами з дотриманням вимог Ліцензійних умов та [Закону України «Про електронну комерцію»](#); 2) іншої особи, яка може бути залучена на договірних засадах для доставки лікарських засобів (за відсутності власної служби доставки).

І тут є уточнення, що не збігається з вимогами ст. 19 Закону України «Про лікарські засоби», а саме: оператор поштового зв'язку.

Як відомо, відносини у сфері надання послуг поштового зв'язку регулюються [Законом України «Про поштовий зв'язок»](#) та [Правилами надання послуг поштового зв'язку](#), які затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. № 270.

Надання універсальних послуг поштового зв'язку забезпечує національний оператор, функції якого згідно з [розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 р. № 10-р](#) покладено на Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта», яке належить до сфери управління Міністерства інфраструктури України.

Відповідно до Закону України «Про поштовий зв'язок», оператор поштового зв'язку (оператор) – суб'єкт підприємницької діяльності, який в установленому законодавством порядку надає послуги поштового зв'язку, а обмеження, які встановлені в самому законі та Правилах, зводять нанівець можливість будь-якого відправлення.

А якщо доставки потребує людина з обмеженими можливостями і яка мешкає в тому ж місті, де і аптека? Це питання особливо актуально в умовах воєнного стану.

Тоді у такої особи і залишається один шлях – звертатися до нелегальної Інтернет – аптеки, питаннями діяльності якої ніхто не опікується.

Хоча всі розуміють, що в Україні у всіх великих містах існують спеціалізовані служби доставки, які мають і обладнання, і транспорт, і можливості швидкої доставки.

Тобто, складається враження, що державна політика в особливий правовий період, як і в інший період, щодо доступності громадян до лікарських засобів, не зовсім відповідає реаліям часу та потребує удосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Katsuki T., Mackey T.K., Cuomo R. Establishing a Link Between Prescription Drug Abuse and Illicit Online Pharmacies: Analysis of Twitter Data. *Journal of Medical Internet Research*. 2015. No. 17(12):e280. <https://doi.org/10.2196/jmir.5144>.
2. AlltheResearch. Online Pharmacy market is expected to reach USD 202.3 billion by 2027. 2021, September 8. URL: <https://www.globenewswire.com/news-release/2021/09/08/2293621/0/en/Online-Pharmacy-market-is-expected-to-reach-USD-202-3-billion-by-2027-AllTheResearch.html>.
3. Mackey, T.K., Liang, B.A. Pharmaceutical digital marketing and governance: illicit actors and challenges to global patient safety and public health. *Global Health*. 2013. No. 9:45. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-9-45>.
4. Fittler A., Adeniye L., Katz Z., Bella R. Effect of Infodemic Regarding the Illegal Sale of Medications on the Internet: Evaluation of Demand and Online Availability of Ivermectin during the COVID-19 Pandemic. *Public Health*. 2021, No. 18(14), art. 7475. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147475>.
5. Mackey, T.K., Liang, B.A. Pharmaceutical digital marketing and governance: illicit actors and challenges to global patient safety and public health. *Global Health*. 2013. No. 9:45. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-9-45>.
6. Mackey, T.K., Liang, B.A. Pharmaceutical digital marketing and governance: illicit actors and challenges to global patient safety and public health. *Global Health*. 2013. No. 9:45. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-9-45>.

7. Fittler A., Adeniye L., Katz Z., Bella R. Effect of Infodemic Regarding the Illegal Sale of Medications on the Internet: Evaluation of Demand and Online Availability of Ivermectin during the COVID-19 Pandemic. *Public Health*. 2021, No. 18(14), art. 7475. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147475>.

REFERENCES

1. Katsuki T., Mackey T.K., Cuomo R. (2015). Establishing a Link Between Prescription Drug Abuse and Illicit Online Pharmacies: Analysis of Twitter Data. *Journal of Medical Internet Research*, 17(12):e280. <https://doi.org/10.2196/jmir.5144> [in English].
2. AlltheResearch (2021, September 8). Online Pharmacy market is expected to reach USD 202.3 billion by 2027. Retrieved from <https://www.globenewswire.com/news-release/2021/09/08/2293621/0/en/Online-Pharmacy-market-is-expected-to-reach-USD-202-3-billion-by-2027-AllTheResearch.html> [in English].
3. Mackey, T.K., Liang, B.A. (2013). Pharmaceutical digital marketing and governance: illicit actors and challenges to global patient safety and public health. *Global Health*, 9:45. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-9-45> [in English].
4. Fittler, A., Adeniye, L., Katz, Z., Bella, R. (2021) Effect of Infodemic Regarding the Illegal Sale of Medications on the Internet: Evaluation of Demand and Online Availability of Ivermectin during the COVID-19 Pandemic. *Public Health*, 18(14), 7475. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147475> [in English].
5. Mackey, T.K., Liang, B.A. (2013). Pharmaceutical digital marketing and governance: illicit actors and challenges to global patient safety and public health. *Global Health*, 9:45. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-9-45> [in English].
6. Mackey, T.K., Liang, B.A. (2013). Pharmaceutical digital marketing and governance: illicit actors and challenges to global patient safety and public health. *Global Health*, 9:45. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-9-45> [in English].
7. Fittler, A., Adeniye, L., Katz, Z., Bella, R. (2021) Effect of Infodemic Regarding the Illegal Sale of Medications on the Internet: Evaluation of Demand and Online

Availability of Ivermectin during the COVID-19 Pandemic. *Public Health*, 18(14), 7475. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147475> [in English].

Подрез-Ряполова Ірина

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту правового забезпечення

інноваційного розвитку Національної академії правових наук України

<https://orcid.org/0000-0002-8802-1441>

***НОВАЦІЇ НА РИНКУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ПРОВАДЖЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ***

У тезах розглянуті питання щодо провадження господарської діяльності згідно з нормами Закону України «Про віртуальні активи», який визначає основні права та обов'язки учасників ринку віртуальних активів. Проаналізовані основні положення вказаного нормативно-правового акту. Визначені важливі напрямки політики Національного банку України у сфері обігу віртуальних активів.

Ключові слова: віртуальний актив, господарська діяльність, суб'єкти господарської діяльності, ринок віртуальних активів.

Podrez-Riapolova Iryna

Ph.D, Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal

Framework for the Innovate Development of National Academy of Law Sciences of

Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-8802-1441>

***INNOVATIONS IN THE MARKET OF VIRTUAL ASSETS: CURRENT
ISSUES OF ECONOMIC ACTIVITY***

The abstracts consider issues related to conducting business activities in accordance with the Law of Ukraine "On Virtual Assets", which defines the basic rights and responsibilities of participants in the market of virtual assets. The main provisions of the specified normative legal act are analyzed.

Important directions of the National Bank of Ukraine's policy in the field of virtual assets circulation have been identified.

Key words: virtual asset, economic activity, economic entities, virtual assets market.

Наразі актуальним постає питання щодо забезпечення належного правового регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з оборотом віртуальних активів. Закон України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року № 2074-IX [1], призваний врегулювати вказані правовідносини, визначити права і обов'язки учасників ринку віртуальних активів та засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів.

Нині вказаний нормативно-правовий не вступив у законну силу, він набирає чинності з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами», але не раніше дня опублікування цього Закону. На даний час проєкт Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами» (реєстраційний № 7150 від 13 березня 2022 р.) опрацьовується в комітеті Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики [2].

Слід зазначити, що відповідно до п. 13 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06 грудня 2019 р. № 361-IX (в редакції від 17 березня 2022 р.) [3]: віртуальний актив - це цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

Втім, відповідно до глосарію термінів статті 1 Законом України «Про віртуальні активи»: віртуальний актив – це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Незважаючи на те, що таке визначення поняття має більш розширене

тлумачення ніж визначене у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», норми вказаних Законів доцільно узгодити щоб уникнути різного застосування із врахуванням того, що Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» є складовою законодавства України про віртуальні активи.

Отже, згідно із визначеним Законом України «Про віртуальні активи» правовим статусом, віртуальні активи є нематеріальними благами, та можуть бути незабезпеченими (які не посвідчують майнових прав) або забезпеченими (які посвідчують майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав). При цьому, під забезпеченням віртуального активу розуміється посвідчення ним майнових прав, зокрема прав вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Крім того, забезпечення віртуальних активів не є забезпеченням виконання зобов'язання, під посвідченням майнових прав розуміється підтвердження права власника забезпеченого віртуального активу вимагати об'єкт забезпечення. Варто визначити, що об'єктом забезпечення віртуального активу є інший об'єкт цивільних прав, права вимоги на який посвідчує такий віртуальний актив, об'єкт забезпечення віртуального активу визначається правочином, згідно з яким такий віртуальний актив створено. Майнові права, зокрема права вимоги, на об'єкт забезпечення віртуального активу передаються набувачу такого віртуального активу. Однак, незважаючи на регламентований правовий статус, віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги).

Також на законодавчому рівні врегульований порядок створення віртуальних активів, введення віртуальних активів у цивільний оборот та виведення віртуальних активів із цивільного обороту; порядок набуття права власності на віртуальний актив; права та обов'язки учасників ринку

віртуальних активів; зміст послуг: із зберігання або адміністрування віртуальних активів чи ключів віртуальних активів, з обміну віртуальних активів, з переказу віртуальних активів, посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами; порядок державного регулювання обороту віртуальних активів тощо.

Варто визначити, що постачальниками послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, можуть бути виключно суб'єкти господарювання - юридичні особи, які провадять в інтересах третіх осіб один або декілька з наступних видів діяльності: зберігання або адміністрування віртуальних активів чи ключів віртуальних активів; обмін віртуальних активів; переказ віртуальних активів; надання посередницьких послуг, пов'язаних з віртуальними активами.

Крім того, суб'єкти господарювання усіх форм власності мають право провадити діяльність постачальника послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів. До того ж, суб'єктам господарювання дозволяється провадити більше одного виду діяльності постачальника послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, за умови отримання дозволу на надання кожного відповідного виду послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів.

Водночас, Закон України «Про віртуальні активи» законодавчо закріпив найважливіші принципи державного регулювання обороту віртуальних активів, серед яких: ефективність, яка відображається як досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави; збалансованість інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави та передбачуваність, що відображається у послідовності регуляторної діяльності, відповідності її цілям державної політики, планам з підготовки проектів регуляторних актів, що надасть змогу суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності.

Розглядаючи новели законодавства у сфері обороту віртуальних активів, слід визначити основні напрямки політики Національного банку України у

сфері обігу віртуальних активів. Так, Національний банк визнає, що технологічні інновації, пов'язані з віртуальними активами, можуть відкрити багато перспективних можливостей, а саме: поліпшення доступу до фінансових послуг, посилення конкуренції на ринку платіжних послуг, сприяння залученню інвестицій тощо, тому Національний банк підтримує необхідність створення цивілізованих умов для розвитку ринку віртуальних активів в Україні. Водночас Національний банк у межах своєї компетенції докладатиме зусиль, щоб законодавче регулювання та функціонування ринку віртуальних активів узгоджувалися з необхідністю досягнення цілей із цінової та фінансової стабільності в Україні, що є запорукою забезпечення стійкого економічного зростання [4].

Окрім цього, Національний банк у межах своєї компетенції приділятиме належну увагу моніторингу та мінімізації ризиків поширення віртуальних активів для монетарної політики та фінансової стабільності, встановленню дієвих засобів контролю за обігом фінансових віртуальних активів, забезпечених валютними цінностями. До того ж, серед потенційних ризиків Національним банком визначаються: ризик використання віртуальних активів для обходу чинного державного регулювання та нагляду (наприклад, оминання валютного регулювання та неконтрольоване перетікання капіталів за кордон, що може посилити загрози для стабільності функціонування валютного ринку); ризик ухиляння від вимог фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення під час здійснення операцій із віртуальними активами, що може призвести до порушення фінансової стабільності і як наслідок – до послаблення трансмісійного механізму грошово-кредитної (монетарної) політики; ризики перетікання частини банківських депозитів у віртуальні активи, витіснення традиційного банкінгу.

Отже, метою політики Національного банку України у сфері обігу віртуальних активів є створення умов щодо розбудови системи прозорого та

зрозумілого державного регулювання, що сприятиме розвитку чесного та ефективного обігу віртуальних активів.

На підставі проаналізованого, слід зазначити, що прийняття Закону України «Про віртуальні активи» призване упорядкувати правовідносини на ринку віртуальних активів та визначити правовий статус віртуального активу, що надасть учасникам ринку можливість захисту своїх інтересів та функціонування за законодавчо встановленими вимогами. Однак, вдосконалення потребують окремі положення вказаного закону щодо визначення ключових понять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2074-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами: проєкт Закону України від 13 березня 2022 р. реєстр. № 7150. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211>.
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від від 06 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
4. Основні засади грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу: схв. рішенням Ради Національного банку України від 13 вересня 2021 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG_2022-mt.pdf?v=4.

REFERENCES

1. Pro virtualni aktyvy: Zakon Ukrainy vid 17 liutoho 2022 r. № 2074-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> [in Ukrainian].
2. Pro vnesennia zmin do Podatkovooho kodeksu Ukrainy shchodo opodatkuvannia operatsii z virtualnymy aktyvamy: proiekt Zakonu Ukrainy vid 13 bereznia 2022 r.

reiestr. № 7150. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211> [in Ukrainian].

3. Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyschennia: Zakon Ukrainy vid vid 06 hrudnia 2019 r. # 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].
4. Osnovni zasady hroshovo-kredytnei polityky na 2022 rik ta serednostrokovu perspektyvu: skhv. rishenniam Rady Natsionalnoho banku Ukrainy vid 13 veresnia 2021 r. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG_2022-mt.pdf?v=4 [in Ukrainian].

Похлебаєв Євгеній Сергійович

*студент 1 групи 4 курсу факультету слідчої та детективної діяльності НЮУ
імені Ярослава Мудрого*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають із приводу державного забезпечення малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану, а саме розгляд державних та фінансових програм розроблених владою України на період воєнного стану для. Автор проаналізував чинне законодавство, наукові джерела за засоби масової інформації.

Ключові слова: бізнес, господарська діяльність, воєнний стан.

Pokhlebaev Eugene Sergiyovich

*Student of the 1st group of the 4th year of the Faculty of Investigative and Detective
Activities of Yaroslav Mudryi National Law University*

STATE SUPPORT OF BUSINESS IN CONDITIONS OF MARITIME

The scientific work is devoted to the study of problems arising in connection with the state provision of small and medium-sized businesses in martial law, namely the consideration of state and financial programs developed by the Ukrainian authorities for the period of martial law for. The author analyzed the current legislation, scientific sources for the media.

Key words: business, economic activity, martial law.

Господарська діяльність визначається економічною категорією. Економічна теорія розглядає у нерозривному зв'язку поняття господарства та господарювання. Господарство розуміється на трьох значеннях: як виробнича одиниця; як синонім виробництва, економіки; як обладнання виробництва.

Актуальність обумовлена тим, що взагалі малі та середні підприємства створюють нові робочі місця, надають інноваційний характер економічній

активності, оперативно реагують на появу нових технологій, швидко формують моделі використання проривних науково-технічних досягнень, сприяють посиленню конкуренції, зниженню соціальної напруженості, що у загалом сприяє економічному зростанню.

Переваги малого бізнесу полягають у гнучкості, умінні оперативно реагувати на появу нових технологій, швидко формувати моделі використання проривних науково-технічних досягнень. Адже якщо великі підприємства і в курсі нових технологій, то впровадити їх буде досить складно, особливо за короткий термін. Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє підприємцям малого бізнесу простіше знаходити ринки збуту, зокрема й міжнародні.

На сьогодні Україна переживає складний час, а саме війну з боку Російської Федерації. Розглянувши нормативну базу та теоретичні видання необхідно зазначити, що базовими та необхідними підставами запровадження військового стану є агресія чи безпосередня загроза агресії. Тому Україна була вимушена запровадити військовий стан по всій території держави.

Введення військового стану означає, що такий стан має статус особливого та правового режиму.

Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України з початку повномасштабного російського вторгнення вживають заходів щодо адаптації економіки до умов військового стану, тому були сформовані програми державної підтримки для бізнесу на території України під час воєнного стану.

Державна підтримка малого бізнесу - це комплекс заходів, спрямованих на становлення та помірне зростання сегмента малого бізнесу.

З метою здійснення державної політики у сфері становлення підприємництва передбачаються такі форми державної підтримки:

- фінансова - заходи щодо надання фінансової допомоги підприємцям;
- майнова - надання майна, що належить державі, на правах користування (земельні ділянки, виробничі приміщення);

- інформаційно-консультаційна – створення інформаційних систем, а також безкоштовні консультаційні послуги держави з ведення бізнесу (робота з підприємцями на семінарах, тренінгах, курсах);

- інфраструктурна - заходи щодо надання інфраструктурної допомоги з метою формування комфортних умов ведення підприємницької діяльності;

- організаційна - підтримка в участі у виставкових заходах та ярмарках [1, с. 109].

У даний час держава намагається розширити засоби підтримки малого та середнього бізнесу, а також зацікавлена в тому, щоб розширити їх доступ до фінансових ресурсів.

Проаналізувавши державну підтримку на сьогодні мається значна кількість програм, проте можна звернути увагу на деякі з них.

1. Урядова програма підтримки працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Так, даний пункт є доволі важливим для працівників, які тимчасово втратили роботу через вторгнення Росії.

Перш за все, треба визначити, що являють собою переміщені особи. У широкому сенсі «переміщені особи» — це громадяни третьої країни або особи без громадянства, які змушені були покинути країну або регіон свого походження, евакуйовані, у відповідь на заклик міжнародних організацій і які не можуть повернутися до безпечних та нормальних умов через нестабільну ситуацію в країні, можуть підпадати під дію ст. 1 Женевської конвенції, а також інших міжнародних чи внутрішньодержавних документів, що надають міжнародний захист, зокрема: особи, які врятувалися втечею із зон збройного конфлікту або спалахів насильства; особи, яким загрожує серйозний ризик, або які стали жертвами систематичних або повсюдних порушень прав людини.

Поняття «переміщені особи» не згадується ні в Статуті ООН, ні у Загальній декларації прав людини 1948, хоча остання юридично закріпила як один з основних прав людини «право вільно пересуватися і змінювати місце проживання» (ст. 13). Іншими словами, незважаючи на те, що були визначення

конкретних категорій мігрантів, міжнародне право не давало загальної концепції цього поняття.

Уряд та Міністерство економіки запустили програму підтримки працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. У рамках підтримки створення робочих місць запроваджується програма компенсації роботодавцям витрат на зарплату працевлаштованих внутрішньо переміщених осіб у розмірі 6,5 тис грн за кожного такого працівника протягом двох місяців.

Для участі в програмі підприємству потрібно укласти трудовий контракт з громадянином, який є внутрішньо переміщеною особою, і зареєструвати дані про працевлаштовану особу через портал Дія або надати заяву до Державної служби зайнятості.

2. Тимчасове переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів. Така програма створена для підприємств, які знаходяться у зоні активних бойових дій та не можуть працювати у штатному режимі. Для підприємств, які подадуть заявку, будуть створені умови для забезпечення безкоштовного переїзду до місця тимчасового переміщення. Буде надана допомога в підборі відповідних площ для розміщення виробництва; переміщення та розселення персоналу; підборі працівників в місці дислокації після переїзду. Дана державна програма розроблена для майбутньої ефективної діяльності підприємств.

3. Єдина платформа цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу. ДП «Прозорро.Продажі» за ініціативи Мінекономіки, за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та національного проєкту з розвитку підприємництва та експорту Дія.Бізнес запустили платформу цифрової взаємодії для допомоги з релокації бізнесу.

4. Повний огляд ініціатив щодо релокейту підприємств. Програма спрямована на збереження виробничого і трудового потенціалу України і орієнтована на усі підприємства, які бажають перемістити виробництво на території Західної України.

5. Кредитування підприємств за програмою «5-7-9%». Уряд надає можливість отримати кредит до 60 млн грн будь-якому українському підприємству під 0% на час воєнного стану за програмою «5-7-9%».

6. Державні гарантії на портфельній основі. Уряд прийняв рішення про надання державних гарантій на портфельній основі у 2022 році. Державні гарантії надаються для забезпечення часткового виконання боргових зобов'язань за портфелем кредитів банків-кредиторів, що надаються суб'єктам господарювання мікро-, малого та середнього бізнесу [2].

Проте, це деяка частина програм, які держава затвердила для підтримки бізнесу в Україні у період воєнного стану.

Таким чином, можна зробити висновок, що хоча законами та іншими нормативно-правовими актами з метою виробництва продукції для державних потреб, забезпечення війська та потреб населення можуть бути передбачені заходи, пов'язані із запровадженням тимчасових обмежень на провадження економічної та фінансової діяльності, оборот майна, вільне переміщення товарів, послуг та фінансових засобів, на пошук, отримання, передачу, виробництво та розповсюдження інформації тощо, влада України наголошує на відновленні бізнесу на території України у період дії військового стану для підняття економіки держави. Для цього владою було розроблено ряд програм, а саме держаної, фінансової, експортної підтримки, підтримки підприємців та зроблено ряд змін у податкове законодавство.

На основні викладеного матеріалу необхідно наголосити, що держава зробила вагомий внесок для того аби кожне підприємство та підприємець на території України мав змогу працювати та забезпечувати потребу держави та суспільства, піднімати економіку та підтримувати українську армію у період військового стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Турецков Т. Є. Державне регулювання малого та середнього підприємництва в умовах європейської інтеграції: регіональний аспект : дис. ... канд. наук: 25.00.02; Донецький держ. ун-т упр. Київ, 2020. 299 с.;

2. Підтримка бізнесу в умовах війни. 2022. URL:
<https://business.dii.gov.ua/wartime>.

REFERENCES

1. Turetskov, T. E. (2020). *State regulation of small and medium enterprises in terms of European integration: regional aspect*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

2. Supporting business in times of war (2022). Retrieved from.
<https://business.dii.gov.ua/wartime> [in Ukrainian].

Пукала Ришард

*доктор економічних наук, Проректор Державного
технологічно-економічного університету*

імені Б.Маркевича в Ярославі,

ORCID: 0000-0002-2943-8482

Внукова Наталія Миколаївна

*доктор економічних наук, провідний науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрНУ,
професор кафедри банківської справи і фінансових послуг*

ХНЕУ імені Семена Кузнеця,

ORCID: 0000-0002-1354-4838

***ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНДУСТРІЇ 4.0 У ЗМІННИХ
МІЖДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ***

Дослідження присвячено потенційним можливостям визначення впливу змін у міждержавних соціально-економічних відносинах на розвиток індустрії 4.0. Розглянуто підходи до оцінювання стану розвитку національних платформ Індустрії 4.0 у сусідніх країнах. Показано, що визначаються спільні риси щодо створення об'єднаної взаємодії в цій сфері. Відзначено використання інструменту Google Trends, що спільні міждержавні дії можливі не у транскордонному територіальному співробітництві, а у сфері віртуальних мереж і цифровізації.

Ключові слова: національна платформа, інтернет речей, пошукова система.

Ryszard Pukala

*Doctor of Economics, Researcher, Professor of the Institute of Economy and
Management The Bronislaw Markiewicz State University of Technology and
Economics in Jaroslaw*

ORCID: 0000-0002-2943-8482

Vnukova Nataliya

Doctor of Economics (2nd PhD), Leading researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine, Professor of the Department banking and financial services Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ORCID: 0000-0002-1354-4838

APPLICATION OF INDUSTRY TECHNOLOGIES 4.0 IN VARIABLE INTERSTATE SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS

The study was devoted to the potential opportunities to determine the impact of changes in interstate socio-economic relations on the development of Industry 4.0. Approaches to assessing the state of development of national Industry 4.0 platforms in neighboring countries were considered. The common features of creating a joint interaction in this area were determined. The joint interstate actions are possible not in cross-border territorial cooperation, but in the field of virtual networks and digitalization, that was noted of using the Google Trends tool.

Key words: national platform, internet of things, search engine.

Актуальність. Світове суспільство намагається складові Індустрії 4.0 активно просувати через нові механізми вирішення сучасних внутрішніх та зовнішніх проблем держави [6]. У межах проекту МОН України «Механізм управління формуванням стратегій випереджаючого інноваційного розвитку промислових підприємств» (2018) досліджувалось питання стану розвитку Індустрії 4.0 в різних країнах світу [5]. Світовим економічним форумом складено звіт *Readiness for the Future of Production Report 2018* [9], метою якого було визначення поточного рівня готовності країн до потенційних можливостей та викликів, які виникають під впливом змін у зовнішньому середовищі, що спричиняються у тому числі переходом до Індустрії 4.0, де відзначено, що за структурою виробництва Польща знаходиться на 19 місці, а Україна на 43, але за драйверами виробництва їх позиції суттєво зближені, Польща має 31 місце, а

Україна – 41, отже, спільні зусилля можуть прискорити об'єднаний рух у підвищенні рейтингу у напрямі технологічних змін Індустрії 4.0.

Мета – визначити передумови застосування національних платформ технологій Індустрії 4.0 у змінних сучасних міждержавних соціально-економічних умовах.

Виклад основної частини. Зміна технологій Індустрії 4.0 відбувається в режимі реального часу через мінімізацію витрат останнього. Вона охоплює всі сфери діяльності, які за підтримки інтелектуальних систем прийняття рішень підвищують продуктивність, якість роботи та безпеку. Дослідник Р.Мішкевич (Miśkiewicz R.) зробив спробу оцінити існуючий стан досліджень літератури та впровадження Індустрії 4.0 у Польщі [8]. Останній зробив висновок на основі аналізу великої кількості польської, німецької та англійської літератури, що чинники, що визначають розвиток Індустрії 4.0 у Польщі, її регіони чи окремі компанії вже відомі, вони стосуються не тільки виробництва та технології, а й соціальних, економічних, політичних та екологічних аспектів. Науковець вважає, що необхідно *оновлювати законодавство*, пов'язане з регіональними інноваційними стратегіями з метою раціонального використання фінансових ресурсів для впровадження ключа «Індустрії 4.0».

Серед напрямів змін обрано кібер-фізичні системи (CPS) та Інтернет речей (IoT), які повинні забезпечити раціональні передумови для побудови власних внутрішніх комунікаційних рішень у виробничих компаніях. ІТ в управлінні стають не тільки технічним і допоміжним інструментом, а й джерелом організаційних рішень. Впровадження Індустрії 4.0 у компаніях також вимагає впровадження інструментів наступного покоління для проектування або модифікації організаційних структур. Ця нова дослідницька нитка вказує на необхідність побудови підприємств, що навчаються. Зміни до організаційної структури компаній, викликані динамічним розвитком цифрових технологій, сприяють віддаленій співпраці та швидкому спілкуванню.

Щоб визначити ставлення до напрямів змін у господарській діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0 НДІ ПрЗІР НАПрН України спільно з

ХНЕУ ім. С. Кузнеця проведене опитування серед зацікавлених осіб. Відносно відзначення того, що є Індустрією 4.0, то майже 60% допускають, що це індустріальна революція, між тим тільки 3% вважають це віртуалізацією світу. Отже, можна відзначити це тільки початком змін в Україні у загальному сприйманні Індустрії 4.0. За пріоритетністю базових технологій змін за першим пріоритетом більше всіх набрала технологія інтернету речей (35%). За другим пріоритетом найбільше зауважено на аналітику великих даних. За пріоритетністю базових технологій змін за першим пріоритетом більше всіх набрала технологія складних інформаційних систем і інтернету речей [1].

Якщо порівняти сприйняття змін в Індустрії 4.0, визначене у Польщі і Україні, то слід відзначити спорідненість суджень, пов'язаних тим, що застосування кібер-фізичних систем, інтернет речей і аналітика великих даних відзначають ознаки перетворень, але є і певні відмінності. Отже, може бути здійснений пошук дотичних напрямів змін міждержавного спрямування розвитку Індустрії 4.0.

На основі польської цифрової платформи та регіональних центрів моніторингу впровадження Industry 4.0 науковцями пропонується в Польщі створити інституцію, схожу на німецьку платформу 4.0. Уряд Німеччини запустив сайт, на якому розповідає про успіхи у впровадженні стандартів Industrie 4.0 на виробництвах [4]. З 2018 року в Україні також створена **Національна стратегія Індустрії 4.0**, яку координує асоціація АППАУ та платформа Industry4Ukraine [3]. Отже, це свідчить про те, що можливі спільні впливи щодо об'єднання дій країн на міждержавному рівні для об'єднаних зусиль розвитку технологій Industry 4.0.

Спорідненість організаційних заходів в країні-лідері Німеччині та транскордонних Польщі і Україні доводять позитивну стратегію системних змін у можливому міждержавному спрямуванні.

Для вирішення задачі щодо визначення спорідненості зацікавленості темою 4.0 в різних країнах авторами використано пошуковий сервіс Google Trends [7], який надає статистику саме попиту на ту чи іншу тему в розбіжних

країнах світу у різні часові періоди [2]. Особливістю цього інструменту Google є надання користувачам кількісних та якісних показників запиту до загальної суми запитів у Google, що створює можливість дослідникам відзначитися з перспективою розвитку тих процесів, які вони вивчають. У даному випадку автори здійснили пошуковий запит у Google Trends теми Industry 4.0 (латиницею) в трьох країнах – Німеччині, Польщі і Україні за часовий період - останні 90 днів (на 16 квітня 2022 року). У всіх трьох країнах відзначено статистичну значущість запиту. Пік попиту прийшовся у Польщі і Німеччині на першу декаду лютого 2022 року, тоді, як в Україні на 12 березня 2022 року, що свідчить про те, що попри військовий стан тема Індустрії 4.0 залишається актуальною. Щодо регіонального розподілу в Україні за кількістю запитів він не виділений, тоді як в Німеччині – це Берлін, а також Гессен і Баварія (західна частина країни), в Польщі – Мазовецьке воєводство. Отже, в регіональному аспекті не виділено суцільної територіальної вісі у зацікавленості темою Індустрії 4.0. Це не заважає у епоху цифровізації розглядати спільні дії на платформі Індустрії 4.0 в міждержавному напрямі з урахуванням одержаних результатів дослідження.

Висновки. Змінні умови особливого правового періоду в Україні впливають на пошук і перегляд взаємодії країн за рівнями спроможності до розвитку Індустрії 4.0, що є основою для розробки спільних заходів державного стимулюючого впливу на них, пошуку взаємодії національних платформ. Результати проведеного оцінювання показали, що така взаємодія можлива, але більше не на транскордонному територіальному рівні, а через використання інструментів цифровізації.

Пріоритет можливих учасників платформи Industry4Ukraine в поточній ситуації у змінних міждержавних соціально-економічних умовах визначається необхідністю переходу на модель військової економіки із залученням країн з високим рівнем розвитку технологій Індустрії 4.0.

ЛІТЕРАТУРА

1. Внукова Н. М. Економіко-правове регулювання господарської діяльності при становленні Індустрії 4.0. *Право та інновації*. 2021. №2(34). С. 105–110.
2. Внукова Н. М. Визначення зацікавленості темою цифрових трансформацій у економіці Індустрії 4.0. *Збірник наукових праць НДІ ПЗІР НАПрН України*. Вип. 5: Цифрові трансформації України 2021: виклики та реалії: за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 20 вересня 2021 року) / за ред. С. В. Глібка, К. В. Єфремової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С.22–26.
3. Індустрія 4.0 – що це таке та навіщо це Україні: Асоціація підприємств промислової автоматизації України. URL: <https://appau.org.ua/publications/industriya-4-0-shho-tse-take-ta-navishho-tse-ukrayini/>
4. Павлушко А. Програма Industrie 4.0 Як уряд Німеччини планує розвиток бізнесу, аби залишатися у світових лідерах. URL: https://texty.org.ua/articles/85143/Programa_industrie_40_Jak_urad_Nimechchyny_p_lanuje-85143/
5. Сигида Л. О. Індустрія 4.0 та її вплив на країни світу. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 17. С. 58–64. URL: http://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/9.pdf
6. Clusters_4_Ukraine. Економічний фронт. Дайджест № 1. URL: <https://www.industry4ukraine.net/events/ekonomichnyj-front-vebinar/>.
7. Google Trends – руководство как пользоваться. URL: <https://www.unisender.com/ru/blog/sovety/google-trends/>
8. Miśkiewicz R. Industry 4.0 in Poland – selected aspects of its implementation. *Scientific papers of Silesian University of technology. Organization and Management Series*. 2019. № 136. pp. 403–413. URL: <https://www-arch.polsl.pl/wydzialy/ROZ/ZN/Documents/zeszyt%20136/Mi+%c5%a4kiewicz.pdf>.
9. Readiness for the Future of Production Report 2018. Insight Report. In collaboration with A.T. Kearney. *World Economic Forum*. 2018. 266 p. URL: http://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf.

REFERENCES

1. Vnukova N. M. (2021). Economic and legal regulation of economic activity in the formation of Industry 4.0. *Pravo ta innovatsii*, 2(34), 105–110 [in Ukrainian].
2. Vnukova N. M. (2021). Determination of interest in the topic of digital transformations in the industry economy 4.0. *Zbirnyk naukovykh prats NDI PZIR NAPrN Ukrainy. Issue. 5: Tsyfrovi transformatsii Ukrainy 2021: vyklyky ta realii: za materialamy II kruhloho stolu* (pp. 22–26). S. V. Hlibko, K. V. Yefremova (Eds.). Kharkiv: NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].
3. Industry 4.0 - what is it and why it is Ukraine: Association of Industrial Automation Enterprises of Ukraine. Retrieved from: <https://appau.org.ua/publications/industriya-4-0-shho-tse-take-ta-navishho-tse-ukrayini/> [in Ukrainian].
4. Industrie 4.0 as a German government plans to develop business to stay in world leaders. Retrieved from: https://texty.org.ua/articles/85143/Programa_industrie_40_Jak_urad_Nimechchyny_planuje-85143/ [in Ukrainian].
5. Syhyda L. O. (2018). Industry 4.0 and its impact on the countries of the world. *Ekonomika i suspilstvo*, 17, 58–64. Retrieved from: http://economyandsociety.in.ua/journals/17_ukr/9.pdf [in Ukrainian].
6. Clusters_4_Ukraine. Economic Front. Digest № 1. Retrieved from: <https://www.industry4ukraine.net/events/ekonomichnyj-front-vebinar/> [in Ukrainian].
7. Google Trends – Guide how to use. Retrieved from: <https://www.unisender.com/ru/blog/sovety/google-trends/> [in Russian].
8. Miśkiewicz R. (2019). Industry 4.0 in Poland – selected aspects of its implementation. *Scientific papers of Silesian University of technology. Organization and Management Series*, 136. 403–413. Retrieved from: <https://www-arch.polsl.pl/wydzialy/ROZ/ZN/Documents/zeszyt%20136/Mi+%c5%a4kiewicz.pdf> [in English].

9. Readiness for the Future of Production Report 2018. Insight Report. In collaboration with A.T. Kearney. (2018). *World Economic Forum*. Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf [in English].

Рядінська Валерія Олександрівна

доктор юридичних наук, професор, завідувач лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України,

Канцер Анна Олегівна

помічник судді Малиновського районного суду м. Одеси

ОСОБЛИВОСТІ КОНТИНЕНТАЛЬНО-ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

У публікації розглянуто особливості континентально-європейської моделі електронного урядування. Розкрито класифікацію електронного урядування за низкою критеріїв. Підкреслено, що електронне урядування має бути орієнтоване на забезпечення потреб громадян, спрощення доступу до державних послуг за допомогою сучасних технологій, використання інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення якості та доступності публічних послуг.

Ключові слова: електронне урядування, досвід ЄС, сучасні технології, моделі електронного урядування.

Riadinska Valeria

State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Doctor of Law,

Professor

Kancer Anna Olehivna

Assistant Judge of the Malynovsky District Court of Odessa

FEATURES OF THE CONTINENTAL-EUROPEAN MODEL OF E- GOVERNANCE IMPLEMENTATION

The publication considers the features of the continental European model of e-government. The classification of e-government according to a number of criteria is revealed. It was emphasized

that e-government should be focused on meeting the needs of citizens, facilitating access to public services through modern technologies, the use of information and communication technologies to improve the quality and accessibility of public services.

Key words: e-government, EU experience, modern technologies, e-government models.

Поява електронної мережі Інтернет, створення глобальних інтеграційних ресурсів, які сприяли масовому розширенню Інтернет-аудиторії, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, обумовили розвиток нового вектору публічного управління – впровадження електронного урядування, яке, виникнувши лише наприкінці ХХ – початку ХХІ сторіччя, отримало значне розповсюдження, пройшло декілька етапів формування, набуло правового закріплення та увійшло у повсякденне життя пересічного громадянина.

На сучасному етапі у світі сформувалося декілька моделей електронного урядування. Наукові підходи до класифікації моделей електронного урядування, що на сьогодні сформувалися у світі, неоднозначні. Під моделями електронного урядування В. Політанський розуміє напрями еволюції певної індивідуальної платформи інформаційно-правового розвитку та взаємодії держави з суспільством, що виникли й закріпилися в результаті багаторазового і прогресивно позитивного здійснення та виділення їх як найбільш вірних [1]. В. Марченко класифікує моделі електронного урядування за типами взаємодії між зацікавленими суб'єктами на: 1) G2G «government-to-government» («Уряд-Уряд») – некомерційна онлайн взаємодія між урядовими організаціями, департаментами й адміністраціями; 2) G2B «government-to-business» («Уряд – Бізнесу (Суб'єктам господарювання)»; 3) G2C «government-to-citizens» («Уряд – Громадянам») [2].

Цікавим до класифікації моделей електронного урядування є підхід О. Дергачова, який виокремлює такі моделі: 1) e-Government 1.0 – базову модель розвитку електронного урядування, що оснований на наданні доступу до одержання електронних послуг громадянам через веб-ресурси органів державної влади та місцевого самоврядування шляхом розробки збоку останніх методів та шляхів надання таких послуг на власних або об'єднаних веб-ресурсах державних

муниципальных органов; 2) e-Government 2.0 – модель розвитку електронного урядування, що належить до державної політики і спрямована на використання спільних технологій для створення електронної платформи з відкритим вихідним кодом, в якій уряд, громадяни та інноваційні компанії можуть поліпшити прозорість та ефективність за принципом «віддати уряд в руки громадян» - на основі принципів Web 2.0 [3].

Найбільш розповсюдженим є підхід до класифікації моделей електронного урядування за територіальною ознакою, якої дотримуються Т. Мотренко, М. Міхровська, Е. Романенко, В.Бабаєв, М. Сединкін, В. Політанський, Б. Дзюндзюк та інші. Так, Т. Мотренко, М. Міхровська, Е. Романенко за визначеною класифікаційною ознакою розділяють моделі електронного урядування на англо-американську, азійську та континентально-європейську. В.Бабаєв, М. Сединкін, В. Політанський доповнюють цю класифікацію електронним урядуванням кран митного союзу.

Враховуючи ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Законом № 1678 від 16.09.2014 року, в якій передбачається впровадження електронного урядування відповідно до європейських вимог, констатуємо, що Україною обрана континентально-європейська модель впровадження електронного урядування, тому на її дослідженні зосередимо нашу увагу.

До нормативних актів наднаціонального рівня, прийнятих в Європейському Союзі, що вплинули на становлення та розвиток електронного урядування в його країнах, можна віднести Декларацію про європейську політику в галузі нових інформаційних технологій 1999 року, Директиву Європейського парламенту «Про систему електронних підписів, що застосовуються в межах Співтовариства» 1999 року, Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про електронні підписи» 2001 року, Положення 1049/2001 Європейського парламенту від 30 травня 2001 р. стосовно громадського доступу до документів Європейського Парламенту, Ради та Комісії, Директиву №2002/58/ЄС

Європейського Парламенту та Ради ЄС щодо обробки персональних даних і захисту конфіденційності в секторі електронних засобів зв'язку, Директиву Європейського Парламенту і Ради ЄС 2002/21/ЄС про спільні регулятивні рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг, Директиву Європейського Парламенту і Ради ЄС 2002/19/ЄС від 7 березня 2002 року про доступ та з'єднання електронних комунікаційних мереж та пов'язаного оснащення, Директиву Європейського Парламенту і Ради ЄС 2002/22/ЄС від 7 березня 2002 року про універсальні послуги та права користувачів стосовно електронних мереж зв'язку і послуг, Директива Європейського Парламенту і Ради 2002/22/ЄС від 7 березня 2002 року про універсальну послугу і права користувачів, що стосуються електронних комунікаційних мереж та послуг, Директиву Європейського Парламенту і Ради 2002/58/ЄС від 12 липня 2002 року про опрацювання персональних даних і захист приватності у секторі електронних комунікацій, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи з питань е-урядування 2004 року, Директиву 2007/64/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 листопада 2007 р. про платіжні послуги на внутрішньому ринку, Окінавську хартію глобального інформаційного суспільства 2007 року, Рекомендації CM/Rec(2009)1 Комітету Міністрів Ради Європи країнам-членам щодо електронної демократії, ухвалені у 2009 р. (англ. Indicatives Guides and Glossary relating to Recommendation Rec (2009) of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy)), Директиву 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 вересня 2009 р. про заснування, діяльність та нагляд за діяльністю організацій, що займаються електронними грошами, Директиву Європейського Парламенту і Ради 2009/140/ЄС від 25 листопада 2009 року «Про внесення змін до директив 2002/21/ЄС про спільні регулятивні рамки для електронних комунікаційних мереж та послуг, 2002/19/ЄС про доступ до електронних комунікаційних мереж, пов'язаних засобів та їх взаємоз'єднання, та 2002/20/ЄС про авторизацію електронних комунікаційних мереж та послуг», Рекомендації CM/Rec(2009)1 Комітету Міністрів Ради Європи країнам-членам щодо електронної демократії, ухвалені у

2009 р. (англ. Indicatives Guides and Glossary relating to Recommendation Rec (2009) 1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy), Цифровий порядок денний ЄС (англ. A Digital Agenda for Europe), прийнятий 26 серпня 2010 року, Рекомендації Комітету міністрів країн-членів Ради Європи Rec(2004)15 щодо е-урядування, Керівні принципи Комітету міністрів країн-членів Ради Європи щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень 27 від вересня 2017 року, Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 р. про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС, Рекомендації CM/Rec(2018)4 Комітету міністрів державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті, прийняту 21 березня 2018 року тощо.

Аналіз вищевказаних нормативних актів дозволяє констатувати, що до основних ключових позицій, які запроваджувалися цими нормативно-правовими актами, на підставі яких відбувається формування та запровадження електронного урядування в країнах ЄС, можна віднести:

- перегляд політики та правового регулювання держав-членів ЄС стосовно запровадження інформаційно-комунікативних технологій у сферу державного управління;

- розроблення інформаційних мереж, які б забезпечували швидкий, надійний, безпечний і економічний доступ за допомогою конкурентних ринкових умов і відповідних нововведень щодо мережних технологій, їх обслуговування і застосування;

- орієнтування електронного урядування на забезпечення потреб громадян, спрощення доступу до державних послуг за допомогою сучасних технологій, використання інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення якості та доступності публічних послуг;

- забезпечення відкритості та прозорості публічного сектору, підвищення довіри до уряду з боку громадян та розуміння ними його дій, полегшення доступу до інформації публічних органів шляхом надання доступу до веб-вузлів

державних інституцій, створення зручних та простих засобів для пошуку потрібної інформації, сприяння гласності адміністративної інформації;

- формування інформаційного суспільства, оволодіння громадянами навичками інформаційно-комунікативних технологій, підвищення електронної освіченості серед населення;

- забезпечення можливості користуватися послугами електронного уряду;

- розвиток людських ресурсів, здатних відповідати вимогам інформаційної доби, шляхом забезпечення постійного навчання та задоволення попиту на спеціалістів в галузі ІТ в багатьох секторах економіки, підготовка кваліфікованого персоналу, запровадження інтеграційних методів управління знаннями, використання управління якістю для оцінки ефективності;

- створення систем та способів оцінки ефективності діяльності публічних адміністрацій завдяки запровадженню інформаційних технологій, відстеження позитивних та негативних тенденцій;

- забезпечення підвищення участі у прийнятті рішень з боку громадян шляхом можливості прийняття ними участі за допомогою інструментів електронного уряду в публічному обговоренні рішень, що приймаються органами публічної влади, та відповідно впливати на них;

- стимулювання розвитку суб'єктів приватного сектору з урахуванням нових джерел інформації, які стають доступними;

- розробка єдиного стандарту використання цифрового підпису;

- запровадження електронної ідентифікації особи за допомогою IDcard;

- забезпечення конфіденційності інформації захист персональних даних тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політанський В. С. Світові моделі електронного урядування: Виклики правової сучасності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. С. 29–35.

2. Марченко В. В. Електронне урядування в органах виконавчої влади: адміністративно-правові засади: монографія. Харків, 2016. 444 с.
3. Дергачов О. Ефективне урядування. Політична енциклопедія / за ред. Ю. Левенець, Ю. Шаповал. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 445 с.

REFERENCES

1. Politanskyi, V. S. (2018). World Electronic Governance Models: Legal Modern Calls. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*, 2, 29–35 [in Ukrainian].
2. Marchenko, V. V. (2016). Electronic Governance in Executive Bodies: Administrative Legal Principles. Kharkiv [in Ukrainian].
3. Derhachov O. (2011). Levenets Yu. & Shapoval Yu. (Eds.). Effective Governance. Political Encyclopedia. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian].

Хаустова Марина Геннадіївна

кандидат юридичних наук, доцент теорії держави і права, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0002-8264-0646

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНДУСТРІЇ 4.0 В ОСОБЛИВИЙ ПРАВОВИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано правове регулювання господарської діяльності та господарських відносин в особливий правовий період. Визначено, що господарська діяльність в особливий правовий період є окремим режимом господарювання. Проаналізовано, що для регулювання господарської діяльності в умовах розбудови Індустрії 4.0 потрібні розробки у сфері права, які мають враховувати перетворення в Індустрії 4.0 щодо змін індустріальної революції, військово-промислового комплексу, швидкої віртуалізації світу, в також індивідуалізації замовлень, що вже починає запроваджуватися у господарській діяльності.

Ключові слова: воєнний стан, Індустрія 4.0, особливий правовий період, цифровізація, господарська діяльність, суб'єкти господарювання, військово-промисловий комплекс.

Khaustova Maryna

PhD in law, Associate Professor of Theory of State and Law, Senior researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

CURRENT ISSUES OF APPLICATION OF INDUSTRY TECHNOLOGIES 4.0 IN A SPECIAL LEGAL PERIOD IN UKRAINE

The article analyzes the legal regulation of economic activity and economic relations in a special legal period. It is determined that economic activity in a special legal period is a separate mode of management. It is analyzed that the regulation of economic activity in the context of the development of Industry 4.0 requires developments in the field of law, which should take into account

the transformations in Industry 4.0 on changes in the industrial revolution, military-industrial complex, rapid virtualization of the world. economic activity.

Key words: martial law, Industry 4.0, special legal period, digitalization, economic activity, business entities, military-industrial complex.

На сьогодні життєво необхідного значення для українського народу набули питання оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості. Господарська діяльність в особливий період є окремим спеціальним режимом господарювання, який здійснюється органами державної влади, військовим командуванням, військовим адміністраціям іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями під час мобілізації, у період дії воєнного стану та/або воєнного часу, та частково у відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Господарська діяльність в особливий період є окремим спеціальним режимом господарювання оскільки: 1) запроваджується для досягнення особливої мети - забезпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості України, утвердження і забезпечення прав і свобод людини; 2) здійснюється за умов дії особливого періоду - під час мобілізації, у період дії воєнного стану та / або воєнного часу, та часового відбудовний період після закінчення воєнних дій; 3) здійснюється реалізація спеціальних норма права на відміну від загальних норм, оскільки дії загальних норм, для досягнення мети введення особливого правового режиму недостатньо [1].

За своєю суттю воєнний стан є особливим правовим режимом, який може бути введений за певних умов на території всієї України, або окремих її місцевостях. Підставами для введення воєнного стану може стати як збройна агресія чи загроза нападу, так і небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності [2]. І для відвернення таких загроз відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим

адміністраціям та органам місцевого самоврядування під час воєнного стану надаються необхідні повноваження.

Під впливом подій, що відбуваються в Україні глобальний суспільний розвиток відбувається швидше. Одним із ключових маркерів розвитку є інноваційний концепт "Індустрія 4.0". У 2013-му його запропонували експерти з ФРН, аби протидіяти експансії з Південно-Східної Азії. У Берліні сподівалися інноваціями стримати китайські компанії, що витісняли німецькі корпорації з ринків. Сьогодні цей концепт формує нову світову економічну реальність з урахуванням ризику енергетичних, логістичних чи сировинних криз. [3, с. 107].

Індустрія 4.0 є алгоритмом з економічної оптимізації. Її синергія забезпечує вищу якість індустріального розвитку. Основні індикатори – автоматизація процесів, раціоналізація логістики і виробництва.

Умови розбудови цифрової економіки та суспільства України з урахуванням досвіду європейських держав передбачають ґрунтовний аналіз правового регулювання господарської діяльності щодо застосування технологій Індустрії 4. Щодо реалізації програм індустрії 4.0 використовуються наступні інструменти: цифрове моделювання, хмарні технології, обробка великих даних, автономні роботи та ін. [3, с.108]

Індустрія 4.0» – перехід на повністю автоматизоване цифрове виробництво, кероване інтелектуальними системами в реальному часі в постійній взаємодії із зовнішнім середовищем, що виходить за межі одиничного підприємства, з перспективою об'єднання в глобальну промислову мережу речей і послуг.

В Україні технології «Індустрії 4.0» поступово проникають у різні сектори економіки, проте із значно меншими масштабами, ніж це відбувається в інших високорозвинених країнах. Аналіз співвідношення експорту та імпорту ІТ-продукції показує, що для країн-лідерів за експортом-імпортом інформаційно-комунікаційних технологій є суттєвий рівень кореляції між експортом та імпортом, і Україна також відповідає загальносвітовому тренду. Українські компанії, прагнучи підвищити ефективність власної діяльності та наблизитися

до міжнародних стандартів, впроваджують інноваційні рішення, «розумні» пристрої, які автоматизують окремі процеси для оптимізації виробництва.

Проголошення військового стану в Україні стала викликом, що змушує світ ставати сильнішим. Спонукає жорстко відповідати на реальні загрози. Зокрема, ті, що вчора ще здавалися малоймовірними. Відтак, глобальний суспільний розвиток відбувається швидше. Індустрія 4.0 є алгоритмом з економічної оптимізації. Її синергія забезпечує вищу якість індустриального розвитку. Основні індикатори – автоматизація процесів, раціоналізація логістики і виробництва.

Для Індустрії 4.0 ключовим є формат промислового інтернету речей. Він дозволяє об'єктам реальної економіки взаємодіяти поза людським чинником. Ідеться про телекомунікаційні системи для автономних пристроїв, які обмінюються інформацією з урахуванням виробничих процесів. Діджиталізація об'єктів інтегрує їх до національних та міжнародних ланцюгів і цим забезпечує вищу додану вартість.

З урахуванням проголошеного військового стану просування в Україні "Індустрії 4.0" є стратегічним маркером з підвищення технологічності реального сектору. Для швидкого запровадження потрібна синергія трьох чинників: державного апарату, бізнесу й освітньої системи. Для цього необхідно удосконалити законодавче поле, встановити прозорі правила і забезпечити якісні кадри. Першим кроком вже є прийняття урядової постанови щодо концепту "Індустрія 4.0". Мета документу – прискорити трансформацію національної економіки, посилити її конкурентоздатність, розширити поле інвестицій. Важливо, що проект Індустрії 4.0 Мінекономіки просуває разом із ключовими гравцями ринку технологічних інновацій – асоціацією АППАУ та платформою "Industry4Ukraine".

В умовах особливого правового стану, проголошеного в Україні, технологічний прогрес дозволяє військовим розробляти нові форми ведення війни, впроваджувати штучний інтелект, створювати нову зброю, екіпіровку і засоби зв'язку, оптимізувати дії і покращувати фізичні здібності

військовослужбовців, підвищувати ефективність військової логістики та медичного обслуговування тощо. В цілому сучасні інформаційні технології створюють новітні комунікаційні можливості у військовій сфері. Ігнорувати їх і відгороджуватися заборонами означає відстати технологічно та втратити перспективи.

Технологічний прогрес зупинити неможливо, саме тому нерозуміння природи і суті новітніх можливостей генерує помилки і промахи при прийнятті рішень, а це у свою чергу загострює проблеми безпеки і оборони (що вище рівень - то більш болючі). Важливість зазначених загроз поступово визнають як у розвинутих країнах, так і в країнах, де не припиняються збройні протистояння. Велика небезпека застосування військових інновацій інформаційної епохи полягає у їх відносно невисокій вартості та можливості швидкого отримання ворогуючими сторонами.

Отже, превалюючими тенденціями у переорієнтації інвестиційних потоків у військовій справі епохи Індустрії 4.0. є наступні:

- армія із закритої організації перетворюється на відкриту домінуючу інституцію безпекового сектору держави, що має постійно акумулювати достатній науковий доробок для перемоги у технологічному суперництві сьогодні та в майбутньому, переорієнтовуючи інвестиційні потоки з традиційного військової зброї та техніки на новітню, що відповідає реаліям Індустрії 4.0;

- випереджального рівня кадрового та технологічного оснащення, коли інфраструктура на театрі військових дій дорівнює за функціональним значенням самим інструментам військової діяльності, що практично автономно вже не застосовуються не тільки тому, що це неможливо у національному вимірі, а й внаслідок наявних технологічних можливостей реальних супротивників;

- розвиваються випереджальні технологічні рішення в сфері космосу, нанотехнологій, біотехнологічного синтезу, штучного інтелекту тощо.

- комунікативні системи мають достатній рівень доступності навіть до найзакритіших сегментів військової організації. Існують шляхи витоку

інформації у масовий доступ, а високотехнологічна інформаційна відкритість (як зброя), навпаки, дає можливість сховати цілі технологічні системи від систем чи структур ворога.

– висока технологічність сучасних армій війська вимагає залучення цивільних спеціальностей і фахівців, що покращує зв'язок військових з громадськістю і забезпечує більш широку перспективу його розвитку та сприйняття у суспільстві; Нових відповідальних лідерів уже готують розвинуті країни світу.

– геополітичні інтереси та конфлікти отримали важелі стримування у вигляді міжкордонних чинників безпеки; (АЕС є об'єктами не тільки надзвичайної небезпеки для країни розташування, магістральні енерго- та трубопроводи, гідросистеми виступають факторами захисту і чинниками для створення військових союзів для виживання в період локальних військових дій;

– орієнтація національних військ на оборону кордонів буде здійснюватися паралельно участю з у повномасштабному мілітарному захисті разом з іншими партнерами від небезпек глобального характеру: пожеж, інфраструктурнотехнологічних, кліматичних катастроф, ментально-ідеологічних анексій територій) тощо. [4, с. 389].

ДП «Прозорро.Продажі» за ініціативи Мінекономіки, за підтримки Міністерства цифрової трансформації України та національного проекту з розвитку підприємництва та експорту Дія.Бізнес запустили платформу цифрової взаємодії для допомоги з релокації бізнесу. Заступник Міністра цифрової трансформації з питань євроінтеграції Валерія Іонан підкреслила, що економічний фронт є дуже важливим для Перемоги у війні, яку розв'язала росія. «Перезапуск економіки у воєнний час — одне з найпріоритетніших завдань уряду. Ми маємо допомогти компаніям відновити діяльність, щоб у них була можливість і далі сплачувати податки й надавати робочі місця. Для цього ми запускаємо платформу для допомоги з релокації бізнесу з "гарячих точок". Це стане корисним сервісом для тисяч українських бізнесів», — зазначила Валерія Іонан [5].

Отже, для регулювання господарської діяльності, подальшої модернізації армії України в умовах розбудови Індустрії 4.0 потрібні розробки у сфері права, які мають враховувати перетворення в Індустрії 4.0 щодо змін індустріальної революції, військово-промислового комплексу, швидкої віртуалізації світу, в також індивідуалізації замовлень, що вже починає запроваджуватися у господарській діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
2. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14.03.2022 р. № 133/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#Text>.
3. Внукова Н. М. Економіко-правове регулювання господарської діяльності при становленні Індустрії 4.0. *Право та інновації*. 2021. № 2 (34). С. 105-110.
4. Четверта промислова революція: зміна напрямів міжнародних інвестиційних потоків: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого та д.е.н., проф. О.М. Сохацької. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 478 с.
5. В Україні запустили єдину платформу цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу. URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/iniciativi/v-ukraini-zapustili-edinu-platformu-cifrovoi-vzaemodii-dla-dopomogi-v-relokacii-biznesu>.

REFERENCES

1. Law of Ukraine On the legal regime of martial law № 389-VIII (2015, May 12). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].
2. Decree of the President of Ukraine On the extension of martial law in Ukraine № 133/2022 (2022, May 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#Text> [in Ukrainian].
3. Vnukova N. M. (2021). Economic and legal regulation of economic activity in the formation of industry 4.0. *Pravo ta innovatsii*, 2 (34), 105–110 [in Ukrainian].

4. Krysovatyi, A. I. & Sokhatska, O. M. (Eds.). (2018). *Fourth Industrial Revolution: Changing International Investment Flow Directions*. Ternopil: Osadtsa Yu.V [in Ukrainian].

5. In Ukraine launched a single digital interaction platform to assist in business relocation. Retrieved from <https://business.djia.gov.ua/cases/iniciativi/v-ukraini-zapustili-edinu-platformu-cifrovoi-vzaemodii-dla-dopomogi-v-relokacii-biznesu> [in Ukrainian].

Чубенко Віра Анатоліївна

кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-7235-3820

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВИ ВИРОБНИЦТВА ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Наукова робота присвячена дослідженню проблеми стимулювання виробництва високотехнологічної продукції в період воєнного стану, зокрема, шляхом комерціалізації результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (далі – НДДКР). Проаналізований стан впровадження НДДКР в сфері високотехнологічного виробництва в Україні, визначені недоліки правового регулювання вказаного питання. За результатами проведеного аналізу, запропонований перелік необхідних змін до чинного законодавства, які покликані удосконалити процес комерціалізації НДДКР та, як наслідок, збільшити обсяги виробництва української високотехнологічної продукції.

Ключові слова: високотехнологічна продукція, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, комерціалізація.

Chubenko Vira Anatoliivna

Ph.D, Junior Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal

Framework for the Innovate Development of NALS of Ukraine

SOME PROBLEMS OF COMMERCIALIZATION OF SCIENTIFIC RESEARCH AS PREREQUISITES FOR THE PRODUCTION OF HIGH-TECH PRODUCTS

The scientific work is devoted to the study of the problem of stimulating the production of high-tech products during martial law, in particular, by commercializing the results of research and development (hereinafter - R & D). The state of implementation of R & D in the field of high-tech production in Ukraine is analyzed, the shortcomings of the legal regulation of this issue are identified.

Based on the results of the analysis, a list of necessary changes to the current legislation is proposed, which are designed to improve the process of commercialization of R & D and, as a consequence, increase the production of Ukrainian high-tech products.

Keywords: high-tech products, research and development work, commercialization.

З початку повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації на територію України, з введенням воєнного стану [4], в нашій державі винили нові реалії як проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, так і здійснення господарської діяльності, в тому числі, в сфері виробництва високотехнологічної продукції. За таких умов, надважливим є не тільки збереження якомога більшої частини працюючих підприємств, а й, зважаючи на втрату великого обсягу сировинної складової, збільшення експорту високотехнологічної продукції. Обсяги виробництва високотехнологічної, наукоємної продукції були незадовільні і до війни, однак в ситуації, яка склалась, активізація господарської з виробництва високотехнологічної продукції, яка має високу додану вартість, ускладнилась ще більше. Вирішення цієї проблеми можливе при встановленні співвідношення стимулювання окремих галузей науки та економіки в програмних та нормативно-правових актах, які можуть сприяти розвитку та експорту високих технологій [5, с. 58]. Крім цього, необхідне удосконалення інших інститутів, спроможних забезпечити стимулювання виробництва високотехнологічної продукції.

Однією із причин малого обсягу виробництва високотехнологічної продукції в Україні, на нашу думку, є низька комерціалізація результатів досліджень і розробок. Комерціалізацію НДДКР можна визначити як сукупність способів і дій для реалізації результатів наукових досліджень у нові чи вдосконалені види промислової продукції, обладнання або технології, методи управління й організації, що задовольняють нові споживчі потреби; поширення такої продукції на ринку для отримання прибутку чи досягнення інших факторів успіху [1, с. 39]. З однієї сторони, сучасна наука в Україні має сформований доволі потужний науковий потенціал і добре розвинута, але з іншого –

ефективність використання такого потенціалу залишається низькою. Аналогічно, не всі потенційні виробники високотехнологічної продукції мають можливість створення та утримання центрів, відділів або інших структурних підрозділів НДДКР, результатом діяльності яких є створення високотехнологічної продукції.

Враховуючи зазначене, особливе значення має побудова в Україні нової системи управління науковими дослідженнями, яка б охопила повний цикл: від опрацювання ідеї до створення високотехнологічного продукту, його серійного виробництва, впровадження та постачання на ринку. У вказаному контексті особливої уваги заслуговують технологічні посередники між установами досліджень та суб'єктами підприємницької діяльності, які також є однією з інституцій, що забезпечує стимулювання виробництва високотехнологічної продукції. Іноді вказане посередництво називають інноваційним провайдингом.

Досвід розвинених країн свідчить, що комерціалізацією технологій повинні займатися спеціалісти у сфері передачі технологій, які працюють у спеціально утворених для цих цілей структурах. У більшості зарубіжних університетів є офіси з ліцензування та трансферу технологій, а саме: спеціалізовані відділи з передачі технологій – Technology Licensing Offices, Technology Transfer Offices та відділи зв'язку з промисловістю Industrial Liaison Offices. У США сформована Національна мережа передачі технологій, що складається з головного національного та шести регіональних центрів, розташованих у різних частинах країни, якими здійснює керівництво Національне агентство з дослідження космічного простору (NASA). Основним завданням цього агентства є забезпечення підвищення економічної віддачі від реалізованих широкомасштабних космічних проектів. Уряд не надає прямої фінансової підтримки центрам передачі технологій. Однак, на етапі становлення центрів передачі технологій (як правило, 5–10 років) національні лабораторії та університети надають їм значну фінансову підтримку, безпосередньо фінансуючи зі своїх внутрішніх ресурсів. Згодом, як тільки центри передачі технологій починають отримувати дохід від комерціалізації результатів

досліджень і розробок, обсяг субсидій на їх діяльність поступово скорочується. У Німеччині функції технологічних посередників між лабораторіями та компаніями виконують різні наукові товариства та спільні дослідницькі асоціації в промисловості. Провідна організаційна роль належить Фраунгоферівському товариству, в яке входять 58 дослідних інститутів. Їх діяльність фінансується за допомогою субсидій Федерального уряду Німеччини та доходів від виконання контрактних досліджень [2, с. 94].

В Україні пошуком шляхів комерціалізації НДДКР зазвичай займаються самі установи досліджень. Таким чином, на даний час, крім створення певних центрів, які є технологічними посередниками у виробництві високотехнологічної продукції, суб'єктів господарювання, основною метою діяльності яких буде доведення результатів НДДКР до стадії виробництва високотехнологічної продукції, важливим є визначення таких правових механізмів, які б надавали можливість діяльності спеціалізованих структур або партнерства між виконавцями НДДКР та суб'єктами господарювання щодо виробництва високотехнологічної продукції.

Так, за умов слабого попиту промисловості на науково-технічні здобутки і значні обсяги досліджень, виконаних за державні кошти, перспективною формою просування результатів НДДКР у господарський обіг може бути розробка програм і стимулів науково-технологічного партнерства між державними структурами в академічному, галузевому й освітянському секторах науки та промисловістю. Інструментом для такої взаємодії могли б стати державний контракт або коопераційна угода на спільну науково-дослідну роботу. Надалі такі угоди та відповідні програми закладуть підґрунтя для формування нової системи партнерської взаємодії держави і приватного сектору в розробці та використанні нових технологій. Наприклад, сьогодні у США угоди про коопераційні дослідження і розробки та відповідні федеральні програми кооперативних досліджень, що спираються на зазначені закони — найпоширеніші механізми комерціалізації технологій. З метою заохочення комерціалізації новітніх технологій і технологій майбутнього, створених за

рахунок федерального бюджету із залученням інших коштів, США надає монопольне право університетам і фірмам на освоєння результатів їхніх НДДКР і самостійну, впродовж 15 років, реалізацію цього продукту [1, с. 46-47].

Відповідно до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» майнові права на технологію та/або її складові, що створені у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, належать установам, організаціям та підприємствам — виконавцям цих робіт відповідно до Цивільного кодексу України, крім випадків, встановлених вказаним Законом [3]. У разі якщо складові технологій частково створено за рахунок власних коштів підприємств, наукових установ, організацій та вищих навчальних закладів і фізичних осіб, а частково — за рахунок бюджетних коштів, майнові права на ці складові розподіляються на підставі договору про їх створення та використовуються за умовами договору про їх трансфер. Кошти, одержані у результаті трансферу технологій, створених за рахунок бюджетних коштів (у вигляді періодичних та/або разових виплат (роялті)), майнові права на які має організація-розробник, підлягають використанню організацією-розробником для виплати винагороди авторам технологій та/або об'єктів права інтелектуальної власності, для розвитку інноваційної діяльності та трансферу технологій організації, зокрема оплати закордонного патентування.

Таким чином, в Законі України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» передбачені механізми стимулювання створення та передачі технологій (майнові права на технології; право на використання коштів, одержаних в результаті трансферу технологій), проте, відсутні мотиваційні чинники щодо перетворення результатів НДДКР у високотехнологічну продукцію. Більше того, Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» не містить жодного положення про трансфер технологій саме у сферах виробництва високотехнологічної продукції.

На нашу думку, у вказаному питанні зазначений вище Закон потребує змін, зокрема, в частині закріплення можливості та порядку посередництва

спеціалізованими установами між розробниками технологій та суб'єктами господарювання, які їх використовують/застосовують (в тому числі, порядок залучення посередницьких організацій, отримання винагороди від комерціалізації результатів дослідження, відповідальність тощо). Крім того, важливе значення має закріплення в згаданому законодавчому акті системи безпосереднього співробітництва організації-розробника з підприємствами, що виробляють продукцію – спільне виконання, впровадження та використання НДДКР підприємств, наукових установ, організацій, вищих навчальних закладів та інших юридичних осіб, що створюють та використовують технології (зокрема, порядок укладення угоди про співпрацю, істотні умови такого договору, порядок реалізації технології, розподіл ризиків між партнерами тощо). У зв'язку з критичною ситуацією обсягів виробництва та постачання високотехнологічної продукції в Україні (що також пов'язане із воєнними діями), окремі положення у вказаному Законі доцільно викласти саме щодо комерціалізації НДДКР у високотехнологічних галузях виробництва – дотування/субсидювання реалізації технологій з метою виробництва високотехнологічної продукції (порядок, строки, суб'єкти надання допомоги, відсоткове вираження державної допомоги відносно вартості проекту реалізації НДДКР та ін). Крім того, деякі автори [6, с.32] слушно зауважують, що в тексті наведеного вище Закону, відсутній навіть орієнтовний перелік тих договорів, які можуть бути використані при опосередкуванні відносин щодо передачі технології.

Підсумовуючи, слід зазначити, що наразі в Україні доволі малий обсяг виробництва високотехнологічної продукції, однією із причин чого є низька комерціалізація результатів досліджень і розробок. Особливе значення має побудова в Україні нової системи управління науковими дослідженнями, яка б охопила повний цикл: від опрацювання ідеї до створення високотехнологічного продукту, його серійного виробництва, впровадження та постачання на ринку. У вказаному контексті особливої уваги заслуговують технологічні посередники між установами досліджень та суб'єктами підприємницької діяльності, які також

є однією з інституцій, що забезпечує стимулювання виробництва високотехнологічної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисюк В. А. Комерціалізація результатів науково-дослідних робіт: проблеми і перспективи. *Вісник НАН України*. 2006. № 5. С. 39–53.
2. Січко С. М. Інноваційний розвиток країн світу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 7, частина 3. С. 92–95.
3. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. *Офіційний вісник України*. 2006. № 40. С. 65.
4. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. №19. С. 13.
5. Глібко С. В. Правове регулювання випуску і реалізації високотехнологічної продукції в Україні. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах: зб. матеріалів круглого столу* (м. Харків, 25 травня 2018 р.) / редкол.: М.П. Кучерявенко, О.О. Дмитрик, С.В. Глібко. Харків : Право, 2018. 280 с.
6. Давидюк О. М. Проблеми ідентифікації поняття трансферу технологій: господарсько-правовий аспект. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. №1 (16). С. 31–36. URL: <https://apir.org.ua/index.php/lais/article/view/davydiuk16/68>.

REFERENCES

1. Denysiuk V. A. (2006). Commercialization of research results: problems and prospects. *Visnyk NAN Ukrainy*, 5, 39–53 [in Ukrainian].
2. Sichko S. M. (2016). The innovative development of the countries of the world. *Naukovy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, Issue. 7, Chapter 3, 92–95 [in Ukrainian].

3. Law of Ukraine On state regulation of activity in the field of technology transfer № 143-V. (14 September 2006). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 40, pp. 65 [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine On approval of the Decree of the President of Ukraine «On the introduction of martial law in Ukraine» № 2102-IX (24.02.2022). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*, 19, pp. 13 [in Ukrainian].
5. Hlibko S. V. (2018). Legal regulation of production and sale of high -tech products in Ukraine. *Ekonomiko-pravovi problemy rozvytku ta spryiannia hospodarskii diialnosti v suchasnykh umovakh: zb. materialiv kruhloho stolu*. M.P. Kucheriavenko, O.O. Dmytryk, S.V. Hlibko (eds.). Kharkiv : Pravo [in Ukrainian].
6. Davydiuk O. M. (2021). Problems of identification of the concept of technology transfer: economic and legal aspect. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo*, 1 (16), 31–36. Retrieved from <https://apir.org.ua/index.php/lais/article/view/davydiuk16/68> [in Ukrainian].

Чудак Олеся Миколаївна

*аспірант кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова*

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ СЕРВІСІВ ПРИ АДМІНІСТРУВАННІ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

У публікації автором розглянуто особливості цифрових сервісів при адмініструванні податків і зборів. Підкреслено, що наразі Україною впроваджено чимало новацій, які відповідають вимогам сучасності. Деякі із запропонованих нововведень потребують подальшого доопрацювання (з точки зору змісту та підходів до закріплення). На наш погляд, така ситуація є прийнятною з огляду на те, що на початковому етапі впровадження відповідних нових підходів до оподаткування не завжди можна створити ідеальну модель чи відповідний механізм.

Ключові слова: адміністрування податків і зборів, Е-кабінет платника податків, сучасні технології, цифрові сервіси.

Chudak Olesya

*Postgraduate student of the Department of Constitutional,
Administrative and Financial Law of Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of
Management and Law*

APPLICATION OF DIGITAL SERVICES IN THE ADMINISTRATION OF TAXES AND FEES

In the publication the author considers the features of digital services in the administration of taxes and fees. It is emphasized that many innovations that meet modern requirements have been implemented in Ukraine so far. Some of the proposed innovations need further refinement (in terms of content and approaches to consolidation). In our opinion, this situation is acceptable given that at the initial stage of implementation of appropriate new approaches to taxation it is not always possible to create an ideal model or appropriate mechanism.

Key words: administration of taxes and fees, E-office of the taxpayer, modern technologies, digital services.

В умовах розбудови цифрової економіки в Україні правове регулювання оподаткування також зазнало відповідних змін. Приміром, створено «Електронний кабінет», який становить собою сукупність інформаційно-телекомунікаційних систем центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, призначених для взаємодії між платниками податків та державними, у тому числі контролюючими, органами з питань реалізації прав та обов'язків, визначених цим Кодексом та іншими законами, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи, та нормативно-правовими актами, прийнятими на підставі та на виконання Податкового кодексу України та інших законів, контроль за дотриманням яких покладено на контролюючі органи [3, пп. 14.1.56² п. 14.1 ст. 14]. З наведеного ми бачимо, що першочерговим призначенням електронного кабінету є забезпечення взаємодії платника податків та контролюючого органу щодо виконання податкового обов'язку (у широкому розумінні).

Така взаємодія між владними та зобов'язаними учасниками податкових правовідносин реалізується через: (1) портальне рішення для користувачів - платників податків, робота в якому здійснюється он-лайн (через мережу Інтернет у режимі реального часу) та не вимагає обов'язкового використання спеціалізованого клієнтського застосування; (2) портальне рішення для користувачів - державних органів, у тому числі контролюючих; (3) програмний інтерфейс (API), що дає змогу реалізувати повноту функціоналу електронного кабінету; (4) інші засоби, бази даних, реєстри, що ведуться в електронному вигляді, інформаційні, телекомунікаційні, інформаційно-телекомунікаційні системи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику.

У ст. 42¹ Податкового кодексу України (далі – ПК України) закріплено принципи функціонування електронного кабінету. Так, до їх кола віднесено:

прозорість, контрольованість, інтеграцію із системами, що використовуються платниками податків, своєчасність усунення технічних та/або методологічних помилок, автоматизованість, повноту функціоналу, спрощення процедури взаємодії платників податків та контролюючого органу та прискорення електронного документообігу між ними; здійснення автоматизованого внесення до журналу всіх дій (подій), що відбуваються в електронному [кабінеті](#); заборони втручання, створення обмежень у функціонуванні та/або можливостей у використанні платниками податків електронного кабінету; пріоритетність документів, що надходять від державних, у тому числі контролюючих, органів.

Зазначимо, що Електронний кабінет працює постійно (24 години на дату кожного календарного дня), крім часу, необхідного для його технічного обслуговування. При цьому тривалість проведення технічного обслуговування встановлюється податковими органами з урахуванням вимог [п. 42¹.6](#) ст. 42¹ ПК України та оприлюднюється на офіційному вебпорталі Державної податкової служби. Повідомлення про виявлені технічні та/або методологічні помилки чи технічний збій в роботі Електронного кабінету із зазначенням дати та часу їх початку та повідомлення про їх усунення із зазначенням дати та часу їх завершення, розміщуються на офіційному вебпорталі ДПС [4, п. 7].

В цілому такий підхід нормотворця слід оцінити позитивно, на наше переконання, у контексті цифровізації особливого значення набуває реалізація такого принципу, як спрощення процедури взаємодії платників податків та контролюючого органу та прискорення електронного документообігу між ними, оскільки, як вбачається, такий принцип є складовою принципу загального принципу податкового законодавства – рівномірність та зручність сплати.

Разом із цим достатньо часто науковці акцентують увагу на необхідності забезпечення безпеки даних (податкової інформації), що знаходиться у відповідних електронних сервісах. Відповідно до п. 8 Порядку функціонування Електронного кабінету такий сервіс забезпечує захист даних (у тому числі персональних даних) від несанкціонованого доступу із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю, яка є

сукупністю організаційних та інженерно-технічних заходів, спрямованих на унеможливлення витоку, перехоплення, втрати, знищення, модифікації та блокування інформації. Підтвердження відповідності здійснюється за результатами державної експертизи з отриманням атестата відповідності в установленому законодавством порядку.

Крім того, законодавчо регламентовано порядок усунення помилок у роботі Електронного кабінету платника податків. Так, користувач надсилає до ДПС повідомлення про помилку, що виникла під час роботи в інформаційно-телекомунікаційній системі «Електронний кабінет», за встановленою формою. Після надходження такої заяви методолог протягом 72 годин проводить перевірку наявності методологічної помилки, крім вихідних та святкових днів. За результатами опрацювання повідомлення користувачу у цей самий строк надсилається повідомлення про результати обробки помилки, що виникла під час роботи в інформаційно-телекомунікаційній системі «Електронний кабінет», в якому підтверджується або спростовується наявність відповідної помилки. Якщо методолог Електронного кабінету визнає наявність методологічної помилки, він зобов'язаний усунути її у строк, що визначається ним з урахуванням критичності виявленої помилки та технічної можливості її усунення. З наведеного ми бачимо, що наразі має місце достатньо деталізована процедура усунення помилок в функціонуванні досліджуваного електронного сервісу. Однак, на наш погляд, у запропонованому підході є певні спірні нюанси. З одного боку, цілком зрозумілим є надання розсуду у визначенні строків, необхідних для усунення помилок у роботі електронного кабінету (з огляду на складність їх вирішення). З іншого – законодавством не встановлено межі такого розсуду, а отже, це може негативно впливати на процеси виконання податкового обов'язку за допомогою таких сервісів.

Окрім електронного кабінету платника податків можна навести й відповідні законодавчі новації щодо подання звітності в електронній формі. Йдеться про впровадження нових підходів щодо звітності платника податків, який здійснює контрольовані операції. Зокрема, Законом України «Про внесення

змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» [5] було закріплено обов'язок платників податків, які здійснюють контрольовані операції, подавати до контролюючого органу трирівневу документацію. Так, крім Звіту про контрольовані операції, одночасно з яким має бути подано Повідомлення про участь у міжнародній групі компаній до 1 жовтня року (вперше за 2021 – до 01 жовтня 2022 року), наступного за звітним. Позначимо, що необхідність подання Звіту виникає при наявності у платника контрольованих операцій, а повідомлення – лише за умови участі в такій групі і наявності сукупного доходу групи, що перевищує еквівалент 50 млн євро. Акцентуємо увагу на тому, щозвіт подається винятково в електронному вигляді за встановленою формою відповідно до вимог чинного законодавства про електронний документообіг та електронний цифровий підпис, іншої форми подання звіту, ніж електронна, не передбачено.

З огляду на динамічний розвиток процесів цифровізації такий підхід також, на нашу думку, слід оцінювати позитивно. При його застосуванні оптимізується реалізація відповідних обов'язків платника податків, а також контролюючих органів, втілюється у життя сучасний принцип документообігу – «paper less». Водночас науковці вже неодноразово підкреслювали у цьому контексті важливість забезпечення безпеки даних, що становлять податкову таємницю й відображаються у відповідних реєстрах, документах та кабінетах [1, с. 74; 2, с. 96]. Як вбачається, такі побоювання (особливо на початковому етапі впровадження тих чи інших новацій) є певною мірою обґрунтованими, оскільки використання податковими органами технологій великих даних надасть їм доступ до інформації про платника податків, що в свою чергу тягне певні ризики для останніх.

З огляду на викладене, позначимо, що наразі Україною впроваджено чимало новацій, які відповідають вимогам сучасності. Деякі із запропонованих нововведень потребують подальшого доопрацювання (з точки зору змісту та підходів до закріплення). На наш погляд, така ситуація є прийнятною з огляду на

те, що на початковому етапі впровадження відповідних нових підходів до оподаткування не завжди можна створити ідеальну модель чи відповідний механізм. Проте, у разі неусунення певних неузгодженостей подальшому може негативно відобразитися на правозастосуванні таких норм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитрик О. О. Правове регулювання оподаткування в умовах розвитку цифрової економіки. *Сучасні проблеми права та інноваційної економіки*: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 3 за матеріалами інтернет-конференції (м. Харків, 26 берез. 2021 р.). Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 72–77.
2. Котенко А. М. Деякі питання подання звітності про контрольовані операції платника податків. *Конституційні засади розвитку інноваційного суспільства* : зб. наук. пр. за матеріалами інтернет-конференції (м. Харків, 25 черв. 2021 р.) / за ред. А. В. Стріжкової. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2021. С. 93–101.
3. Податковий кодекс України від 2.12. 2010 р. № 2755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
4. Порядок функціонування Електронного кабінету: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 14.07.2017 р. № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17#Text>.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 р. № 466- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>.

REFERENCES

1. Dmytryk, O. O. (2021). Legal tax regulation in the conditions of digital economy development. *Suchasni problemy prava ta innovatsiinoi ekonomiky: zb. nauk. pr. NDI*

PZIR NAPrN Ukrainy № 3 za materialamy internet-konferentsii (pp. 72–77). Kharkiv : NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].

2. Kotenko, A. M. (2021). Some issues of reporting on controlled taxpayer transactions. *Konstytutsiini zasady rozvytku innovatsiinoho suspilstva : zb. nauk. pr. za materialamy internet-konferentsii* (pp. 93–101). (A. V. Strizhkova ed.). Kharkiv : NDI PZIR NAPrN Ukrainy [in Ukrainian].

3. Tax Code of Ukraine, № 2755-IV (2010, December 2). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#text> [in Ukrainian].

4. Order of the Ministry of Finance of Ukraine on The order of functioning of the e-cabinet, № 637 (2017, July 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0942-17#text> [in Ukrainian].

5. Law of Ukraine on amendments to the Tax Code of Ukraine on improving the administration of taxes, elimination of technical and logical inconsistencies in tax legislation, № 466-IX (2020, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#text> [in Ukrainian].

Шматков Данійл Ігорович

Старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук

України

ORCID 0000-0003-2952-4070

***ОГЛЯД ПРОГРАМ USPTO ЩОДО БОРотьБИ З НЕДОБРОСОВІСНОЮ
КОНКУРЕНЦІЄЮ СЕРЕД ВЛАСНИКІВ ЗНАКІВ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ***

Анотація. У статті розглянуто актуальні програми Відомства з патентів і товарних знаків США з аналізу заявок на знаки на товари і послуги в проекції боротьби з недобросовісною конкуренцією серед правовласників. Враховуючи постійні та суттєві удосконалення цих програм, а також лідерство Відомства як за кількістю, так і за приростом заявок на торговельні марки, цей огляд може бути корисним заявникам, представникам та відповідальним особам національних офісів.

Ключові слова: знаки на товари і послуги, торговельні марки, інтелектуальна власність, USPTO, недобросовісна конкуренція.

Daniil Shmatkov

Senior Research Associate of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Legal Sciences of Ukraine

***AN OVERVIEW OF THE USPTO PROGRAMS TO COMBAT UNFAIR
COMPETITION AMONG TRADEMARK OWNERS***

Abstract. The article examines the current programs of the United States Patent and Trademark Office to analyze trademark applications in the projection of the fight against unfair competition among the trademark's owners. Given the continuous and significant improvements in these programs, as well as the Office's leadership in both the number and growth of trademark applications, this overview may be useful to applicants, representatives and officials of national offices.

Keywords: trademarks, intellectual property, USPTO, unfair competition.

Знаки для товарів і послуг (торговельні марки) є невід'ємною складовою портфоліо будь-якого бізнесу [1; 2]. Цей об'єкт інтелектуальної власності найчастіше серед інших об'єктів реєструється у світі. Так, згідно даних Всесвітньої організації інтелектуальної власності, у 2020 році було подано більше 17 мільйонів заявок на реєстрацію торговельних марок, з яких 54,3% було подано у Китаї (перше місце за кількістю заявок серед усіх країн світу) та 5,1% у США (друге місце) [3]. При цьому, приріст, порівняно з 2019 роком, склав 29,4% у США та 19,3% у Китаї [3].

В умовах глобалізаційних процесів, пов'язаних в першу чергу із розвитком онлайн-торгівлі, присутність бізнесів у кожній країні з потужними економіками та відповідним попитом є життєво важливою для зростання компаній. Реєстрації знаків для товарів і послуг допомагають захистити сотні мільярдів доларів вартості брендів [4]. Проте, поряд із відповідальними гравцями, багатообіцяючі ринки приваблюють і недобросовісних конкурентів. Активність Відомства з патентів і товарних знаків США (USPTO) з впровадження відповідних політик щодо боротьби з недобросовісною конкуренцією серед власників знаків для товарів і послуг на етапі їх реєстрації є значущою. Вивчення цих практик є актуальною для заявників, законотворців, представників та інших відповідальних осіб.

Саме з розвитком онлайн-торгівлі пов'язують і збільшення кількості заявок на торговельні марки у США [5]. Другою причиною цього процесу називають впровадження різноманітних програм субсидій громадянам КНР їхньою владою різних рівнів; субсидії залежать від наявності заявок на торговельні марки у США [5] – заявки з Китаю складають вагомую частину від усіх заявок, що отримує USPTO.

Відомими є декілька показових прикладів щодо шахрайських заявок, поданих у USPTO. Наприклад, згідно із даними емпіричного дослідження, згідно якого в 2017 вивчались заявки в США на торговельні марки товарів одягу, учені дійшли висновку, що 66,9% таких заявок «з китайським слідом» містили шахрайські документи; проте 59,8% цих шахрайських заявок були опубліковані,

а 38,9% – потім зареєстровані як торговельні марки [6]. З представниками цієї країни пов'язані також і нещодавні гучні рішення USPTO, як, наприклад, ануляція у 2021 році тисяч зареєстрованих та заборона подання нових заявок на знаки для товарів і послуг компанією Shenzhen Huanyee Intellectual Property Co., Ltd. – у своєму обґрунтуванні USPTO, окрім іншого, вказала на надання компанією неправдивої, вигаданої та шахрайської інформації [7]. Звичайно, подібні заявки негативно впливали на дотримання правил чесного і справедливого бізнесу. І, звичайно, шахрайські заявки не завжди надходять саме від громадян або компаній з Китаю.

Поряд із блокуванням недобросовісних заявників, USPTO останнім часом впровадило ряд заходів серед, яких варто виокремити наступні:

- Пост-реєстраційні аудити (діє з 2017 року).
- Подання заявок для заявників, що не мають американської адреси, допускається лише із посередництвом американського представника (тобто представника, який має високу репутацію в очах офісу) (діє з 2019 року).
- Програма подання скарг на підтвердження використання знаків через email (діяла з 2018 по 2021).
- Удосконалена система розгляду скарг з боку третіх осіб (у межах Trademark Modernization Act of 2020) (діє з 2021).
- Використання системи подання заявок MyUSPTO, у якій, серед іншого, впроваджено верифікацію адвокатів у системі (діє з 2022 року).
- Посилена перевірка підтверджень використання торговельних марок (постійно розвивається).
- Внутрішня група з розслідування можливих випадків шахрайства (постійно розвивається).
- Санкції до адвокатів та торговельних марок (постійно розвивається).

Відповідно до законів багатьох країн світу без комерційного використання у певній країні компанія або фізична особа не мають прав на торговельний знак. Найбільшою особливістю експертизи USPTO згідно із Законом Ленхема є необхідність подання підтвердження використання у комерційній діяльності

знаку для товарів і послуг. Цей підхід вирізняє процедуру розгляду заявок, поданих у США, від процедур більшості інших країн. Хоча система побудована на припущенні, що більшість заявників на торговельні марки подають заявки сумлінно і не намагаються обдурити USPTO, подавши фальшиве або підроблене підтвердження використання знаку [5], саме на аналізі таких підтверджень використання будується більшість з перелічених вище програм.

Для товарів підтвердженням використання торговельної марки можуть бути наступні матеріали: фотографії, на яких видно знак на бирці або етикетці, прикріпленій до товару; бирки або етикетки з маркуванням назви товарів, а також інформаційний матеріал, який зазвичай з'являється на бирці або етикетці, що використовується у торгівлі для цих типів товарів; скріншоти веб-сторінок з URL-адресою та датою доступу, які показують, що знак використовується у зв'язку з товарами в їх точках продажу; фотографії маркування на упаковці, де товар видно через упаковку; фотографії знаку на упаковці, де упаковка ідентифікує найменування товарів, що входять до упаковки; інвойси американським клієнтам або чеки зі складів із зазначенням торговельної марки та товарі (у специфічних випадках); реклама товару з пропозицією купити під товар із відповідним маркуванням [8].

Стосовно послуг USPTO приймає такі підтвердження використання знаків для товарів і послуг, як копії брошур або листівок, де знак використовується у рекламі послуг, фотографії знаку на вивісці роздрібного магазину чи ресторану, фотографії знаку на службових автомобілях, скріншоти веб-сторінок з URL-адресою та датою доступу або друку, де знак використовується у фактичному продажі або рекламі послуг [8].

Списки можливих підтверджень використання знаків для товарів і послуг постійно удосконалюються у зв'язку із розвитком інформаційних технологій. Але детальні описи існуючих варіантів містять як вимоги до заявників, так і інструкції експертам щодо перевірки цих підтверджень. Так, наприклад, не допускаються зображення, створенні цифровим засобом (експертам навіть

надаються технічні рекомендації щодо виявлення підробок), підтвердження, що достатньою мірою не асоціюються із заявленим знаком, тощо.

Важливим нововведенням USPTO є удосконалена система розгляду скарг з боку третіх осіб (у межах Trademark Modernization Act of 2020). У відповідності із законом у контексті боротьби із недобросовісною конкуренцією введено деякі удосконалені інструменти, а саме:

- Ануляція торгівельної марки – третя особа може оскаржувати реєстрацію на тій підставі, що знак ніколи не використовувався з деякими або всіма товарами чи послугами, зазначеними в реєстрації.

- Повторна експертиза – третя особа може оскаржувати реєстрацію на тій підставі, що знак не використовувався на момент подання заявки або на дату подання зміни використання.

Прийняття Trademark Modernization Act of 2020 стало відповіддю на критику [5] щодо недосконалості попередніх подібних систем.

Пост-реєстраційні аудити – ще один особливий інструмент USPTO. Згідно з цією програмою USPTO випадковим чином перевіряє чинні знаки для товарів і послуг, що включають, як мінімум, один клас із чотирма або більше товарами чи послугами або, як мінімум, два класи з двома або більше товарами чи послугами [9]. Узагальнено описуючи цей процес, варто зазначити, що офіс надсилає повідомлення про початок аудиту та необхідність надати підтвердження використання. За результатами аналізу підтверджень використання знаків USPTO приймає рішення щодо доцільності ануляції цієї інтелектуальної власності.

Таким чином, відповідаючи на питання «Чи спрямовані програми USPTO на боротьбу з недобросовісною конкуренцією серед власників знаків для товарів і послуг» можливо сказати і «так», і «ні». Хоча система може критикуватись через певні неоднозначність та непослідовність рішень [4] або через необхідність добросовісним правовласникам сплачувати мита за ануляцію шахрайських знаків [10], учені погоджуються, що ці програми спрямовані як на оптимізацію

процесів розгляду заявок на торговельні марки, так і на захист від недобросовісної конкуренції [5; 6].

Звичайно, коли ми говоримо про захист від недобросовісної конкуренції в розглянутому контексті, мова йде не про всеосяжний захист, але впровадження інструментів такої боротьби з недобросовісними гравцями на ринку на етапі реєстрації знаку, що асоціюється з бізнесом (його продуктами, репутацією, якістю, зв'язками, тощо), має суттєве значення. Як можна побачити, USPTO намагається врахувати рекомендації різних учених, юристів та заявників, та вже створила і продовжує удосконалювати систему, яка може слугувати прикладом іншим національним відомствам.

REFERENCES

1. Shmatkov, D., Hlibko, S., Tokarieva, K., & Zagalaz, J. C. (2021). On the Question of Why Copyright Cannot Be Synonymous with Intellectual Property within Digital Competence Frameworks. *Revista La Propiedad Inmaterial*, 32, 215-231. <https://doi.org/10.18601/16571959.n32.07> [in English].
2. Shmatkov, D. (2021). Analysis of the Content of Intellectual Property Rights Presented in The Digital Competence Framework for Citizens DigComp 2.1. *Academia Letters*, Art. 1496. <https://doi.org/10.20935/AL1496> [in English].
3. WIPO (2022). *IP Facts and Figures 2021*. World Intellectual Property Organization, publisher [in English].
4. Cuatrecasas, L. D. (2021). Failure to function and trademark law's outermost bound. *New York University Law Review*, 96, 1312-1372 [in English].
5. Perrott, E. J. (2018). Doctored Trademark Specimens at the USPTO: Analysis of the Plague of Fake Specimens Threatening to Undermine the Principal Register. *Landslide*, 11(1), Retrieved from <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lndslid11&div=10&id=&page=> [in English].
6. Beebe, B., & Fromer, J. C. (2020). Fake trademark specimens. *Columbia Law Review*, 120(7), 217-249 [in English].

7. Chang, B. Y. C. (2021). United States Patent and Trademark Office. *Ann Arbor*, 1001, 48103 [in English].
8. USPTO (2021). *Trademark Manual of Examining Procedure*. Retrieved from <https://tmep.uspto.gov/RDMS/TMEP/current#/current/d1e2.html> [in English].
9. USPTO (2019). *Post Registration Audit Program*. Retrieved from <https://www.uspto.gov/trademarks/maintain/post-registration-audit-program> [in English].
10. Seifter III, L. R. (2015). Clearing the Brush: The Best Solution for the USPTO's Continued Deadwood Problem. *Journal of Intellectual Property Law*, 23(1), 143-168 [in English].

Шовкопляс Ганна Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,*

Дюба Вікторія Олександрівна

*студентка 4 курсу Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби
безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого*

***ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДТРИМКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ***

У тезах досліджено правове забезпечення підтримки господарської діяльності в умовах воєнного стану. Зокрема було з'ясовано, що в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні, пріоритетний напрямок діяльності Уряду полягає у створенні сприятливих умов для ведення бізнесу, що є запорукою економічної перемоги над ворогом. Такими заходами є дерегуляція, відповідно до якої передбачається скасування певних регуляторних та інших обмежень для бізнесу. Визначено, що в умовах воєнного стану критично важливим є те, щоб забезпечувати належне та безперервне функціонування діяльності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: воєнний стан, господарська діяльність, правовий режим, підприємницька діяльність.

Shovkoplyas Hanna Nikolaevna

*PhD, Associate Professor of the Department of Economic Law of the Yaroslav
Mudryi National University of Law,*

Diuba Viktoriia Alexandrovna

*Student of Institute for the Training of Legal Personnel for the Security Service of
Ukraine Yaroslav Mudryi National Law University*

***LEGAL PROVISION OF SUPPORT OF ECONOMIC ACTIVITY IN
CONDITIONS OF MARITIAL LAW***

The theses investigated the legal support of economic activity in martial law. In particular, it was found that martial law means a special legal regime that is imposed in the country or in certain areas in the event of armed aggression or threat of attack, the danger of state independence and its territorial integrity. It is determined that in the conditions of martial law it is critical to ensure the proper and continuous functioning of economic entities.

Key words: martial law, economic activity, legal regime, business activity.

В результаті триваючих військових дій на території України, актуальним є вивчення й дослідження проблематики підтримки господарської діяльності в умовах воєнного стану. Запровадження режиму воєнного стану потребує, щоб були наявні належні правові підстави, відповідні обмеження прав і свобод людини повинні регулюватись об'єктивними правовими засадами.

Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року було запроваджено режим воєнного стану на території України терміном на 30 діб. Згодом воєнний стан було продовжено з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб відповідно до Закону України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [6]. У період запровадження воєнного стану допускаються обмеження окремих прав і свобод людини і громадянина, які передбачаються статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [3].

Постановою Кабінету Міністрів постанову від 18 березня 2022 року № 314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» було встановлено те, що:

1. В умовах воєнного стану право на провадження господарської діяльності можуть набувати суб'єкти господарської діяльності, на підставі подання до Міністерства економіки України;
2. Суб'єкти господарювання може подавати декларацію за вибором, незалежно від задекларованого (zareєстрованого) місцезнаходження (місця проживання), місця провадження господарської діяльності або місцезнаходження відповідного об'єкта:

- в електронній формі – завдяки Єдиному державному веб-порталу електронних послуг, зокрема засобами мобільного додатку Порталу Дія (Дія);
 - у паперовій формі – завдяки центру надання адміністративних послуг, що подає власне суб'єкти господарювання або уповноважена особа, крім того, надсилати поштою;
3. Суб'єкти господарювання, які мають право проваджувати господарську діяльність, підставою якої є декларація, у разі відсутності відповідних дозвільних документів (ліцензії та / або інші результати надання публічних послуг), невідкладно, проте не пізніше одного місяця після того, як було припинено чи скасовано воєнний стан, звертаються до відповідних органів ліцензування, з метою отримання відповідних дозвільних документів в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності;
 4. У період воєнного стану зупиняються перебіги строків звернення за отриманням публічних послуг, які визначені законодавством. З дня припинення чи скасування воєнного стану, перебіг зазначених строків продовжується з урахуванням часу, що минув до їх зупинення;
 5. Строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану.

Постанова № 314 діє до дня припинення чи скасування воєнного стану [2].

15 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» (законопроект № 7137-д).

Податкові новації Закону полягають:

- у можливості ФОПам та юрособам, які мають оборот до 10 млрд грн сплачувати єдиний податок з обороту в обсязі 2%, відповідно до правил, що встановлені для

3-ї групи платників єдиного податку. Фактично їх звільняють від податку на прибуток, ПДВ та інші платежі;

- у добровільній сплаті єдиного податку для ФОПів 1-ї та 2-ї груп;
- у зменшенні ПДВ до 7% та звільненні від акцизу з пального;
- у звільненні від оподаткування ПДФО допомоги постраждалим внаслідок військової агресії РФ;
- у зупиненні перебігу всіх строків, контролю за дотриманням яких, покладено на ДПС в умовах воєнного стану;
- у дозволі не сплачувати ПДВ за товари, які було знищено під час війни, а також передано на потреби оборони;
- у звільненні від плати за землю платників із березня 2022 до кінця року, чия земля розташована на територіях, на яких ведуться бойові дії. Крім того, на територіях, де ведуться бойові дії, не сплачується екологічний податок;
- у дозволі ФОПам 2–3 груп не сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників. Такі суми будуть сплачені за рахунок дербюджету.

На період воєнного стану та протягом 3 місяці після його закінчення штрафи та пеня по ЄСВ не застосовуються, а перевірки не проводяться [4].

Важливо також додати, що з квітня на українському е-сервісі державних послуг «Дія» з'явилась можливість автоматично реєструвати ФОПи без посередництва людей та сплачувати податки за допомогою прив'язаної у додатку картки. За допомогою «Дії» можна реєструвати фізичну особу підприємцем, обирати загальну чи спрощену систему оподаткування та подавати заяву на реєстрацію платником податку на додану вартість (ПДВ).

Для того, щоб зареєструвати заяву, потрібно 2 робочі дні. Одна доба знадобиться, щоб зареєструвати заяву в ЄДР, і ще одна – для реєстрації вас платником податків [7].

Відповідно до Розпорядження КМУ від 25.03.2022 № 246-р «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби

виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та / або є загроза бойових дій, на безпечну територію», важливо зосередити увагу на релокації бізнесу.

Завдяки сприянню державних і місцевих органів влади створюються умови для того, що:

- безоплатно переїжджало підприємство;
- підбирались відповідні площі для розміщення виробництва, переміщення і розселення персоналу;
- підбирались працівники у місцях дислокації після переїзду.

Головна умова для такого переїзду, потребує наявності логістичної можливості без надмірної загрози для водіїв та залізничників. Саме тому, в зоні, де проводяться безпосередні бойові дії, а також, через гуманітарні коридори релокація не проводиться.

ФОПи, які працюють на підприємства, якими здійснюється релокація, повинні подавати заявки на переїзд окремо. Після того, як вони прибувають на нове місце, фахівцями обласних адміністрацій, Державною службою зайнятості та Державною службою з питань праці надається допомога компанії в облаштуванні [5].

Висновок. Отже, Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України запровадили ряд ініціатив, що спрямовані на підтримку підприємницької діяльності на період воєнного стану. За новими правилами передбачається певне послаблення вимог, стосовно ведення бізнесу, доступне кредитування, можливості релокації з територій, де ведуться активні бойові дії, та інші поліпшення, які дозволять бізнесу продовжувати функціонувати й наближати нашу перемогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 18 березня 2022 р. № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.
5. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та / або є загроза бойових дій, на безпечну територію: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.03.2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>.
6. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14.03.2022 р. № 133/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#Text>.
7. Як зареєструвати ФОП у сервісі «Дія». *Укрінформ*. 22.03.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3212720-ak-zareestruvati-fop-u-servisi-dia.html>.

REFERENCES

1. The Constitution of Ukraine № 254к/96-ВР (1996, June 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine Some issues of ensuring business activities in martial law № 314 (2022, March 18) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

3. Decree of the President of Ukraine On the introduction of martial law in Ukraine. № 64 (2022, February 24). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine on the validity of the norms for the period of martial law № 2120-IX (2022, 15 March). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> [in Ukrainian].
5. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the plan of urgent measures to move in case of production capacity of economic entities from the territories where hostilities and / or there is a threat of hostilities, in a safe territory № 246-p (2022, March 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
6. Decree of the President of Ukraine On the extension of martial law in Ukraine № 133/2022 (2022, March 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#Text> [in Ukrainian].
7. How to register a private individual in the «Diia» service. *Ukrinform* (2021 March 22). Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3212720-ak-zareestruvati-fop-u-servisi-dia.html> [in Ukrainian].

Електронне наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ
ЕКОНОМІКИ ІНДУСТРІЇ 4.0**

Збірник наукових праць
НДІ ПЗІР НАПрН УКРАЇНИ

Комп'ютерне макетування: *І.О. Мамаєв*

Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 13,41. Обл.-вид. арк. 10,22.

Видавець – Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку Національної академії правових наук України,
61002, м. Харків, вул. Чернишевська, 80,
Тел. +38 (057) 700-06-64
Сайт: ndipzir.org.ua
E-mail: ndipzir@gmail.com